

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KANT'IN EBEDİ BARIŞ FİKRİNİN NORMATİF ETİĞİ İLE İLİŞKİSİ

Kendal TOSUN
10918002

Danışman
Doç. Dr. Nurten ÖZEL

Diyarbakır 2024

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KANT'IN EBEDİ BARIŞ FİKRİNİN NORMATİF ETİĞİ İLE İLİŞKİSİ

Kendal TOSUN
10918002

Danışman
Doç. Dr. Nurten ÖZEL

Diyarbakır 2024

TAAHHÜTNAME
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **“Kant’ın Ebedi Barış Fikrinin Normatif Etiği ile İlişkisi”** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

26.10.2024

Kendal TOSUN

ÖN SÖZ

Kant felsefe tarihinde önemli bir yer tutar. Özellikle ahlakı herhangi bir koşula dayandırmadan insan aklının zorunlu bir sonucu olarak evrensel ahlak yasası ile temellendirmesi onu farklı kılmıştır. Ona göre, ahlaki yükümlülükler, insan aklının zorunlu bir sonucu olarak evrensel bir ahlak yasasına dayanır ve bu yasalar dışsal koşullardan bağımsızdır. Kant'ın ünlü "kategorik buyruk" ilkesi, her eylemin evrensel bir yasa gibi kabul edilmesi gerektiğini savunur. En az ahlak yasası kadar önemli olan ebedi barış hakkındaki argümanları da Kant'a özgü bir içerik taşımaktadır. Kant'ın ebedi barış fikri onun etik anlayışının bir uzantısıdır; barış yalnızca askeri çatışmaların sona ermesiyle değil, insan toplumlarının ahlaki temeller üzerine kurulmasıyla sağlanabilir. Kant, barış ve adaletin evrensel ahlaki yasalar doğrultusunda sağlanacağına inanır ve bu yaklaşımı, onu diğer filozoflardan farklı kılar. Bu çalışma Kant'ın ebedi barış ile ilgili düşünceleri ile onun normatif etik anlayışı arasında sıkı bir bağ bulunduğu iddiasıyla hazırlanmış ve bu ilişki açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanmasındaki katkılarından ve emeğinden dolayı danışmanım sayın Doç. Dr. Nurten ÖZEL'e, okul hayatımdaki desteklerinden dolayı abilerime, yaşamda bana rol ve model olan anne ve babama, bu süreçte yanımda olan arkadaşlarıma ve varlığıyla bana güç veren biricik kızım Asmin'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Kendal TOSUN

Diyarbakır 2024

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Kant'ın ebedi barış fikrinin normatif etiği ile ilişkisini incelemektir. Ebedi barış fikri, şüphesiz bir anda çıkmamakla birlikte Kant'ın yaşadığı olaylar, içinde bulunduğu çağ, tanık olduğu savaşlar, eleştirel yaklaşımı ve ileri sürdüğü ahlak yasası, ebedi barışın olanağını sorgulamasını sağlamıştır. Barış fikrinin ilk Kant tarafından savunulmadığı bilinir; fakat Kant'ın barışı aklın ışığında nihai bir şekilde tasarlaması bakımından kendinden öncekilerden farklı bir bakış açısı sunduğu oldukça açıktır. Ebedi barışın kalıcı olması için de yasaların gereğinden hukukun gücünden söz eder ve olması gereken ile olmaması gerekenleri maddeler şeklinde sıralarken etiğin normatif etkisi bariz bir şekilde görülür. Bu çalışma ile Kant'ın normatif etiğinin ebedi barış fikri ile ilişkisi ele alınacak ve Kant'ın normatif etiğinin ebedi barış fikrini belirlediği iddia edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Koşulsuz Buyruk, Ödev, Özgürlük, Sorumluluk, Akıl, Barış, Savaş, Yasa

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between Kant's idea of perpetual peace and his normative ethics. Although the idea of perpetual peace did not emerge all of a sudden, the events Kant experienced, the era he lived in, the wars he witnessed, his critical approach and the moral law he put forward made him question the possibility of perpetual peace. It is known that the idea of peace was not first defended by Kant; however, it is quite clear that Kant presented a different perspective from his predecessors in terms of designing peace in a final way in the light of reason. He also mentions the necessity of laws and the power of law for perpetual peace to be permanent, and the normative effect of ethics is clearly seen when he lists what should and should not be in the form of items. This study will examine the relationship between Kant's normative ethics and the idea of perpetual peace, and it will be claimed that Kant's normative ethics determines the idea of perpetual peace.

Keywords

Categorical Imperative, Duty, Freedom, Responsibility, Reason, Peace, War, Law.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
EBEDİ BARIŞ ÜZERİNE FELSEFİ BİR TASARI METNİNİN MADDELERİ.....	6
1.1.Ülkeler Arasındaki Ebedi Barış'ın Ön Maddeleri.....	9
1.2.Ülkeler Arasındaki Ebedi Barış'ın Nihai Maddeleri.....	18
1.3 Ekler	34
İKİNCİ BÖLÜM	50
KANT'TA NORMATİF ETİK.....	50
2.1. Ödev, İyi İstenç ve Saygı	56
2.1.1.Vicdan ve Sorumluluk	64
2.2. Özgürlük ve Zorunluluk	65
2.3. Koşulsuz Buyruk	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	76
NORMATİF ETİK BAĞLAMINDA EBEDİ BARIŞ	76
3.1. Ödev, İyi İstenç ve Saygı Bağlamında Ebedi Barış'ın Normatif Yapısı. 80	
3.1.1. Vicdan ve Sorumluluk Bağlamında Ebedi Barış'ın Normatif Yapısı.....	87

3.2. Özgürlük Ve Zorunluluk Bağlamında Ebedi Barış'ın Normatif Yapısı .	89
3.3. Koşulsuz Buyruk Bağlamında Ebedi Barış'ın Normatif Yapısı	95
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	108

KISALTMALAR

<i>A.M.T</i>	Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi
<i>A.M.H.</i>	Ahlak Metafiziği Hukuk Öğretisi
<i>E.B</i>	Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı
<i>E.E.Ü</i>	Ethica Etik Üzerine Dersler
<i>P.A.E</i>	Pratik Aklın Eleştirisi

GİRİŞ

“İki şey, üzerlerine sık sık eğilip ısrarla düşünülürse, insanın ruhsal yapısını hep yeni, hep artan bir hayranlık ve korkunç saygıyla dolduruyor; üzerimdeki yıldızlı gök ve içimdeki ahlak yasası”¹

Immanuel Kant (1724-1804) Almanya’da Königsberg’de doğmuş eğitim ve çalışma hayatı Königsberg Üniversitesi’nde geçmiştir. Bilgi, ahlak, politika, din gibi birçok alanda çalışmaları olan Kant, sadece kendi çağının filozofu değil; günümüzde halen düşünceleri tartışılmakta olan bir filozoftur. Özellikle ebedi barış fikri güncelliğini koruyarak tartışılmaktadır. Barış kavramını ilk kullanan filozof olmamasına rağmen barışı saf aklın yasalarına dayalı zorunlu olan bir sözleşmeyle temellendirmesi onu farklı kılmıştır. Onun temel sorunu barışı sağlamak değil; barışın nasıl ebedi hale getirebileceğidir. Kant’ın ebedi barış fikrinin önemi bu noktada ortaya çıkar. Kant yaşamı boyunca aynı yerde yaşamasına rağmen diğer ülkelerde yaşanan gelişmelerden haberdardır. Bulunduğu dönemin politik yapısına karşı kayıtsız kalmamıştır. Bu sebeple onun eleştiri felsefesinin çağını yansıttığı ve ebedi barış fikrini anlamada kaçınılmazcasına önemli olduğu görülür.

Kant’ın çalışmaları eleştiri öncesi ve eleştiri felsefesi olmak üzere iki şekilde kategorize edilir. Eleştiri öncesi felsefesi eleştirel felsefeye hazırlık niteliğindedir ve Saf Aklın Eleştirisi Kant’ın eleştiri felsefesinin başlangıcı olarak kabul edilir. Bu sebeple birçok Kant çalışana, Kant’ın 1781 yılında yayınladığı “Saf Aklın Eleştirisi” adlı yapıtının Kant’ın felsefesi için bir dönüm noktası olduğu fikrinde uzlaşmışlardır. Eleştiri felsefesi döneminin ilk eseri olduğundan “birinci kritik” olarak adlandırılan bu eserle birlikte Kant “Neyi bilebilirim? sorusuyla epistemolojik ve metafizik konulara odaklanmış; diğer eleştiri dönemi eserleriyle de etik, estetik, politika, din gibi çeşitli felsefi sorunları doğrudan incelemiştir. 1783’te “Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena”yı yayınlamış ve bununla metafiziğin bilim olma yolundaki olanağını ele almıştır.

¹ Kant’tın mezar taşındaki yazıdır. Daha önce Pratik Aklın Eleştirisi’nde Kant tarafından bu sözler kullanılmıştır. Immanuel Kant, **Pratik Aklın Eleştirisi**, İoanna Kuçuradi (Çev.), Türkiye Felsefe Kurumları, Ankara, 2021, s.174.

Kasım 1784'te "Dünya Yurttaşlık Amacına Yönelik Evrensel Tarih İdesi" adlı yapıtı ile yine aynı yılın Aralık ayında "Aydınlanma Nedir?" adlı politik eserlerini yayınlamıştır. Bir yıl sonra 1785'te "Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi" adlı yapıtını yayımlayarak ahlakın olanaklı olduğunu ve normatif bir yapıda olduğunu ele almıştır. 1788'de etikle ilgili olan "Pratik Aklın Eleştirisi" adlı yapıtını yayımlar. Burada pratik evrensel bir ahlaki ilkeye nasıl ulaşılabilceğini ortaya koyar.1790'da "Yargı Gücünün Eleştirisi,"1793'te "Salt Aklın Sınırları Dahilinde Din" adlı yapıtlarını yayımlar, eleştirel felsefesinin önemli diğer eserleri arasına girer.

Karagöz Yeke'nin de belirttiği gibi, yaşadığı çağ itibariyle hem ahlaki hem de politik düşünmenin temelinde önemli yer tutan sorun bireyselleştirilmiş, parçalanmış bir yeryüzünde ortak bir yaşamın nasıl gerçekleşebileceği sorunu olduğu söylenebilir.² Bunu ve daha birçok sorunu barışın ebedi olmasıyla birlikte düşünen Kant 1795'te Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı adlı eserini yayımlar.³

Ebedi Barış'ta Kant bütün dünya yurttaşlarını kapsayacak evrensel bir barışın olanağını soruşturur. 1797'de "Ahlakın Metafiziği Hukuk Öğretisi" adlı yapıtı yayımlanmıştır. Bu eser "Ahlakın Metafiziği" adlı yapıtın ilk kısmıdır ve burada etiğin hukuka uygulanabilirliğini tartışır. Temelde evrensel bir hukuk hedeflenir ve bu, etikle ilişkilendirilir. O dönemde Prusya hükümetinin baskıcı, sansür uygulamalarından dolayı eserinde Kant bazı düşünceleri dolaylı eleştirmiştir. Kant sözleşmeye dayalı pozitif bir barışı temellendirmeye çalışırken bir yandan da mevcut hükümetin oklarını üzerine çekmemek için çaba göstermiştir. II. Friedrich'e yazdığı mektupta Kant'ın baskıcı uygulamalara karşı temkinli davrandığı görülür.

"Kraliyet Majestelerinin 12 Ekim tarihli emri bana böyle buyuruyor; öncelikle Saf Aklın Sınırları Dâhilinde Din adlı kitabımda ve diğer daha küçük yazılarımda Kutsal Kitap'ın ya da Hristiyanlığın temel öğretilerini kötüye kullanımından dolayı tahrife uğratmaktan, değerini gözden düşürmekten, gençliğin bir eğitmeni olarak görevimin

² Yıldız Karagöz Yeke, "Kant'ın Felsefesinde Ebedi Barış Düşüncesinin Güncelliği Üzerine", **Beytülhikme**, Cilt:6, 2016, s.142.

³ Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı adlı eser bundan sonra metin içerisinde Ebedi Barış, dipnotlarda E.B. şeklinde kullanılacaktır.

sınırlarını aşmaktan ve iktidarımızın en yüce tasarılarına-ki bu tasarıları güya çok iyi bilmeliymişim- karşı gelmekten dolayı suçlu bulunuyorum. Buna binaen, tutumumun vazifeşinas savunmasını sunmayı kendime manen borçlu buluyorum. İkincisi, gelecekte bu tür bir suçu bir daha tekrarlamayacağım. ”⁴

Kant’ın II.Friedrich’e yazdığı ve ona sadakatini gösteren bu mektuptan, dönemin baskı unsuru olabilecek yapılarının Kant üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Kant’ın eleştirel dönemde kaleme aldığı eserler, Kant sisteminin ana öğelerinin işlendiği eserler olarak ele alınabilir, dolayısıyla bu olgunlaşmış sistemden sonra ebedi barış fikri kaleme alınmıştır.

Yaşadığı çağ ve eleştirel felsefesi göz önünde tutularak Kant’ın Ebedi Barış metnini incelemek bu metnin daha anlaşılır hale gelmesini sağlayacaktır. Çünkü Ebedi Barış metninin maddelerinde barışı zora sokacak eylemlerin neler olduğu, eleştiri süzgecinden geçirilir; yalnız eleştirilmekle yetinilmez, çözümler de sunulur. Bu çözümler zorunlu akıl yasaları çerçevesinde sözleşme niteliğindeki çözümlerdir. Bu sebeple çalışmamızın birinci bölümünde Ebedi Barış’ın maddeleri ele alınmıştır. Onu ebedi barış fikrine yönelten şey şüphesiz yaşadığı çağdır. Kant’ın kendi çağını eleştirel felsefesiyle ortaya koyduğu görülür. Özellikle bu çağda yaşanan savaşlar Kant’ı derinden etkilemiştir. Örneğin Avrupa’da devrim savaşları devam etmektedir. Fransa’ya karşı çok sayıda ülke birleşmiştir. İngiltere, Avusturya, Rusya, Osmanlı İmparatorluğu, Napoli Krallığı ve Vatikan’dan oluşan ülkeler Fransa’ya karşı savaşmaktadır. Prusya bu esnada herhangi bir tarafta bulunmamaktadır.⁵

Thilly’e göre Fransız Devrimi’nden sonra on sekizinci yüzyılda bütün önemli felsefi öğretiler insan aklına ve insan haklarına saygıyı iyi istenci, doğal hakları, özgürlük, eşitlik, kardeşliği vs. yaygın olarak kabul etmiştir.⁶ Her ne kadar devrime karşı olsa da; -çünkü devrimlerde meşru bir anayasaya meşru olmayan bir yolla acele bir şekilde ulaşılır-Kant’ın eserlerine bakıldığında belirli bir devrim teorisinden

⁴Immanuel Kant, **Felsefi Mektuplaşmalar**, M. Masum Gökyüz (Çev.), Fol Yayıncılık, Ankara, 2021, s.178.

⁵Nejat Bozkurt, **Kant**, Fikir Mimarları Dizisi-2, Say Yayınları, İstanbul, 2010, s.39.

⁶ Thilly, Frank **Bir Felsefe Tarihi**, Nur Küçük ve Yasemin Çevik (Çev.), İdea Yayınları, İstanbul, 2000, s.366.

ziyade, tarih, hukuk ve estetik teorileri içerisinde ele alınmış üç değişik devrim yorumunun bulunduğu görülür. Söz konusu yorumların birbirine indirgenmesi imkânsızdır. Tarih teorisi açısından insanlığın ilerlemesine katkı sağlamak için tetikleyici görevi olan olayken, hukuk teorisi açısından, yasanın koşulsuzluğuna karşı ciddi bir suçtur; estetik teorisi açısından ise devrimde, yüce bir şeyler bulunur, onu izleyenler üzerinde coşkuya kapılmalarını sağlayan, ona katılma isteği uyandıran yüce bir şey. Farklı olmalarına ve tüm çelişkilerine rağmen birbirini geçersiz kılmayan kimi zaman birbirini de içeren farklı üç yorum.⁷

Bu yorumlar tartışmalara neden olabilir ama Fransız Devrimi'nin Kant üzerindeki etkisi açıktır. Fransız Devrimi'ndeki özgürlükçü düşünceden çağdaşları gibi Kant da etkilenmiştir Ebedi Barış adlı bu metni dönemin politik atmosferi içinde yazılmıştır. Birinci bölüm bu arka plan doğrultusunda metnin incelenmesine ayrılmıştır. Tezin ikinci bölümünde Kant'ın felsefesinde önemli bir yer tutan ödev, iyi istenç, saygı, özgürlük, zorunluluk ve koşulsuz buyruk başlıkları ile bu bölümde Kant etiğinin normatif yapısı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Kant'ın ebedi barış fikrinin normatif etiği ile ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Nitekim Kant etiğinin normatif modeli ile barışın kalıcı hale gelmesinin normatif modeli arasında bir bağ kurmuştur. Bu nedenle üçüncü bölümde normatif etiğinin öğeleri ile barışın nasıl ebedi hale getirilebileceği birlikte incelenmeye çalışılmıştır.

Kant kendinden sonraki kuşaklara politikanın yeniden düşünme olanağını sunar. Çörekçioğlu'na göre onun felsefesi, çağdaş politikayı ve hukuk tartışmalarını iki yönlü etkilemiştir. Öncelikle eleştirel felsefenin politik kapsamıyla, daha sonra ise Kant'a özgü politika felsefesiyle.⁸ Bu bakımdan Kant'ın eleştirel felsefesinin hem dönemin politik parametreleriyle hem de kendisinin yürüttüğü politik incelemelerle politika ve hukuk üzerinde etkili olduğu görülür. Kant'ın politikasındaki temel problemin barış olduğu söylenebilir. Ebedi barış politik bir amaç içerir; tüm dünya yurttaşlarına ebedi bir barış sunmanın politik ve etik ilişkilerini ortaya çıkarır. Ebedi barışın yurttaşların ve devletlerin haklarını temele aldığı gibi devletlerin ve devlet

⁷Özkan Agtaş & Selbin Yılmaz, "Kant ve Fransız Devrimi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:76(4), 2021, s.824.

⁸Hakan Çörekçioğlu, **Kant Felsefesinin Politik Evreni**, Derleyen, Hakan Çörekçioğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.2.

adamlarının nasıl bir politika izlemeleri gerektiği de belirtilir. Bu bağlamda neler yapılmaması gerektiği nelerin yapılması gerektiği yasa niteliğinde sunulduğunda ahlakla ilişkisi açıkça görülebilir.

Gerhardt'a göre, Kant, dünyadaki tüm sorunların çözümünü ahlaka yüklemek istemedi, ebedi barışa ulaşmak için bir hukuk sistemi inşa etmek gerekiyordu, bu görevi uygulamalı hukuk öğretisi olarak gördüğü politikaya verdi. Politikanın yalnızca yönetsel bir işlevi değil, aynı zamanda toplumsal ahlaki değerleri de şekillendirme sorumluluğu vardır.⁹ İnşa edilmeye çalışılan hukuk sisteminde insanların kendi özgür iradeleriyle yasalara saygı göstermesi ve uyması herhangi bir koşul olmadan ebedi barışı istemeleri ahlakla ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla Kant'ın ebedi barış fikrinin normatif etiğiyle ilişkisini incelemek politika ve ahlak dışında hukukla da ilişkili olduğundan bu çalışmada ebedi barış bütün bu unsurlarla birlikte düşünülmeye çalışılacaktır.

⁹ Völker Gerhardt, “Eleştirel Bir Politika Teorisi: Kant'ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne”, Kant Felsefesinin Politik Evreni”, Derleyen: Hakan Çörekçioğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.208-209.

BİRİNCİ BÖLÜM

EBEDİ BARIŞ ÜZERİNE FELSEFİ BİR TASARI METNİNİN MADDELERİ

Kant, aklı her alanda kullandığı için aydınlanma denince öne çıkan filozoflardan biridir. Nitekim Kant’a göre “Aydınlanma, insanın kendi suçuyla düştüğü ergin olmayışından çıkmasıdır.”¹⁰ Burada ergin olmayış aklı kullanmada tembellik göstermek, aklı kullanma cesaretini gösterememektir. Bu ergin olmayış durumu insanın başkasının buyruğuna kolayca girmesine neden olur. Kendisi adına düşünen, karar veren birilerini tayin etmesi, kişinin özgürlüğünün ortadan kalkması anlamına gelir. Akıl sahibi olarak insandan beklenen ise akla dayalı yasalara göre eylemde bulunmaktır. Eylemlerimizi belirleyen akıldır. Kant, aydınlanmayı insanın ergin olmayışından kurtulma süreci olarak tanımlar ve bu süreçte aklın rolünü vurgular. Ona göre, aydınlanma, bireylerin kendi düşünsel tembelliklerinden ve dışsal otoritelerin rehberliğine bağımlılıklarından kurtulup, akıl ve anlayışlarını özgürce kullanmalarına dayanır. Bu bağlamda, Kant, aydınlanmayı aklın ve özgürlüğün rehberliğinde bir ilerleme olarak değerlendirir.

Mengüşoğlu’na göre, Kant için insan doğanın kendisine vermiş olduğu işlenmemiş kabiliyetlerle dünyaya gelir. Bu şekilde dünyaya gelen insan, aklını ve istemesini kullanır; yeteneğinin ön koşullarını yerine getiren insan kendi öz bakımı, eğitim ve çalışma hayatını düzenlemek, başarılarını aktarabilmek, amacının idesini belirlemek, devlet inşa etmek gibi şeylerle kendini gerçekleştirebilir veya geliştirebilir.¹¹ Dolayısıyla insanın kendine özgü bir doğası vardır. İnsan, akıl sahibi bir varlık olarak; sadece olanı değil olması gerekeni de bildirir. Bununla birlikte akıl bize emredici yasayı da verir. Neyi nasıl eylememiz gerektiğini de söyler. Bu yüzden aklın özgürce kullanılması gerekir.

İnsanlar, özgürce aklını kullanmadığında başkasının güdümünde olmaya mahkûm olurlar. Tıpkı evcil hayvanlar misali, evcil hayvanları yetiştiren gözeticiler önce onları aptallaştırır. Böylece uyum gösteren uysal varlıklar haline gelirler ve

¹⁰ Kant, **Aydınlanma Nedir?** Mehmet Barış Albayrak (Çev.), Albaraka Yayınları, İstanbul, 2022, s.27.

¹¹Takiyettin Mengüşoğlu, **İnsan Felsefesi**, Remzi Kitap Evi, İstanbul, 1998, s.45-47.

nihayetinde gözeticilerin belirlediği çizginin dışına çıkamazlar; çıktıkları halde onlara tehdit teşkil edebilecek tehlikeler gösterilir. Aslında işaret edilen tehlike sanıldığı gibi büyük değildir. Bazı denemeleri başarısız olabilir, bir iki düşüşten sonra sonunda yürümeyi öğrenirler oysaki birkaç başarısız deneme insanları korkutur ve insanlar başka denemeler yapmaktan çekinirler.¹² İnsanın aklını kullanmaktan korkması da bunun gibidir. Onu tembelleştirir ve başkalarının boyunduruğu altına sokar. İnsanın aklını kullanma yetisine izin verilmemesi onu aciz bir varlık haline getirir. Kanunlar bu durumun araçları haline geldiğinde, bireylerin aklını özgürce kullanması önünde engel teşkil ederler.

Kant’a göre, “[...] tüzükler ve kanunlar, rasyonel kullanımın ya da daha doğrusu doğal yetilerin bu kötüye kullanımın mekanik araçları olarak, sürekli bir ergin olmayışın prangalarıdır.”¹³ Kamusal hukukun ortaya çıkmasından evvel diğerlerinden ayrı bir şekilde insanlar, halklar ve devletler birbirlerinin şiddetinden dolayı güvence altında olamazlar. Bunun nedeni ise insanların kendilerine doğru geleni yapma ve başkasının düşüncesine uymama hakkının olmasıdır. Dolayısıyla dışsal zorlayıcı bir güç olan kamusal hukuka ihtiyaç duyulur. “[...] kendisine ait olan hakkın kabul edildiği böyle bir duruma girmek zorundadır, ona ait hak yasayla belirlenmekte ve ona uygun güçten pay verilmektedir.”¹⁴ Kendi gücünden değil dıştan bir güçten pay aldığı anda sivil duruma geçer, yasalar toplumsal sözleşmeyle düzenlenir.

Bozkurt’a göre Kant, Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı metnini, imzalayan tüm tarafları bağlayacak şekilde, evrensel bir anlaşma modelini tasarlamaktadır. Bu bağlamda, Kant’ın barışı bir program olarak sunma çabası, taraflar arasında kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için öngörülen prensiplerin somut bir önerisi şeklinde anlaşılabilir.¹⁵ Devletler veya devletler topluluğu güçler dengesine dayalı oluştursa bir barış düzeni söz konusu olamaz. Bu nedenle devletlerin birbiriyle olan ilişkisinde, tıpkı insanların birbiriyle olan ilişkisinde olduğu gibi

¹² Kant, **Aydınlanma Nedir?** s.28.

¹³ Kant, **Aydınlanma Nedir?** s.28-29.

¹⁴ Immanuel Kant, **Ahlakın Metafiziği Hukuk Öğretisi**, Altan Heper (Çev.), Fol Yayınları, Ankara, 2023, s.164 Bundan sonra bu eserin adı A.M.H. şeklinde gösterilecektir.

¹⁵ Enver Bozkurt, “Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması”, **Anayasa Yargısı**, Cilt:23(1), 2007, s.502-503.

hukuki bir güvenceye ihtiyaç duyulur. Uluslararası alanda ülkelerin de temel hakları hukuki güvenceye dayanmalıdır. Ebedi barış güçler dengesine değil, uluslararası hukuka dayalı inşa edilebilir. Böylece doğal durumdan çıkarak hukuka dayalı topluluk oluşturabilirler.

Bu doğrultuda, devletlerarasındaki ilişkilerin hukuki güvenceye dayalı bir yapıya kavuşturulması, kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Kant'ın, Ebedi Barış adlı metni aşamalı bir şekilde altı ön madde, üç nihai madde ve eklerden oluşmaktadır. Ön maddelerde, savaş ve barış arasındaki ilişki irdelenmiş; nelerin savaş sebebi olabileceğinin ve bu nedenle de sözleşmeye aykırı olabileceği ele alınmıştır. Nihai maddelerde nelerin yapılması gerektiği belirtilirken eklerde kalıcı barışın nasıl teminat altına alınacağı tartışılmış ve aynı zamanda hukuk, ahlak ve siyaset arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Ebedi Barış maddeleri incelendiğinde en çok karşılaşılan kavramlar akıl, devlet, yurttaşlık, adalet, hukuk, yasa ve sözleşme kavramlarıdır. Bu çalışmada bu kavramlar arasından sözleşme kavramı üzerinde özellikle durulacaktır; çünkü barış durumu doğal bir durum değildir. Barış ancak hukuksal bir sözleşmeyle gerçekleşebilir. Kant, eleştirel bir bakış açısıyla sözleşmeyi ele alır; onu akılsal ve hukuksal bir temelde açıklar.

Kant'ta sözleşme, sözleşme kuramını kullanan diğer filozoflara benzerlik gösterir. Güngör'e göre, Kant için sözleşme, aydınlanma geleneğindeki diğer filozoflar gibi, mantıksal bir çıkarım olarak anlaşılmaktadır ve aklın sınırları içinde, deneyimin doğrudan tanıklığına başvurulmadan kurulur. Bu bağlamda, Kant'ın sözleşme anlayışı, akıl ve rasyonel düşünceye dayalı olup, bireylerin toplumsal düzeni oluştururken dışsal deneyimlerden bağımsız bir şekilde mantıksal temeller üzerine inşa edilen bir yapıdır. Dolayısıyla, Kant için de sözleşme, aklın öngörülleri doğrultusunda şekillenen, deneyimsel verilerle desteklenmeyen bir kavram olarak kabul edilir.¹⁶ Avrupa'da başlayan aydınlanma, Hobbes ve Locke'un sözleşme kuramı ile Fransa'da Rousseau'nun toplumsal sözleşme kuramı, Kant üzerinde etkili olmuştur. Burada ortak yargı devletin doğal bir şekilde değil sözleşmeyle ortaya

¹⁶ İrmak Güngör, “**Immanuel Kant'ın Politika Felsefesi**”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı, Bursa 2015), s.103.

çıkıktır. Devlet zorunlu olarak bir sözleşmeye dayanıyorsa o halde devletlerarası ve hatta tüm dünya yurttaşları için ebedi barış da sözleşme temelli olacaktır.

1.1. ÜLKELER ARASINDAKİ EBEDİ BARİŞ'İN ÖN MADDELERİ

Kant Ebedi Barış'ın maddelerini sözleşmeye dayalı hukuki temelde açıklar. Altı ön maddeden oluşan kalıcı barışın ön maddelerinde nelerin barışa engel teşkil edeceğini ve savaşa neden olacağını, alınabilecek önlemleri sıralarken, geçici bir barış antlaşmasının ancak ateşkes niteliğinde olacağı bundan dolayı da kalıcı bir barış olamayacağını belirtir. Bu kalıcı barışın sağlanmaması durumunda yeryüzünün barışın mezarlığı olacağı ve insanların felaketinin olacağını belirtir. Kalıcı bir barışı sağlamak ise hukuksal düzlemde oluşan sözleşmelerle mümkün olabilir. Böylece onun barış teorisinin çıkış noktasının uluslararası hukuk olduğu söylenebilir.

Kant, ayrıntılı açıkladığı ön maddelerin ve nihai maddelerin koşullar arasında iki farkı belirtir. Bir başkasının hâkimiyeti altına girmemek, orduları dağıtmak ve borçlu durumda olmamanın gerekliliği gibi maddelerin kullanılabilmesi için koşulların uygunluğu gereklidir. Koşulların bir süreliğine yürürlüğe girmesi gecikebilir. Kant, bunları “geniş yasalar” diye adlandırır. Yeni bir savaşa yol açan kullanımlardan imtina etmek, ötekilere karşı güç kullanımından ve karşılıklı olarak güveni imkânsız hale getirecek davranışlardan imtina etmek gibi maddelerin ise, ivedilikle uygulanması gereklilik arz eder. Kant bunları ‘katı yasa’ diye adlandırır.¹⁷ Kant'ın böyle bir ayrıma gitmesinin sebebi, savaşa yol açacak uygulamadan kaçınmak gibi görünür. Zira ivedilikle uygulanması gerektiğini söylediği maddeler her an bir savaş nedeni olabilir. Böyle bir durumda ebedi barış gerçekleşmeden sonlanmış olur.

Birinci Ön Madde *“İçerisinde gizlenmiş bir madde yer alan, gelecekte savaşa neden olabilecek bir antlaşma, barış sözleşmesi olamaz”* ifadesi yer alır. Kant'a göre, birinci madde düşmanlıkları erteleyebilir; fakat ebedi bir barışı sağlamaz. Sadece kısa sürecek bir ateşkes sağlanabilir, bu da tüm düşmanlıkları bitirmeyebilir. Dolayısıyla ebedi barış sağlanmayabilir. Ebedi barış sözleşmesi, gelecekte meydana gelebilecek savaşın çıkma ihtimalini, tarafların öngöremediği tüm savaş sebeplerini yok edici nitelikte olmalıdır. Korumaya alınan belgeler, titizlikle ve

¹⁷Vahap Çoşkun, “Kant: Barış İçin Ebedi Bir Referans”, **DÜHFD**, Cilt: 26(45), 2021, s.211.

derinlemesine incelendiğinde, potansiyel savaş sebeplerinin ortaya çıkması da bu kapsamda değerlendirilebilir. Kant’a göre, savaşan tarafların savaşamayacak kadar yorgun düştüklerinde, fırsatını buldukları anda savaşı devam ettirmek niyetiyle gizli bir maddeyle anlaşmaları, Cizvit mantığıyla aynıdır ve aynı hilekârlıktır.¹⁸ Cizvit, Katolik Hristiyanlığının İsa Cemiyeti’ne verilen isim olup, XVI. yüzyıldan sonra sahtecilik veya ikiyüzlülük anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Kant, bu terimi hilekâr bir anlamda kullanmıştır. Fakültelerin Çatışması adlı eserinde, felsefe fakültesinin teoloji fakülteleri veya ilahi vahyin içeriğine karşı çıkmadığını, ancak İncil teologlarının bazı tarihsel öğeleri vahiy olarak savunmalarını eleştirdiği vurgulanmıştır. Onki havarinin İncil’i farklı yazması, dini doktrinin kendisiyle alakalı değildir; daha çok havarilerin düşünce tarzlarıyla alakalıdır ve onların takdirine bırakılmıştır. Bu noktada Kant’ın içerisinde gizli bir madde bulunan antlaşmayı Cizvit mantığına benzetmesi anlaşılırdır. Teologlar sonsuz yaşamı bulmamız için İncil’i araştırmamızı ister.

“[...] ancak kutsal metinler, kendi içinde sonsuz yaşam için gerekli olandan daha fazlasını içerir; içeriklerinin bir kısmı tarihsel bir inanç meselesidir ve bu gerçekten de sadece duyumsal bir araç olarak (belirli insanlar ve belirli dönemler için) dini inanç için faydalı olabilirken, dinin inancın esas bir bölümü değildir. O halde İncil Teologları Fakültesi, ilahi vahiy olarak bu tarihsel içeriği sanki dine aitmiş gibi güçlü bir şekilde savunmaktadırlar”¹⁹

Bu bağlamda, Kant’ın antlaşmanın maddelerinin idrak edilebilir olmasını vurgulaması, tıpkı Cizvit mantığına yaptığı eleştiri de olduğu gibi, doğru bir hukuksal ve ahlaki temele dayanan bir meşruiyetin sağlanabilmesi için idrakin nesnel bir temele oturtulması gerektiğini ortaya koymaktır.

Antlaşma maddeleri idrak edilebilir olmalıdır. İdrak fenomenlere yasallık verir. “Eğer bir yargının sınırlandırıcı unsurları, öznenin kavramına dayandırılacaksa,

¹⁸ İmmanuel Kant, **E.B.** s.31.

¹⁹ İmmanuel Kant, **Fakültelerin Çatışması**, Mahmut Albayrak (Çev.), Fol Yayınları Ankara, 2022, s.82.

söz konusu yargı koşulsuz bir biçimde geçerliliğini korur.”²⁰ Yargının doğruluğu veya geçerliliği, öznenin özelliklerinden veya kavramından bağımsız bir şekilde, her durumda geçerli sayılacaktır. Bu, yargının nesnel ve evrensel bir geçerliliği olduğuna işaret eder. Antlaşma maddeleri idrak edilebilir olduğu ölçüde meşru olunabilir. İdrakin öznelikten kurtulup nesnel kararlar verebilmesi hukuksal düzlemde bu nesnelliği sağlamak sözleşmenin gücünü ortaya koyacaktır. Peki, bu sözleşmenin hukuki boyutunun ölçütünü ne koyar?

Bu antlaşma hukuki düzlemde ele alınacak ise Kant hukukiliğın ölçütünü kamusalılıkta görür. Başkalarının haklarıyla ilgili eylemlerimizin tümü, eğer ilkenin özü kamusalılık ile tutarlı değilse adaletsizdirler. Eğer ilkenin özünü, açıkça beyan edemiyorsa, a priori olarak ön görülebilecek muhalefet, ancak ilkenin kökeninde, herkesi tehdit eden adaletsizliğin bulunduğunu gösterebilir.²¹ Eylemlerin adalete uygun oluşu, eylemlerin görevine uygunluk esasına dayanması adalete saygı ifade eder. Adalete saygı gereklidir. “[...] çünkü bu sayede insan, insanlığın veya insanların hakkını kendi amacı haline getirir.”²²

Bir barış antlaşması amacı barış değilse çıkarlar doğrultusunda üstünlükleri kabul ettirmektir. Zira tarihte Versay Antlaşması’yla Almanya’nın düştüğü durum Kant’ı haklı çıkarmıştır. Antlaşma hükümlerine Weimar Meclis’i uymuştur. Sonuç olarak Almanya için savaş bitmiştir. Paris Barış Konferansı’nda ele alınan barış antlaşması Versay, Alman Devleti’nce 9 Temmuz 1919’da kabul edilmiştir. Savaşın tamamen bitmesi için ve Almanya’nın üzerinde uygulanan askeri yaptırımların bitmesi için Almanya’nın hiçbir şart ve koşul öne sürmeden teslim olması gerekiyordu. Antlaşmayı imzalayanlar antlaşmanın şartlarına bakıldığında bir teslimiyet içindedirler. Bu yüzden kimileri bu antlaşmayı bir ihanet olarak kabul etmiştir ve 1920’de Alman halkının Nazi ideolojisi altında şekillenen düşünsel ve toplumsal yapısı, aynı zamanda yaşanan ekonomik zorluklar ve siyasi istikrarsızlıklar, büyük ölçüde Versay Antlaşması’nın bir sonucu olarak görülmüştür. Barış kendinde iyi

²⁰ Immanuel Kant, **Arı Usun Eleştirisi**, Aziz Yardımlı (Çev.), İdea Yayınevi, İstanbul, 1993, (A27/B43), s.83.

²¹Hannah Arendt, “Kant’ın Siyaset Felsefesi Üzerine Notlar”, **Cogito**,2005, Özel Sayı.

²²Immanuel Kant, **Etiğin Metafizik Unsurları**, Ahmet Ceylan (Çev.), Gece Kitaplığı Yayınevi, Ankara,2021, s.33.

olarak istenmelidir. Herhangi bir çıkar doğrultusunda yapıldığında ve içerisinde gizli maddeler bulunduğu o artık bir araçtır.

“Genel olarak yargı yetisi tikeli evrensel altında kapsanıyor olarak düşünme yetisidir. Eğer evrensel (kural, ilke, yasa) verili ise, o zaman tikeli onun altına alan yargı yetisi (üstelik aşkınsal yargı yetisi olarak, o evrenselin altına almanın yalnızca onlarla uyum içinde olanaklı olduğu koşulları a priori verse bile) *belirleyicidir*. Ama eğer tikel verili ise ve onun için evrenseli bulması gerekiyorsa, o zaman yargı yetisi salt *derin düşünmedir*.”²³ Bu bağlamda, yargı yetisinin işleyişi, evrensel ilkelerin verilmiş olması durumunda tikel durumları bu ilkelerle uyumlu bir şekilde değerlendirme yeteneğine dayanırken, tikel bir olgunun verilmesi durumunda ise, evrensel ilkeyi keşfetmek için derin bir düşünme süreci gerektirir.

Kendimizi aldatmaya doğal bir eğilimimiz vardır. Kendimize yeteceğimize dair bir eğilim olan bencil yanımız, bir de rasyonel yanımız vardır; fakat biz tembelliğimizden dolayı aklımızı kullanma cesaretini gösteremiyoruz. Kant istemeyi pratik akla bağlar. Aklın istemi kaçınılmazdır: iyiyi seçme.

İkinci Ön Maddede “*Bağımsızlığını elinde bulunduran- küçük ya da büyük olsun-hiçbir devlet başka bir devlet tarafından miras, takas, satış ya da hediye yoluyla elde edilemez.*” ibaresi yer alır. Ülkeler, kendi hakkında karar verebilen, özgür ve bu özgürlüğünü başkasının boyunduruğuna vermemesi gereken insanlardan oluşur. Dolayısıyla bir devlet mülk olarak sayılamaz; çünkü o toplumdan oluşmuştur. Bütün ülkeler kendine özgü köklere sahiptir; bu sebeple aşılarcasına onu köklerinden kopararak başka ülkeye onu devretmek, o ülkeyi manevi kimliğinden koparmak demektir. Böylece ülke eşya seviyesine indirgenmiş olur. Böyle bir durum, öteki ülkelerin dolayısıyla da ülkede yaşayan insanların haklarını ele geçirmeyi yasaklayan kadim sözleşmeyle de uyuşmaz.²⁴ İnsanların takas ettiği, sattığı veya hediye ettiği şey, herhangi bir eşya olabilir. Lakin söz konusu olan bir devlet olduğunda içinde yaşayan insanları yok sayarak eşya değerine indirgeyemeyiz; çünkü insan özgür bir varlıktır, devredilemez, satılamaz veya hediye edilemez.

²³Immanuel Kant, **Yargı Yetisinin Eleştirisi**, Aziz Yardımlı (Çev.) , İdea Yayınevi, İstanbul,2006, s.28.

²⁴ Kant, **E.B.**, s.32.

Ülkeleri kendi aralarında evlendirme(birleştirme) yöntemiyle edinme tehlikeye yol açabilir. Bu anlayış ile hiçbir gayret sarf etmeden ülkeler ele geçirilmiş olur ve çoğu ülke, hısımları bir araya toplayarak sınırlarını genişletir. Ayrıca bir ülke askeri gücünü kendisine düşmanı olmayan herhangi bir ülkeye karşı kullanılacak biçimde vermemelidir.²⁵ Bu nedenle, ülkeler arasındaki birleşme veya evlendirme yoluyla toprak edinme stratejisi, güç dengesini bozarak gereksiz çatışmalara yol açabilir; ayrıca bir ülkenin askeri gücünü, sadece savunma amaçlı olmayan bir şekilde kullanması, uluslararası istikrarı tehdit edebilir. Halkın tehlikeye atılması insan haklarının önemslenmediğini gösterir; o halde insanların hakkını koruyan hukuka uygun düzen gereklidir.

Hukuki olmayan durum doğal durum olarak adlandırılır. Sadece hukuka uygun düzen, insanların arasındaki ilişkide herkesin haklarını kullanabileceği koşulları sağlar. Herkesin haklarını kullanabilmesi kamusal adalet olarak adlandırılır. Toplumsal durum adalete dayanan sivil toplum getirir; çünkü doğal durumda da hukuki topluluklar örneğin genel olarak evlilik içi, babalıkla ilgili emsal ve çok sayıda buna benzer topluluklar var olabilir; fakat bu duruma dâhil olmalısın şeklinde a priori hiçbir yasa bulunmazken aynı şey hukuk için geçerli değildir birbirleriyle (hatta istemeseler de) hukuki ilişkiye girebilecek tüm insanlar bu duruma dâhil olmalıdır.²⁶ Sonuç olarak, hukuki düzen, bireylerin haklarını güvence altına alarak adalet ve sivil toplumu mümkün kılarken, doğal durumun aksine, insanların hukuki ilişkilere katılımı zorunludur ve bu, toplumun temel yapı taşını oluşturur. Burada yasa, mülkiyetin hangi hukuk içinde yer alabileceği, bir yargı teşkilatının uygulaması gereken hukuka göre nasıl karar verdiği hukuka en uygun olandır.

Mülkiyet söz konusu olduğunda “Kant için mülkiyet, “benim olan” ve “senin olan” gibi dışsal nesnelerin sahipliğini içeren doğal durumları dolayına sokma etkinliği olarak görülmektedir. Bu dolayım, dilsel bir dolayımı ifade ederken öznel arası bir bağıntıyı içerir.”²⁷ Sonuç olarak, Kant’a göre hukuki düzen, bireylerin haklarını güvence altına alarak adaleti ve sivil toplumu mümkün kılarken, mülkiyet

²⁵ Kant, E.B., s.33.

²⁶ Kant, A. M.H. , s.161.

²⁷ Murat Satıcı, “Moral Özneden Yurttaş: Kant’ın Pratik Felsefesinde Öznenin Evrimi”, **İnsan &İnsan**, Sayı:5, 2015, s.73.

de özneler arası bir ilişkiyi ifade eden ve dışsal nesnelerin sahipliğini düzenleyen bir kavram olarak ortaya çıkar.

Üçüncü Ön Maddede: “*Sürekli ordular(miles perpetuus), aşamalı olarak tasfiye edilmelidir.*” denilerek sürekli orduların neden tasfiye edilmesi gerektiğini belirtir. Kant, durmadan silahlanmanın, savaşa amade gibi görünmenin, öteki ülkelerin bu durumu bir tehdit olarak algılayacağından o ülkelerde de silahlanma isteğini uyandıracaklarını belirtir. Böyle bir rekabet durumunda barış, kısa vadeli bir savaştan öte vahim bir hale gelebilir. Böyle bir durumda ülkeler aşırı asker yüklendiklerinden dolayı bu yükten kurtulmak ister ve savaşa sürüklenir. Devlet için üretilmiş tıpkı bir makine gibi ölmek ya da öldürmek için ücretli asker olunur. Bu pozisyondaki insanın kendi kişiliğindeki insanlık hakkıyla uyuşmaz. Yurttaşların, ülkelerine yönelik saldırılara karşılık olarak, hem kendilerini hem de ülkelerini, güvenliğini sağlayabilmek için, belirli periyotlarla da gönüllük esasında silahlı alıştırmalarda bulunması, apayrı bir durum olarak değerlendirilir. Saldırı ihtimaline karşı, ihtiyaç duyulan masrafı hazırlamak zor olmasaydı, böylesi bir durum devletin erken saldırmasına neden olurdu. Ülkelerin sahip olduğu güçler vardır; bunlardan biri ordu gücü, diğerleri federal güç ve parasal güçtür. Bunlar içinde en emniyetli savaş aleti parasal güçtür.²⁸ Sonuç olarak, Kant’a göre sürekli orduların tasfiye edilmesi, silahlanma yarışının uluslararası gerilimi artırarak barışı tehdit etmesini engellemeyi amaçlar.

Tosun’a göre, Kant barışın akıl ve ahlak sahibi kişilerden oluşan devletlerden hareketle sağlanacağı düşüncesini savunur. Sürekli ordular nedeniyle savaşın ağır ekonomik yükü oluşur; insanlara ölmek ve öldürmek üzere para vermek de insanları bir başkasının elinde birer araç durumuna sokacağı için bu durumun aynı zamanda insan haklarıyla da uyuşmadığını belirtir. Sürekli Ordular, federaller ve para bilhassa para savaş sebebidir.²⁹ Kant, barışın akıl ve ahlaka dayalı devletler aracılığıyla sağlanacağına inanırken, sürekli orduların, federasyonların ve ekonomik çıkarların, savaşın temel sebeplerinden biri olarak insan haklarıyla çatıştığını vurgular.

²⁸ Kant, , E. B.Ü. s.33-34.

²⁹ Cengiz Mesut Tosun, “I. Kant: ‘Ebedi Barış’ Olanagında Bir Modus Vivendi Taslağı”, *Beytülhikme*, Cilt:7(2), 2017, s.6.

Dördüncü Ön Madde “*Ülkelerin dış ticaret ilişkilerinde devlet borcunun olmaması gerekir.*” şeklindedir, Borçların devletleri nasıl kötü bir duruma düşüreceği ve bu duruma düşmemek için ülkenin kendi iç dinamiğini nasıl kullanılması gerektiği tartışılmıştır. Ülke ekonomisinin iyileşmesi için çaba gösterilmesi gerekir. Bu çabalar: yeni yöntemlerin bulunması, yerleşim olarak yeni yerlerin inşa edilmesi, verimsiz geçen dönemler için ambarlar kurulması gibi sıralanabilir. Ülkenin içinde veya ülke dışından yardım referansları araştırılabilir. Fakat karşılıklı olarak etki gücüne sahip kredi sistemi, tehlike arz etmektedir; çünkü borçlu olandan tüm alacaklılar bir kerede alacaklarını talep etmezler, bu sistem böylece borçlar birikir ve kontrolsüz bir şekilde büyüyen teminatlı borçlar altında alacaklı ezilir. Kredi sistemi, çağımızın ticaretle uğraşan halkların ustaca yaptıkları bir icadıdır. Bu sistem tehlikeli bir para gücüne sahiptir. Para gücüne sahip ülkeler, ekonomik kaynaklar ve savaşma eğilimlerinin birleşimiyle, çatışmalara daha yatkın hale gelebilirler.³⁰ Böyle bir durum, ebedi barışın gerçekleşmesine engel teşkil eder. Ön maddeler ile devletin borçlanmasını yasaklamak istemesinin temelinde bu durum vardır. Çünkü borçlar altında ezilen bir ülke diğer ülkeleri de etkiler. Herhangi bir devlet iflas ederse, borçlu olmasalar dahi kaçınılmaz olarak etkilenecektir. İflas eden bir ülke diğer ülkelere de zarar verecektir, vücuttaki hasta bir organ, diğer organları da olumsuz etkiler. Prensip gereği, bir devletin ekonomik çöküşü muhakkak öteki ülkeleri de etkiler.

Kredi sistemi, önce borçların sürekli artırılması ve yeni borçların alınmasına olanaklar sunar. İkinci aşamada alacaklıların aynı anda talepte bulunmayacağından dolayı borçların herhangi bir sıkıntı oluşturmayaacağı belirtilir. Bu durum borçların sınırsızca büyümesine sebep olabilir. Böylelikle borç alan devlet borcunu ödeyemez hale gelirken, öte yandan borç veren devletin siyasi olarak güçlenmesine sebep olmaktadır. Borçlu ülke, iflas aşamasına gelecektir ve borcu ödemek için devletin tüm vergileri kullanılır. Sonunda ise iyice zayıflamış olan devletin içinde bulunduğu bu felaketten faydalanan borcu veren devlet alacaklarını tahsis etmek amacıyla ya da bahanesiyle savaş açar. Borçlanma savaş açmayı kolaylaştırdığı için ebedi barışa engel teşkil eder.

³⁰ Kant, E.B., s.34-35.

Beşinci Ön Maddede “*Hiçbir ülke başka bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve yönetimine zor kullanarak müdahale edemez*” ifadesi yer alır. Böyle bir durum Kant’ın çok önemseydiği özgürlük kavramıyla uyuşmaz. Bir ülkenin başka bir ülkeye müdahale edip yurttaşlarına zarar vermeye hakkı yoktur ve böyle bir durumun gerekçesi de olmaz. Böyle bir davranışı sergilemek, bir toplumu işgal etmek kanuna aykırıdır ve insanlara yapılan bir kötülüktür. Başkasına bağımlı olmayan bir insanın ötekine karşı sergileyeceği kötü bir davranış uyarı esasında olacağı için genel bir anlamda zararlı olmayacaktır. Ancak bir iç çatışma, kritik bir noktaya gelmediği müddetçe, yabancı güçlerin müdahalesi, kendi iç sıkıntıları ile uğraşan özerk toplumlar için hak ihlalidir. Bunun yanısıra böylesi yankı uyandıran küçük düşürücü olay, tüm ulusların özerkliğine zarar verir. Onları güvensiz hale getirir.³¹ Kant’a göre, bir ülkenin başka bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve iç işlerine zorla müdahale etmesi, özgürlük ve özerklik ilkeleriyle çelişir; böyle bir müdahale, hem hukuka aykırıdır hem de uluslararası güvenliği ve ulusların özerkliğini tehdit eder.

Kamu hukukunu zorunlu yapan şey olaylar değildir; hukukta yer almayan haller akılda a priori bulunmaktadır. Kamusal hukuk durumu ortaya çıkmadan evvel kendi başına, insanlar, halklar ve devletler birbirlerine karşı kullandıkları şiddetten dolayı teminat altında olamazlar. Bunun sebebi herkesin kendine göre doğru ve kendisine iyi görüneni yapabilmesi ve ötekinin fikirlerine bağımlı olmama hakkının var olmasıdır.³² Kamu hukuku, dışsal olaylara dayanmak yerine a priori olarak akılda var olan ilkelerle şekillenir; çünkü bireyler ve devletler, birbirlerine karşı şiddet kullanma yetkisine sahip olduklarında, toplumsal teminat ve düzen sağlanamaz, zira her birey kendi doğrularını ve çıkarlarını belirleme hakkına sahiptir.

Esgün’e göre, Kant, hukukun istençliliğini belirtirken, ne özel hakkı toplumsal olarak görmediğini söyleyen T. Hobbes’a ne de doğal haklar arasında mülkiyet ve miras hakkının da olduğunu söyleyen Locke’un kuramına benzer; aksine bu fikirleri tasnif etmemiştir. Yeni bir bakış açısıyla doğal halden yurttaşlık haline geçişi sağlayacak açıklamalar yapmıştır. Kant’tan esinlenen pozitif hukuk, modern

³¹ Kant, E.B., s.35.

³² Kant, A. M. H., s.164.

hukuk pozitivist nitelikte bir düşünceye sahip olmuştur.³³ Kişinin özgürlüğünün başkaları tarafından ihlal edilmesini önlemek için hukuk gereklidir. Hukukun zorlayıcı gücü vardır.

Altıncı Ön Maddede, “*Savaş sırasında hiçbir ülke, gelecekteki barış için karşılıklı güveni imkânsız hale getirecek, başkalarına yönelik, düşmanlıklara izin vermemelidir.*” İfadesi yer almaktadır. Kant’a göre, güven zedeleyici düşmanlık sayılabilecek, para karşılığında katil tutmak, zehirleyen madde kullanımına başvurma, yabancılara verilen ayrıcalığı işlemez hale getirmek, karşı tarafta ajan bulundurmak vb. savaş metotları savaşta şerefli bir tutum değildir. Savaş esnasında dahi karşı tarafın düşüncesinde biraz güven bırakmak gerekir; aksi halde barışı inşa etmek mümkün olmaz. Savaş, ancak karar veren merci mahkemenin olmadığı acil bir durumda bir araç olabilir. Böylesi bir durumda savaş bir imha savaşına dönüşür. Hâkim olmadığı için de kimim haklı olduğuna karar verilemez. Ülkeler arasında bir alt üst ilişkisi olamadığından, kendi aralarında cezalandırma amacıyla savaş yapmaları tasnif edilemez. Üstelik bu imha savaşı her iki tarafı da ortadan kaldıracığı gibi hukukun tümünü de ortadan kaldırır. Böyle bir savaşa ve savaşta kullanılacak aletlere izin verilmemelidir. Aksi takdirde ebedi barış yalnız insanlığın büyük mezarlığında yer bulacaktır.³⁴ Savaş insan haklarının lehine değildir, adaleti sağlayamaz hatta insanlığa karşı bir suçtur.

Bu bağlamda, Kant, savaşın yalnızca acil ve haklı bir durumda bir araç olarak kullanılabileceğini savunarak, savaşın şerefli bir şekilde yürütülmesi ve barışa zemin hazırlaması gerektiğini vurgular. Bununla birlikte, kalıcı barışa ulaşabilmek için, ön maddelerde belirtilen pratik tedbirlerin uygulanmasının ardından, nihai maddelerle uluslararası ilişkilerde daha derin ve sürdürülebilir düzenlemelere gidilmesi gerektiğini ifade eder. Ön maddelerin nihai maddelere ulaşmak için bir aşama olduğu söylenebilir. Ön maddeler, kalıcı barışa ulaşmadan önce, savaşların hemen durdurulması ve barışa doğru ilk adımların atılması için gerekli olan acil ve pratik tedbirleri içerir. Bu maddeler, devletlerin birbirlerine karşı olumsuz tutumlarını ve düşmanlıklarını sona erdirerek, bir barış sürecine zemin hazırlamayı amaçlar. Nihai

³³ Toros Güneş Esgün, “Kant’ın Hukuk Öğretisinde Yurttaşlık Durumuna Geçiş ve İzin Verici Yasanın Olanakları”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017 Bahar, sayı:23, s.141.

³⁴ Kant, *E.B.*, s.36.

maddeler ise, dünya barışını kalıcı kılmak için gerekli olan temel ilkeleri kapsar. Kant'a göre bu maddeler, ön koşullar yerine getirildikten sonra, uluslararası ilişkilerdeki temel ilkeleri değiştirerek uzun vadeli barışı sağlamaya yönelik daha derin düzenlemeler getirir.

1.2. ÜLKELER ARASINDAKİ EBEDİ BARIŞ'IN NİHAİ MADDELERİ

Ebedi barışın nihai maddelerinde ebedi bir nitelik kazanması için nelerden sakınılması gerektiği ve nelerin yapılması gerektiği tartışılır. Kant, nihai hedefin tüm insanlığın barış içinde yaşayabileceği bir küresel devlet düzeni oluşturmak olduğunu ifade eder. Bu düzen, bireylerin haklarını güvence altına alarak ve devletlerin egemenliğini dengeleyerek barışı sağlayacaktır. Burada tüm dünyada geçerli olabilecek bir devlet düzeninden, bu düzenin sağlanmasında hukukun rolünden söz eder; çünkü Kant'a göre uluslararası ilişkilerde hukukun üstünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Devletlerarası ilişkilerde adaletin ve hukukun savaşların önlenmesi açısından kritik bir öneme sahip olduğu düşünülür.

“Bir arada yaşayan insanlar arasında tabi hal (status naturalis) bir barış hali değil, her zaman ilan edilmiş olmasa bile her an patlayabilecek bir harp”³⁵ halidir. Doğal bir barış söz konusu olamadığından barışın oluşması için hukuksal bir zemin bir sözleşme gereklidir. Ökten'e göre bu nokta Hobbes'un sözleşme kuramıyla benzerlik gösterir. Herkesi korku altında tutan genel bir güç olmadığında herkes herkesle savaş halindedir.³⁶ Sözleşme konusunda benzerlik gösterse de Kant'ın çıkış noktasının korku olmadığı söylenebilir. Doğal durumda barış yoktur; fakat insan aklıyla, hukuksal düzlemde yasaların gücü ile barışa ulaşabilir.

Kant'a göre, topluluk şeklinde yaşayan insanlar arasında doğal bir barış hali yoktur, daha çok savaş halindedirler. Bir başka ifadeyle devamlı bir düşmanlık olmasa dahi durmaksızın bir tehdit söz konusudur. Bu durumu engellemek için barışı inşa etmek gerekmektedir. Böylesi güvenli durum halini komşular birbirlerine

³⁵ Immanuel Kant **Ebedi Barış Üzerine Bir Deneme**, Yavuz Abadan, Seha. L. Meray (Çev.), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1960, s.17.

³⁶ Kaan Harun Ökten, Immanuel “Kant'ın “Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme” Adlı Eseriyle Ortaya koyduğu Ebedi Barış Fikri ve Bu Fikrin Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde Yarattığı Etki”, (“Yayınlanmamış Doktora Tezi”), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler (İktisat) Anabilim Dalı, İstanbul, 2001), s.146.

sağlamadığı müddetçe, herkes birbirine düşmanca tavırlar sergileyebilirler, ötekini de buna mecbur kılabilir. Bu durum ancak hukuk düzeni içinde güvence altına alınabilir.³⁷

Kant'ın ebedi barış fikri bireylerin uluslararası düzlemdeki haklarını anlamamız için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Barışın sağlanması, sadece bireysel hakların değil, aynı zamanda toplumsal ve uluslararası ilişkilerin de düzenlenmesine bağlıdır. Birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde bulunabilecek insanlar, mutlaka bir toplumsal yasaya tabi olmalıdır. Bireyleri ilgilendiren tüm hukuki düzenlemeler ise kamu hukuku, devlet hukuku, devletler hukuku ve dünya vatandaşlığı hukuku kapsamında ele alınmalı; insanlar, diğer devletlerle ilişkilerinde “insanlık devleti”nin birer yurttaşı olarak, dünya vatandaşlığı hukuku çerçevesinde haklara sahip olmalıdır. Bu durum, ebedi barışın sağlanması için gereklidir.

Haklar uyuşmaz olduğunda kesin bir karar verecek yetkili bir yargıç bulunmayabilir, bireyler diğer bireyleri şiddet kullanarak bu durumdan uzaklaştırmak için hukuki duruma sürükleyebilir; ancak bu, geçicidir. Bunun sebebi kamusal yaptırımın olmamasıdır; çünkü bu durum kamusal (dağıtıcı) adaletçe belirlenmiş değildir. Hukuka mutabık bir hal oluşması için, kamuoyuna ilan edilmesi gerekli yasaların tümü kamu hukuku diye adlandırılır. Bu sebepten ötürü kamu hukukunda hukuk sistemi halk içindir. Bir hukuka tabi olduğunda bireylerin hepsinin kendi üyeleriyle ilişki içinde olması devlet olarak nitelendirilir. Tüm devletlerin ortak çıkarları nedeniyle hukuka uygun bir durumda birleşmeleri ortak devletler topluluğu olarak adlandırılır. Kamu hukuku altında yalnız devlet hukuku değil, aynı zamanda devletler hukuku da düşünülebilir. Dünya sınırsız olmadığı için devletin hukuku ve milletler hukuku kavramları ister istemez dünya vatandaşlık idesine götürmektedir.³⁸

Doğal durumda geçici de olsa bana ait olan ve sana ait olan vardır. Dolayısıyla bu durum ilgili hukuki yükümlükleri oluşturmuştur. Sivil duruma geçmek için geçici de olsa bu doğal hukuk gereklidir; çünkü özel mülkiyet olmasaydı, bununla ilgili hukuki yükümlülük de olmazdı. Bir zincirin halkaları gibi

³⁷ Kant, E.B., s.39.

³⁸ Kant, A. M. H., s.164-166.

tüm bu süreçlerin oluşması bir birine bağlıdır. Ebedi barış fikriyle hukuk arasındaki bu ilişki maddeler incelendiğinde daha açık bir şekilde görülebilir.

Birinci Nihai Maddede: “*Bütün ülkelerin sivil anayasaları cumhuriyetçi olmalıdır.*” ifadesi yer almaktadır. Kant’a göre, hükümdarların keyfi kararları ile halkın rasyonel karar verme yetisi arasındaki fark, savaş olasılığını önemli ölçüde belirler. Monarşik yönetimlerde, hükümdarların çıkarlarına dayalı bireysel kararlar savaşları teşvik edebilirken, halkın kendi geleceğini düşünerek karar verdiği cumhuriyetçi yönetimler barışa daha yatkındır. Cumhuriyet, bireylerin haklarını koruyan bir sistem olarak, savaşın yıkıcı sonuçlarını değerlendiren ve barışın korunmasını amaçlayan en uygun yönetim biçimidir

Kant’a göre, rejimin cumhuriyetçi olması savaş olasılığını önemli ölçüde azaltır. Cumhuriyetler, halkın iradesine dayandığı için, savaş kararı alırken halkın çıkarlarını gözetmek zorundadır. Halk savaşın getireceği yıkıcı sonuçları ve mali yükleri göz önünde bulundurur; bu nedenle savaş isteği daha düşük olur. Hükümdarların, monarşilerde olduğu gibi, savaş kararı alması daha kolaydır. Hükümdar, kendi çıkarları yüzünden veya önemsiz sebeplerle savaşa gidebilir ve bu durumu hukuki bir zeminle destekleyebilir. Buna karşın cumhuriyette savaş kararı halkın onayına bağlıdır ve bu durum, savaşın gerekliliğini ve sonuçlarını daha dikkatlice değerlendirmeyi gerektirir.³⁹ Cumhuriyetçi rejimlerin, savaşın yıkıcı sonuçlarını göz önünde bulundurarak daha temkinli bir yaklaşım sergilemesi, barışın kalıcı olması için önemli bir faktördür. Bu nedenle, Kant, dünya genelinde cumhuriyetlerin yaygınlaşmasını savunur ve bunun kalıcı barışın sağlanmasında kritik bir rol oynayacağını öne sürer.

*“Cumhuriyetçilik; birincisi, bir toplumun üyelerinin-insanlar olarak- özgürlük ilkeleri bakımından; ikincisi, -uyruklar olarak- tek bir ortak anayasaya bağımlılık ilkesi bakımından; üçüncüsü-vatandaş olarak- eşitlik yasası çerçevesinde kurulmuş anayasa olması bakımından, bir halkın tüm yasal mevzuatının dayanması gereken kadim sözleşme fikrinden doğan tek düzendir.”*⁴⁰

³⁹ Kant, E.B., s.41.

⁴⁰ Kant, E.B., s.40.

Cumhuriyetçiliğin tanımı cumhuriyetçiliğin temellerini oluşturan değerleri ve ilkelerini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu ilkeler, bireylerin özgürlüklerini koruma, ortak bir anayasa ile bağ kurma ve eşitlik sağlama hedeflerini taşır. Bu sebeple söz konusu anayasa, hukuk bağlamında, diğer yurttaşlık anayasalarına bir esas oluşturacak niteliktedir. Kant vatandaşlık için ise tek koşul olarak seçme hakkını görür; ancak bunu yaparken aktif ve pasif vatandaş ayrımı yapar.

“[...] seçme hakkına sahip olmak sadece halkın bir parçası değil, toplumun üyesi olmak isteyen insanın bağımsızlığını şart koşar. Bir tüccarın elindeki bir çırak, hizmetli, reşit olmayanlar, tüm kadınlar ve genel olarak varlıkları kendi faaliyetlerinin yürütülmesine bağlı olmayanlar, diğerlerinin aldığı tedbirlere bağlı olanlar. Tüm bunlarda yurttaş kişiliği bulunmamaktadır ve varlıkları adeta sadece bağlantılı olmaktadır. Devletin pasif parçaları hangi tür pozitif yasaları onaylarsa onaylasınlar, bu yasalar özgürlüğün doğal yasalarıyla ve bu özgürlüğe tekabül eden halk içinde herkesin eşitliğiyle çelişkiye düşemez, yani herkes bu pasif durumdan aktif duruma yükselmek için çalışabilir.”⁴¹

Kant, yaşamını başkasına bağlı bir şekilde idame eden insanları yurttaş kategorisinde görmez. Vatandaş olması için özgür olması gerekir; ancak bu şekilde seçme hakkını elde edebilir. Fakat bu pasif durumdan aktif duruma geçmek için çalışabilirler. Kimlerin yurttaş olabileceğini vurgulamamızın sebebi Kant'ta cumhuriyetin temelinde yurttaş kavramının önemli bir yeri olmasıdır. Cumhuriyetçi bir anayasanın temelinde yurttaşlar vardır. Temelinde yurttaşların olduğu bir anayasada savaş çıkarmak kolay değildir. Yurttaşlar savaş durumunda yaşayacakları yıkımları, mal ve can kaybını hesaba katacaklarından savaşa kolay kolay izin vermeyeceklerdir. Cumhuriyet anayasayı gözettiğinden ebedi barışa uygundur.

Esasında yurttaşın yer almadığı, cumhuriyete dayanmayan bir anayasada çok rahat savaş ilan edilebilir. Bunun sebebi de devleti yöneten kişinin yurttaş gibi davranmayıp kendi özel zevklerine dalması ve bu özel zevklerinin biteceğine dair herhangi bir kaygı yaşamamasındandır.⁴² Yurttaşların siyasi katılımının ve anayasal

⁴¹ Kant, A. M. H., s.169-170.

⁴² Kant, E.B., s.41-42.

teminatların eksik olduğu bir sistemde, devletin yönetici tarafından keyfi bir şekilde yönetilmesi ve savaş gibi radikal kararların alınmasının önünü açılabilir. Anayasaların, yurttaşların haklarını güvence altına alarak devlete karşı denetim mekanizmaları oluşturmaları, yöneticilerin kişisel çıkarlarının ve zevklerinin devletin çıkarlarının önüne geçmesini engellemeye yardımcı olur.

Kişi, haklarını ortak istencin yasalarıyla koruyabilir; ancak bu istenci kendi keyfi arzusuna tabi kılamaz- bu özgürlük hakkı cumhuriyetin üyesi olan kişiye, insan olması bakımından, yani genel olarak haklara ehil olduğu ölçüde aittir.⁴³ Şüphesiz Kant'ın kullandığı sözleşme fikrini yeniçağ felsefesinde Hobbes, Locke ve Rousseau gibi filozoflar da kullanmışlardır; ancak Kant'ı farklı kılan bu sözleşmenin ebedi barışı hedeflemesidir. Hobbes'a göre devletin gayesi bireylerin güvenliğidir. İnsanoğlu kendi özgürlüğüne düşkündür ama aynı zamanda başkaları üzerinde egemenlik kurmayı da sever. Devlet şeklinde yaşarken insanların, devletin kendilerini egemenliği altına almasını kendi isteğiyle yasaya ve yasanın kısıtlayıcılığına tabi olmayı seçmelerinin temel sebebi kendilerini diğerlerine karşı korumaktır; çünkü doğal durumda herkes herkese baskı yapabilir. Yasanın koruması altında bu doğal hak bizden alınır. Artık devrede toplumsal hukuk vardır.⁴⁴

Kant, özgürlüğün yalnızca bireysel güvenlik için değil, evrensel barış ve adalet arayışı doğrultusunda korunması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, Hobbes'un güvenlik odaklı egemenlik altına girme anlayışından farklıdır; Kant'a göre, toplumsal sözleşme, bireylerin haklarını sadece korumakla kalmaz, aynı zamanda evrensel barışı sağlamayı hedefler.

Yeşilçayır'a göre, Hobbes, barışın gerçekleşmesi açısından insanların esas korkularından yola çıkmıştır. Oysaki Kant'a göre, insanlar korkudan dolayı bağlı bulundukları monarşik bir rejim yerine, tüm yurttaşların iradesini yansıtan cumhuriyetçi rejime geçmelidir.⁴⁵ Yani barış korkuyla değil yasayla mümkündür. Sonuç olarak, Hobbes'un barış anlayışı korkuya dayanırken, Kant'ın anlayışı akla ve

⁴³ Immanuel Kant, **Politik Yazılar**, Aydın Gelmez (Çev.), Dipnot Yayınları, Ankara 2022, s.85-86.

⁴⁴ Thomas Hobbes, *Leviathan*, Semih Lim (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s.204-205.

⁴⁵ Celal Yeşilçayır, "Kant'ın Ebedi Barış Teorisinin Özgünlüğü", **Mavi Atlas**, Cilt:7(2), 2019, s.115.

rasyonel iradeye dayanır. Bu, iki filozofun politik düşüncelerinin ve barışa yönelik yaklaşımlarının farklı olduğunu ortaya koyar.

Devletin sözleşmeden oluştuğunu söyleyen John Locke devletin ortaya çıkışını ve gerekliliğini şu şekilde açıklar. Doğa bütün insanları özgür ve eşit şekilde bağımsız kılmıştır; dolayısıyla hiçbir insan kendi onaylamadıkça malından ve mülkünden mahrum bırakılamaz. Başkalarının siyasi iktidarına bağlanamaz.⁴⁶ John Locke, devletin meşruiyetini bireylerin özgürlük ve eşitlik haklarına dayandırır ve devletin yalnızca bireylerin rızasıyla, mülkiyetlerini korumak amacıyla var olabileceğini savunur.

Locke'un söz ettiği yönetim biçimi demokrasi yani çoğunluğun egemenliğidir. Oysaki Kant, cumhuriyet anayasasının demokratik anayasayla karıştırılmaması gerektiğini vurgular. Kant'a göre, devlet biçimleri ikiye ayrılır. Birincisi devlet otoritesini elinde bulunduran farklı kişilerin yönetimi; ikincisi halk iradesinin belirlediği bir yönetici tarafından yönetilmektir. Birincisinin üç türü vardır: otokrasi, aristokrasi ve demokrasi. Bunlar, birinin veya birkaçının ya da hepsinin bir araya gelişle oluşur. İkincisi, çoğunluğun iradesinden bir hak oluşur. Oluşan hak, anayasaya karşılık gelir ve devlet gücünü bu unsurdan alır. Burada oluşan ilişki cumhuriyetçi veya despotiktir. Cumhuriyetçilikte yürütme yetkisi, yasama gücünden ayrıdır. Despotizmde farklı olarak devletin başkanı kendisinin oluşturduğu yasaları aynı zamanda kendi istediği doğrultusunda yürütür, halk iradesi değil, kendi iradesi söz konusudur. Bunlar arasında demokrasi kelimenin tam anlamıyla despotizmdir.⁴⁷ Kant demokrasiyi eleştirir; çünkü demokrasi yürütme gücüne dayanır. Demokrasi herkese hükmeder ama herkesi temsil etmez. Bu durum genel iradeye ve özgürlüğe aykırıdır. Kant'ın demokrasiyle ilgili bu düşünceleri Platon'un demokrasi eleştirilerini hatırlatır.

Platon'a göre, "Demokrasi anlayışı her şeyi hoş görür, bizim gibi kılı kırk yarmaz; tersine, sitemizin temellerini atarken bizim büyük bir saygıyla ortaya koyduğumuz kurallara önem bile vermez."⁴⁸ Nitekim demokrasilerde yönetici

⁴⁶ John Locke, **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme**, Doç. Dr. Fahri Bakırcı (Çev.), Serbest Kitaplar Yayınevi, Ankara 2021, s.106.

⁴⁷ Kant, **E.B.**, s.42-43.

⁴⁸ Platon, **Devlet**, Hüseyin Demirhan (Çev.), Sosyal Yayınlar, İstanbul 2002, s.312.

devlete hizmet etmeyi değil, herkese efendi olmayı ister. Bu durum da despotizme yol açar. Hukuka dayalı tek bir anayasaya geçmek, monarşide aristokrasiden daha kolaydır. Baskıcı bir devrim oluşmadığı sürece demokratik bir yönetimde olanaksızdır. Hukuk kavramı ölçüt alındığında cumhuriyetçi yönetim buna en uygun olanıdır. Fakat Platon'da devlet yapay bir sözleşmeyle oluşmaz. Sözleşme İnsanların kendi kendilerine yetemedikleri durumlarda, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sosyal ve ekonomik ilişkiler kurmaları sonucu, toplum içinde doğal olarak gelişen bir süreçtir. Platon, daha çok barışın ve adaletin ideaların kendisinden türetildiği bir devletin kurulabileceğini ileri sürerken, Kant devletlerarasındaki ebedi barışın sağlanabileceği yönünde öneriler sunar.⁴⁹

Sözleşmeden söz eden bir diğer filozof Rousseau ise mülkiyeti toplum sözleşmesiyle güvence altına almıştır. Toplum sözleşmesiyle beraber devlet tüm üyelerinin mülküne sahiptir. Devlet kişilerin mallarını kabul eder; ama onları mallarından mülklerinden etmez; aksine, bu malları mülkleri yasal güvenceye alır. Temel sözleşme, doğada sahip olunan eşitliği yok etmez, tersine, doğanın insanlar arasında oluşturduğu maddi eşitsizliğin yerine maneviyatla ilgili haklı bir eşitlik getirir. İnsanlar güçleri ve zekâları söz konusu olduğunda eşit olmayabilirler; ama sahip oldukları haklar bakımından hukuk yoluyla, sözleşmeyle eşit olurlar.⁵⁰ Rousseau'ya göre, genelin iradesinin yerine gelmesi isteniyorsa özel iradelerin onunla bağlantısının kurulması gereklidir. Bu bağlamda, Rousseau'nun toplum sözleşmesi anlayışı, Locke'un bireysel hakların korunmasına dayalı devlet modelinden farklı olarak, toplumsal eşitlik ve genel iradenin üstünlüğünü vurgular; Rousseau'ya göre, mülkiyetin güvence altına alınması yalnızca bireysel hakların değil, aynı zamanda kolektif eşitliğin sağlanmasını da gerektirir.

“Öyleyse, yurttaşlarınıza saygılı olun, siz de saygıdeğer olursunuz; özgürlüğe saygılı olun, gücünüz, iktidarınız günden güne artacaktır; haklarınızı aşmayın çok geçmeden sınırsız olduklarını göreceksiniz.”⁵¹ Egemenlik genel isteme dayanır ve

⁴⁹ Ayşe Gül Cıvgın, “Savaşın Sürekli Barışa: Platon ve Kant”, **Temaşa Felsefe Dergisi**, Sayı:9, 2018, s.125.

⁵⁰ Jean Jacques Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, Zafer Savaş (Çev.), Nilüfer Yayıncılık, Ankara, 2011, s.32.

⁵¹ Jean Jacques Rousseau, **Ekonomi Politik**, İsmet Birkan (Çev.), İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2015, s.30.

temsil edilemez. Milletvekilleri sadece geçici görevlidirler. Yasanın yasa sayılabilmesi için halkın onaylaması gereklidir.⁵² Rousseau'nun genel irade anlayışı, halkın egemenliğini ve yasaların halkın onayıyla geçerlilik kazanmasını savunurken, Kant'ta bu kavram, birleşmiş irade olarak şekillenir ve yasal özgürlük ile eşit yurttaş haklarının hukuk düzeninde nasıl temellendirileceğine dair bir yaklaşım sunar.

Rousseau'nun ileri sürdüğü genel irade kavramı, Kant'ta birleşmiş irade olarak ileri sürülür. O hukuk öğretisinde kanun koyucu gücün bir tek birleşmiş halkların iradesinden çıkartılabileceğini ifade eder. Yasal özgürlüğün, eşit yurttaş haklarının ve birleşmiş halk iradesinin önemi vurgulanır.⁵³

Sözleşme konusunda, Kant ile Rousseau benzerlik gösterir; fakat Rousseau daha çok ulusalcı görünür. Kant ise, devleti akılsal bir biçimde ele alır. Devlet saf adalet ilkelerine uygun düzenlenmelidir. Cumhuriyetin içinde bulunan bütün somut birliğe rehber olacak devlet idesini aklın pratik ilkesine göre sözleşme kuramıyla açıklar.

Sözleşme tüm politik toplumlar için geçerlidir ve akılsal bir anayasadır. İlkeleri bu anayasanın karakteristiklerini oluşturan yapı toplumdaki biçimsel adalet ilkeleridir. İçerisinde yabancı bir unsur bulunmayan ve hukuki bir düzenleme ile belirlenmiş olan sivil hal, bu bağlamda şu a priori ilkelere dayalı olarak yapılandırılmaktadır.1) İnsanlardan oluşmuş toplumun tüm üyelerinin tüm özgürlüğü, 2) Uyruk olarak bütün üyelerin diğer üyelerle eşitliği, 3) vatandaş olarak cumhuriyetin tüm üyelerinin bağımsızlığı. Kant, pozitif hukuk düzeninde davranış kurallarının esas ölçütünü, içerik olarak farklı özgürlük alanlarını biçimselleştirerek uzlaştırmıştır. Bu özgürlük yetkisinin politik neticesi şöyledir: İnsan bir tek evrensel kabul görebileceği yasalara bağlanma hakkına sahiptir.⁵⁴ Kişilerin özgürlüğü içeriksel olarak farklılık gösterse de biçimsel olarak uzlaştırılabilir. Bu özgürlük cumhuriyet çerçevesinde ele alınabilir; çünkü cumhuriyet anayasanın bir

⁵² Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, s.127.

⁵³ Celal Yeşilçayır, "Kant'ta Barışın Hukuk Zemininde Kurgulanması", **Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:3, 2016, s.80.

⁵⁴ Hakan Çörekçioğlu, **Kant Felsefesinin Politik Evreni**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.67-71.

ilkesidir. Kant, cumhuriyeti anayasanın bir ilkesi olarak görür ve kişinin özgürlüğünü bu çerçevede açıklar.

“Hiç kimse beni kendi tarzında (başka insanların iyiliği olarak tasarladığı tarzda) mutlu olmaya zorlayamaz; aksine benzer bir erek (bu erek mümkün genel yasa uyarınca başka herkesin özgürlüğüyle bir arada bulunabilmelidir) uğruna çabalayan bir başkasının özgürlüğüne, yani başkasının hakkına zarar vermediği sürece herkes mutluluğunu kendisine uygun gördüğü şekilde arayabilir. Kişi haklarını ortak istencin yasalarıyla koruyabilir; ancak bu istenci kendi keyfi arzusuna tabi kılamaz- bu özgürlük hakkı cumhuriyetin üyesi olan kişiye, insan olması bakımından, yani genel olarak haklara ehil olduğu ölçüde aittir.”⁵⁵

Kişinin özgürlüğü ancak cumhuriyetçi anayasanın ilkesiyle düzenlenebilir. Kant’ın yurttaştan kastettiği şey o ülke üzerinde yaşayan herkes değildir; zira Kant burjuva sınıfı, hizmetkâr, tezgâhtar vb. insanları yurttaş olarak görmez. Bunlar sadece bu yasanın koruması altında olan insanlardır. Mevcut kamusal yasalar önünde özgür ve eşit olan herkes, yasa koyma bakımından eşit kabul edilemez. Bu hakka sahip olmayanlar da cumhuriyetin üyeleri olarak bu yasalara riayet etmek zorundadır. Böylece yasanın korunmasından pay alırlar, ama yurttaş olarak değil korunan hemşeriler olarak. Yasa koymada oy hakkı olan kimseye yurttaş denir. Yurttaş olmak için doğal nitelikler dışında tek bir nitelik gerekir. Bu ise birinin emrinde olmamaktır ve dolayısıyla geçimini sağlayacak bir mülkiyete sahip olmak. Sonuç olarak yurttaş olması için, cumhuriyetten başka hiç kimseye hizmet etmemelidir.⁵⁶ Kant yurttaş tanımını yaparken mülkiyetin büyüklüğüne göre yapmamıştır; önemli olan kendi işinin efendisi olabilmesidir.

İkinci Nihai Maddede yer alan “Devletler hukuku hür devletlerden oluşmuş bir federasyona dayanmalıdır.” ifadesine göre devlet hukukunun hür devletlerden oluşmuş bir federasyona dayandırılması gerektiği ibaresi bulunmaktadır. Devletlerin hakları, insanların sahip olduğu haklar gibi değerlendirilmelidir; bunun sebebi doğal halde belirlenen yasaların bulunmaması, toplu şekilde bir arada olmanın verdiği

⁵⁵ Kant, **Politik Yazılar**, s.85-86.

⁵⁶ Kant, **Politik Yazılar**, s.90-92.

karışıklıkla birbirlerine zarar vermişlerdir. Ülkelerin birbirlerinin taleplerini karşılaması, herkesin güvenliğini sağlamak ve güvence altına almak için yurttaşlığa yakışır bir biçimde anayasaya geçilmelidir. Bu milletler birliğine dayalı olmalı; milletlerin devleti şeklinde değil.⁵⁷ Kant'ın milletler devleti değil de milletler birliğini savunması, devletlerin ve devlete bağlı halkın bir ilişki içinde var olması anlamına gelir; fakat birçok milletin bir devlette bir millet oluşturması federasyon fikri ile uyumsuz.

Çınar'a göre Kant, yeni bir dünya düzeninin, özgür devletlerin federasyonu şeklinde inşa edilmesi gerektiğini savunarak, tek bir merkezi devlete dayalı egemenlik anlayışını reddeder."⁵⁸ Bu yaklaşım, devletlerin bağımsızlıklarını koruyarak birbirleriyle barış içinde bir arada var olmalarını öngörür ve uluslararası ilişkilerde işbirliği ile karşılıklı saygıyı temel alır. Bu yeni sistem devletlerin özerk yapısını koruduğu gibi, devletlerin federatif bir birlik şeklinde bir araya gelmesini öngörür.

Yeşilçayır'a göre, Kant barışın sağlanmasında, tüm devletlerin kendi kimliğini koruyarak ve özerkliğine zarar gelmeden katılabilecekleri bir milletler birliği inşasını önerir. Bu federasyonun faaliyetini sürdürebilmesi için milletler hukukunun uygulanması gerekmektedir.⁵⁹ Federatif birliğin sağlanması için hukuk gereklidir. Kant, devletlerin kimliklerini ve özerkliklerini koruyarak bir milletler birliği kurmalarını savunur ve bu birliğin etkin olabilmesi için milletler hukukunun uygulanmasını gerekli kılar. İlkel insanlar kanuni bir yasaya tabi olmadıkları için kanunsuz bir özgürlüğe sahipti. Bu durumda sürekli savaşıyorlardı. Yasalar aklın ürünü olarak ortaya çıktığında hukuk da yasalarla uyuşur hale gelir.

İlkel insanların toplumsal düzen yerine sürekli çatışma ve savaş ortamında var olmayı tercih etmişlerdir. Kanuni bir zorlamaya tabi olmaktan kaçınan bu insanlar, özgürlüklerini kaotik bir şekilde, hukuk ve düzenin olmadığı bir ortamda sürdürmeyi seçerler. Bu durum, toplumsal sözleşmenin veya yasal düzenin yokluğunda, bireylerin her an birbirleriyle çatışmaya girmelerine yol açan bir

⁵⁷ Kant, E.B., s.45.

⁵⁸ Meral Uğur Çınar, "Rousseau ve Kant ile Avrupa'da Kalıcı Barışa ve Avrupa Birliği'ne Dair", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:16(1), 2017, s.66.

⁵⁹Yeşilçayır, "Kant'ın Ebedi Barış Teorisinin Özgünlüğü", s.113.

"kanunsuz özgürlük" anlayışına işaret eder. Dolayısıyla insanlık vahşi ve düzeltilmemiş olduğu için insan için bir değer taşımaz. Bu nedenle farklı devletler kuran, uygar milletlerin, bu kadar aşağılayıcı bir durumdan ivedilikle çıkmaları gereklidir.⁶⁰ Halklar serbest hareket ettiğinde insan doğasındaki kötülük görülür; oysaki hukuki bir yurttaşlık söz konusu olduğunda hükümetin güç kullanması savaşı meşru göstermesi zorlaşır. Cesim' göre Kant'ın siyasal ve ahlaki felsefelerinin birbirini tamamlayan bir yapıdadır. Kant'a göre, dışsal özgürlük (siyasal özgürlük) ile içsel özgürlük (ahlaki özgürlük) arasında güçlü bir ilişki vardır; siyasal değişim ancak ahlaki özgürlüğün bir sonucu olarak gerçekleşebilir. Kant, ahlaki hayatın mükemmelleştirilmesinin uluslararası barışa ulaşmayı gerektirdiğini savunur ve bu barışın sağlanmasını, aklın rehberliğinde ahlaki bir yapının oluşturulmasıyla mümkün görür. Böylece, ahlak ve barış kavramları arasında bir sarmal ilişki kurarak, bunların birbirine bağımlılığını ortaya koyar.⁶¹ Kant, siyasal özgürlük ile ahlaki özgürlüğün birbirine bağlı olduğunu ve uluslararası barışın, akıl rehberliğinde ahlaki bir yapının inşa edilmesiyle sağlanabileceğini savunur. Kant, ahlaki ve siyasal özgürlük arasındaki bağı vurgularken, aynı zamanda insan doğasındaki kötülüğün, halklar arasındaki özgür ilişkilerde ve savaşın meşruiyeti üzerine yapılan tartışmalarda da kendini gösterdiğini ifade eder. Bu bağlamda, Kant, savaşı meşru göstermek için herhangi bir hukuki temele dayanak bulunmadığını savunur.

Kant'a göre, insan doğasındaki kötülük, halkların özgür ilişkilerinde görülür. Bununla beraber hukuki yurttaşlık durumunda hükümetin güç kullanması zordur. Ona göre bazı düşünürler ki onlara yüksek sesli sefiller der, Hugo Grotius, Vatel vb. her ne kadar felsefi ve politik bir üslupta yazmış olsalar dahi her zaman, kanaatle, örneğine rastlanılmadığı halde, savaşa girmeyi meşru göstermişlerdir. Savaşı meşru göstermenin herhangi bir hukuki dayanağı yoktur.⁶² Kant'ın Hugo, Grotius, Vatel gibi düşünürleri eleştirmesinin nedeni, onların savaşı meşru bir zemine oturtmak istemeleridir. Savaşı meşru gösterme barış anlayışını zorlaştıracaktır. Kant'a göre: "Akıllı ya da bilge olmak için hiçbir zaman geç değildir, ancak anlayışın gecikmesi

⁶⁰ Kant, E.B., s.46.

⁶¹Ayca Cesim, "Immanuel Kant'ın Felsefi Görüşlerinin Uluslararası İlişkiler Disiplinlere Yansıması", *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2019 Cilt:2, s.3.

⁶² Kant, E.B., s.46-47.

daha da zordur.”⁶³ Barış anlayışı gecikirse insanlığı büyük bir felaket bekleyebilir; çünkü savaş meşrulaşabilir.

Kant’a göre, ülkeler haklarını, hiçbir zaman tarafsız bir mahkemede aramazlar; aksine savaş yoluyla haklarını almaya çalışırlar. Ancak uygun bir alt etme yöntemiyle kazanılan zafer, elde edilmiş bir hak değildir. Böyle bir durumda, bir barış antlaşması yalnızca geçici bir çözüm sunar ve sürekli olarak savaş için yeni gerekçeler üreten savaş halini sona erdirmez.

Bu durumda herkes kendi davasının yargıcısıdır, bu yüzden haksızlığı görünür kılmak bile olanaklı değildir.⁶⁴ Kant, savaş yoluyla elde edilen zaferin meşru bir hak oluşturmadığını savunur ve bu tür zaferlerin barış antlaşmalarını geçici kıldığını ifade eder. Ayrıca, savaş halinde tarafların kendi davalarının yargıcı olması, haksızlıkların görünür kılınmasını engeller ve adaletin sağlanmasını zorlaştırır.

Kant ahlaki kanunların, savaşın yasal bir çözüm olarak kabul etmesini kesinlikle reddeder. Ona göre, savaş, en yüksek ahlaki otoriteler tarafından bile meşru bir yol olarak kabul edilemez, çünkü savaşın yıkıcı doğası, insanlık onuru ve adaletle bağdaşmaz. Bir başka yönden uluslararası ivedi olarak barışın gerçekleşmesi için, devletler arasında bir sözleşme yapmak sözleşmenin hayata geçmesini sağlamak ve onu garanti altına almak gereklidir. Bu birlik barış birliği olarak adlandırılabilir. Böylesi bir birliğin barış anlaşmasından farklı olması, yalnız belli bir savaş değil tüm savaşları sonsuza dek sonlandırmayı amaçlamasıdır. Bununla birlikte, devletin güvenliğini ve özgürlüğünü korumak esastır. Birlik herhangi bir devletin gücünden ortaya çıkmaz. Aşamalı olarak tüm devletleri kapsar; ancak bu yolla ebedi barış fikrinin yolunu açacak olan bu birlik düşüncesi nesnel gerçekliği olduğu için uygulanabilir. Cumhuriyeti oluşturabilen güçlenmiş ve aydınlığa kavuşmuş bir toplum ebedi barışa uygundur. Bu toplum diğer ülkelerin birleşmesinden oluşan federalin merkezi haline gelir. Buna katılarak, devletler hukukuna uyan ülkelerin özgürlüğünü teminat altına almak olanaklıdır ve bu türden iştirak etmelerin artması ile birlik aralıksız olarak genişler.⁶⁵ Ülkeler kendi özgür

⁶³ Immanuel Kant, **Yaşamın Anlamı**, Görsel Uyanık (Çev.), Ahmet Sarı, Fol Yayınları, Ankara 2022, s.34.

⁶⁴ Kant, **E.B.**, s.48.

⁶⁵ Kant, **E.B.** s.48-49.

kimliklerinden ödün vermeyerek, federal birliğe üye olabilirler. Böylece aşama aşama federal yapı genişler; çünkü akli kullanan insan devletler hukuku kavramı ile özgür federal yapıyı ilişkilendirilir. Sürekli birbiriyle ilişki içinde olan ülkeler, kanunların yaptırımına uyarak bir dünya devleti oluşturabilirler.

“Devletler hukuku kavramında savaş hukuku olarak bir şeyin düşünülmesi asla mümkün değildir- Çünkü bir hukuk olarak bireylerin özgürlüğünü kısıtlayıcı yasaların genel geçer oldukları söylenemez, bilakis tek taraflı ilkeleri, güç yoluyla belirlenmiş bir hukuk olur-. Buradan şu anlaşılmalıdır: Eğer insanların birbirlerini karşılıklı olarak yaralamaları, haklı bir davranış olarak görülüyorsa, buna göre ebedi barış durumu, şiddetin bütün iğrençliklerini ve onların yaratıcılarını içine alarak, nihai anlamda mezarlıkta gerçekleşir.”⁶⁶

Ülkelerin tek çıkar yolu kanunsuzluktan uzaklaşmak ve herkesi kapsayacak genel kanunlar yapmaktır. Kant’ın bu ifadeleri, bireyler arası ilişkilerde şiddetin meşrulaştırılmasının, barışın sağlanmasındaki temel engellerden biri olduğunu vurgular. Bu çerçevede, gerçek bir barışın inşası, ahlaki ve hukuki normların yeniden değerlendirilmesini ve güç dengesizliklerinin ortadan kaldırılmasını gerektirir.

Tatlı’ya göre, Kant kanunların ve yürürlükteki anayasaya uygun ilkelerin evrensel nitelikte olabilmesi tüm vatandaşların özerkliği söz konusu ise olanaklı olacağını düşünür. Hukuk sistemi bütün yurttaşların desteğini almalıdır. Evrensel anayasal ilkeler için tüm tarafların üzerinde anlaşmaları gereklidir.⁶⁷ Tüm insanlar ancak anayasal bir güç ve kendi akli ile bir milletler devleti inşa edebilir.

Şiddetli savaşlardan kaçınmanın biricik ve geçerli yolu devletlerin insanlarda olduğu gibi yasadırlıktan çıkmaları ve kamusal yasanın yaptırım gücünü kabul edip ona uyum göstermektir. Bu şekilde dünya devletini oluşturmak en uygun yol olarak

⁶⁶ Kant, E.B., s.50.

⁶⁷ Zehra Tatlı, “Kant’ın Ebedi Barış İdeali Bağlamında Habermans ve Rawls’da Uluslar Arası Hukuk”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Aydın, 2014), s.38.

görünür.⁶⁸ İnsanların kendilerini savaşa sürükleyen kanunsuz durumdan çıkıp kanunlarla uyumlu hale gelmeleri barış için önemlidir.

Kant'a göre, ülkeler arasındaki ilişkilerin savaştan başka bir çözüm yolu sunmadığı bir durumdan bahsedilmektedir. İnsanların vahşi özgürlüklerini terk ederek, genel kanunlara uymaya razı olmaları gerektiği vurgulanır. Bu, bireylerin kendi iradeleriyle, uluslararası bir hukuk sistemi ve dolayısıyla bir dünya devleti kurma çabasını ifade eder. Kant, bu süreçte sürekli büyüyen bir birliktelik oluşturmanın, barışın sağlanması açısından kaçınılmaz olduğunu savunur. Sonuç olarak, uluslararası işbirliği ve ortak yasaların benimsenmesi, kalıcı barışın inşası için zorunludur.⁶⁹ Tüm insanların hakkını savunabilecek yasalar ancak hukuki sistemle mümkündür; bu sistem tüm devletler ve onlara bağlı devletlerce uygulandığında genişleyerek yayılacaktır. Bu yüzden Kant'a göre herkesi kapsayan ebedi barış için federal sistem gereklidir.

Üçüncü Nihai Madde, dünya yurttaşlığı hukukunun, genel geçer konukseverlik koşullarıyla sınırlandırılmasının gerekliliği ile ilgilidir. Kant burada da hukuk üzerinde durur. Konukseverlik yabancı birinin gittiği yerlerde düşmanca muamele görmeme hakkının olmasıdır. Yabancınn hakkını tehlikeye atmama şartıyla ülkeye girmek isteği reddedilebilir; fakat bulunduğu yerde barışçıl olduğu sürece, ona düşmanca davranılamaz. Burada dikkat çekilen husus tüm insanların ziyaret etme hakkına sahip olmasıdır. Dünyanın yer şekli nedeniyle dünya üzerindeki ortak kullanım alanlarının hakkı, sınırsız bir şekilde ele geçirmeye uygun değildir. Topluluk olarak yaşayan insanların yaşam söz konusu olduğunda birbirlerine saygı göstermeleri gerekir. İnsanın özünden dolayı, dünyadaki herhangi bir yerde birilerinin hakkı ötekilerinden fazla değildir.⁷⁰ Buna karşın bazı durumlar söz konusu olduğunda haklar yeniden gözden geçirilmelidir. Örneğin ülkeye gelecek ziyaretçilerin amaçları kötü olabilir; bu yüzden ülkeye girme isteği reddedilebilir. Ya da yağmacı bir kültürden gelen bir grup insanın ülkeye girmesi engellenebilir; çünkü

⁶⁸Ayşe Yalçınöz, “**Kant’ın Ebedi Barış Fikrinin Temellendirilmesi**”,(“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”) Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Kırklareli 2014),s.72.

⁶⁹ Kant, **E.B.**, s.50.

⁷⁰ Kant, **E.B.**, 51.

yağmayı doğal bir hak olarak görüp ülkeye zarar verebilirler. Bu sebeple konukseverlik koşullarının ve dünya yurttaşlığının iyi bir şekilde belirlenmesi gereklidir.

Kant, dünya yurttaşlığını bireylerin özerkliğine zarar vermeyecek şekilde ele alır. Bu kavram, genel bir yasaya tabi olsa da, bireylerin kendi iradeleriyle yaşamalarını ve çok kültürlülüğü kabul etmelerini sağlamaktadır. Kant, herkesin dünyanın her yerinde yararlanmaya hakkı olduğu anlayışını vurgular; bu da bireylerin kültürel kimliklerinin ve dillerinin korunmasını hedefler. Sonuç olarak, dünya yurttaşlığı, bireylerin haklarını güvence altına alan bir yapı olarak değerlendirilmelidir.⁷¹ Kant dünya yurttaşlığını, bireylerin özerkliklerine zarar vermeden, çok kültürlülüğü ve kültürel kimliklerin korunmasını teşvik eden bir yapı olarak sunar. Dünya yurttaşlığı, evrensel bir yasaya dayansa da, bireylerin özgür iradeleriyle yaşamalarını ve kültürel haklarını güvence altına almayı amaçlar. Dolayısıyla, dünya yurttaşlığı, hakların güvenceye alındığı bir sistem olarak değerlendirilmelidir.

Bu metinde, Kant'ın dünyada yerleşime uygun olmayan bölgelerin toplumlar arasında ayrımlar yaratığını kabul ettiği, ancak bu bölgelerde çeşitli araçlarla ulaşımın mümkün olduğuna da dikkat çekildiği ifade edilmektedir. Kant korsanlık, zorla köleleştirme ve yağmacı göçebe kabilelerin eylemlerinin doğal hukuka aykırı olduğunu belirtir. Ayrıca, Kant, yabancıların vatandaşlık haklarının, yalnızca yerlilerin kurduğu devletlerin sınırları içinde savunulması gerektiğini vurgulamaktadır. Gelen yabancıların, sadece yerleşim yerinin yerlileriyle belirli şartlar altında etkileşimde bulunma hakkına sahip olduğunu, ancak bu hakkın, yerel toplumun kabul ettiği sınırlarla sınırlı olduğunu ifade eder. Yabancıların, misafirlik hakkı çerçevesinde, yerel halkın onayı ve belirlediği kurallara doğrultusunda bulunabilecekleri, ancak bu hakların, yerli halkın doğal haklarının ötesine geçemeyeceği belirtilmektedir.⁷² Yabancıların hakları, yerel sınırlara ve karşılıklı saygıya dayanmalıdır; yerel düzeni bozacak değişiklikler kabul edilemez. Bu yaklaşım, Kant'ın evrensel ahlak kuralları ve kişisel haklarının korunmasıyla

⁷¹ Cesim, "Immanuel Kant'ın Felsefi Görüşlerinin Uluslararası İlişkiler Disiplinlere Yansıması", s.11

⁷² Kant, E.B., s.51-52.

uyumludur. Böyle bir durumda dünyada birbirine uzak bölgelerde yaşayan insanlar barışçıl ilişkiler geliştirebilir ve hukuki bir yapı ile bu ilişkileri destekleyebilirler. Bu durumda insanlar dünya yurttaşlığı anayasasına daha çok yaklaşabilirler. Ökten'e göre, Kant, yeryüzünü vatan ilan ederken hukuki ve akılsal bir çıkarımda bulunmuştur.⁷³ Dünya herhangi bir millete ait değildir; bu yüzden evrensel misafirlik ilkesi kabul edilmelidir. Bu evrensel ilke sömürgeleştirmenin önüne de geçebilmelidir; bu nedenle hukuksal bir temelde olmalıdır.

Dünyanın medeni ülkeleri, bilhassa ticaretle uğraşan ülkeleri konukseverliğe aykırı davranışlarda bulunurlar. Zira onlar dehşet verici şekilde bu haksızlıklarını ziyarette bulundukları ülke ve toplumlarda gösterirler. Onlar, keşfettikleri yerleri mesela Amerika, Siyahilerin Ülkeleri, yerlileri, Baharat adalarını, Kap vb. ülkelerde yaşayan insanları onlar yokmuş gibi, ülkeleri kimseye ait değilmiş gibi görmektedir. Hindistan'ın doğusunda, amaçları bir tek ticarete zarar vermek olan, yerli olmayan, savaşçı özelliği olan halklar yerleştirildi. Bunun yansıra oranın yerlisi olan halkın özgürlüğü kısıtlanmıştır, değişik ülkelerin arasında savaşlar kışkırtılarak savaşın çok büyük bir alana yayılmasına neden olmuş; kıtlıkların başlaması, isyanların baş göstermesi ve güvensizlik ortamı oluşturulmuştur. Bu nedenle, onlar insanlığın özgürlüklerini ellerinden alabilecek tüm kötülükleri sürekli olarak gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır.⁷⁴ Ticaretle uğraşan medeni ülkeler, keşfettikleri topraklarda yerli halkların özgürlüklerini kısıtlayarak, savaşlar, kıtlıklar ve isyanlar gibi olumsuz sonuçlara yol açmışlardır.

Kant'ta göre, Çin ve Japonya akıllıca davranmış böyle ziyaretçilerin ülkeye girme teşebbüslerine izin vermemiştir. Bu konuda eski Avrupa toplumlarından bir tek Hollandalıların ülkelerine girişine izin verilmektedir. Fakat onlar da yerli halktan tecrit edilmiştir. Bu yöntemi kullanan, ticaretle uğraşan toplumlar yıkılma aşamasına gelmiştir; bunun sebebi en acımasız köleliğin görüldüğü Şeker Adaları'nda tüm uğraşlara rağmen ürünlerden verimlilik sağlanamamıştır. Ayrıca bunlar, haksızlık yaptıkları hallerde bile inançlarının doğru olduğunu dillerine dolamışlardır.

⁷³Ökten, "Immanuel Kant'ın "Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme" Adlı Eseriyle Ortaya Koyduğu Ebedi Barış Fikri ve Bu Fikrin Uluslar Arası İlişkiler Düşüncesinde Yarattığı Etki", s.179.

⁷⁴ Kant, E.B., s.52.

Dünyanın her köşesinden hak ihlalleri hissedilmiştir. Dünyada yurttaşlık hukuku, yazılmamış bir kanunu tamamlayan bir gerekliliktir. Aynı zamanda devlet ve devletler hukukunu içermektedir. Böylece, ebedi barış, sürekli olarak yaklaşan bir hedef olarak kendisini gösterecektir.⁷⁵ Kant, teorisinde yer alan dünya yurttaşlar hukukunun kapsayıcılığını vurgulamıştır. Bu kapsayıcılık ebedi barışın teminatı için gereklidir.

Kant, ebedi barışın ön maddeleri ve ana maddelerine onların bir sentezi olan Ebedi Barışın Teminatı Hakkında ve Ebedi Barışın Gizli Maddesini ekler. Üçüncü bölüm de ise diğer ekleri sunar. Bu ekler ile ebedi barışın sürekliliğinin olanağı gösterilmeye çalışılır. Kant Ebedi Barış'ın birinci basımında, nihai maddelerin ardından bir teminat eki yazmış ve ikinci basımında bir de gizli bir madde ilave ederek ikinci eki de yayınlamıştır.⁷⁶ Ebedi Barış ekleri, Kant'ın felsefi sistemine dayalı olarak, barışı güvence altına alacak siyasi ve hukuki yapıları önerir ve dünya çapında kalıcı bir barış için uluslararası işbirliği ile birlikte, devletlerin demokratik ve adil bir yönetim biçimi benimsemeleri gerektiğini savunur.

1.3 EKLER

Birinci Ek “*Ebedi Barış'ın Teminatı Hakkında*” adlı başlık altında ortaya konulur ve burada barışın sürdürülmesindeki temel unsurlar ele alınır. Özellikle doğanın yaratıcı gücünün ve erkekçilik ilkesinin (amaçlılık) bu süreçteki rolüne dikkat çekilmektedir. İnsanların kendi iradeleri yoluyla çatışmaların çözülebileceği fikri üzerinde durulurken, doğanın mekanik parçaları ile kader arasında bir bağlantı kurulur. Ancak Kant bu yapının kalıcı olabilmesi için derin bir bilgeliğe sahip olunması gerektiği söyler. Doğada olayların ereğe yönelik bir düzen içinde var olduğu düşüncesi üzerinde durulmaktadır. Doğadaki olaylar insanlar için önceden belirlenmiş bir yazgıya doğru hareket ettiği ve bu hareketin, ebedi barışa ulaşmada önemli bir faktör olduğu belirtilir.⁷⁷ Kant'a göre doğadaki her olay, bir ereğe doğru, bir anlamda teleolojik bir düzene hizmet etmektedir. Doğada meydana gelen

⁷⁵ Kant, E.B., s.53-54.

⁷⁶ Ökten, “Immanuel Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme Adlı Eseriyle Ortaya Koyduğu Ebedi Barış Fikri ve Bu Fikrin Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde Yarattığı Etki”, s.185.

⁷⁷ Kant, E.B., s.54-56.

süreçler, her ne kadar bireysel iradelerin çabalarıyla şekillense de, nihayetinde daha büyük bir amaca, yani ebedi barış amacına yönelmektedir. Bu görüş, doğanın bir tür mekanik süreçler bütünü olarak değil, belirli bir amaca yönelik bir düzenin parçası olarak görülmesini ifade eder. Doğadaki ereksellik, nihai olarak barışa ulaşmayı amaçlar, ancak insanlar bencil eğilimleri nedeniyle bu amaca savaş ve çatışma yoluyla ulaşmaya çalışırlar. Kant'a göre, doğa barışı sağlamak için savaşı bir araç olarak kullanır; ancak insanların bencillikleri, bu sürecin şiddetle şekillenmesine neden olur. Fakat olaylar ve süreçler, belirli bir yazgıya doğru hareket ederken, insanların bu yazgıyı anlayarak ve buna uygun eylemler sergileyerek barışı inşa etme potansiyeline sahip oldukları düşünür.

“Dünya ve sistemler yok oluyorlar ve sonsuzluğun uçurumuna yuvarlanıyorlar. Ama öte yandan evren, göklerde yeni oluşumları gerçekleştiriyor ve yitenlerin yerini hep dolduruyor”⁷⁸ Bu evrensel döngüsellik, varlıkların yok oluşu ve yenilerinin ortaya çıkışı arasında sürekli bir denge kurarken, bir eylemin 'iyi' olarak değerlendirilmesi de yalnızca belirli bir olay ya da anla sınırlı kalmamalıdır. İyi eylemin daha geniş ve uzun vadeli bir perspektifle değerlendirilmesi gereklidir. Dolayısıyla iyi bir eylem dünyadaki bir olayla açıklanamayacağı için onu nasıl anlamak gerekiyor?

“[...] akıl bize bir fikir tasavvur edebilmemiz için-ahlaki olan- nüveler sunar. Gerçi bu teorik bir amaç olarak aşırı coşkuludur, ancak pratikte dogmatik ve gerçekçi bir iyiye göre inşa edilmiştir. Tabiat kavramının kullanımı, burada olduğu gibi-dinsel olmayıp- teorik anlamdadır. Bu tutum insan aklının engelleri için daha uygundur (bunun etkileri, nedenleri ile ilişkisi açısından olası deneyim sınırları içinde olması gerekir.) ve öngörülebilir bir yazgı ifadesinden daha mütevazı olacaktır. Onların anlaşılmasız niyetlerinin gizemine yaklaşmak için ise muhtemelen İkarus'un kanatlarını takmak gerekir.”⁷⁹

İkarus, Yunan mitolojisinde babası Daidalos'un balmumundan yaptığı kanatlar ile denizlerin üstünden uçup geçmek için uğraşan bir figürdür. Fakat

⁷⁸Immanuel Kant, **Evrensel Doğa Tarihi ve Gökler Kuramı**, Seçkin Selvi (Çev.), Fol Yayınları, Ankara 2022, s.134.

⁷⁹ Kant, **E.B.**, s.56.

babasının deniz ve güneşten korumak için çok yüksekte ve çok alçakta uçmaması gerektiğini söylediği öğüdü dinlemediği için denizi boylamıştır.⁸⁰ Akıl ilkeleri dengeyi sağlar; denge bozulduğunda ise insanın sonu olur. Bu yüzden İkarus'un kanatları yetmez; aklın buyruğunu da dinlemek gerekir.

“Doğa kendi büyük sahnesini düzenleyen kişiler için barışın korunmasını gerekli kılar. Tabi o, bunu her şeyden önce gösterdiği performans türüne göre düzenler. Doğa, insanlara dünyanın her yerinde yaşayabilme olanağı sunmuştur. Doğanın değişen uygulamaları şu şekildedir:

I. O, insanlara dünyanın her yerinde yaşayabilme olanağı sağlamıştır.

II. Savaş nedeniyle en verimsiz yerlerde bile insanların yaşamasına vesile olmuştur.

III. Yine insanları bu nedenden dolayı[savaş] az ya da çok yasal ilişkilere girmeye zorlamıştır.”⁸¹

Doğa, barışın korunmasını zorunlu kılarken, insanların savaş ve çatışmalar sonucunda yasal ve toplumsal ilişkiler kurmaya mecbur kalmalarına yol açmaktadır. Doğa, insanlara dünyanın farklı bölgelerinde yaşama imkânı sunar, ancak savaş nedeniyle en verimsiz alanlarda bile yaşamaya zorlar. Bu zorunluluk, insanların barışı sağlamak için toplumsal düzen ve yasal ilişkiler kurmalarını gerektirir. Sonuç olarak, doğa, insanları hayatta kalma ve barışı sağlama yönünde yönlendirirken, bu süreç savaş ve toplumsal yapıların etkisiyle şekillenir

Doğa, tüm canlılara yaşam için gerekli olanakları sunar; bu canlılar arasında ise insan, akıl gücüyle tarih sahnesinde kendine yer bulmayı başarmıştır. Kant'a göre buz denizinin soğuk çöllerinde karın altında yosun yetişir. Bu yosun ren geyiğinin beslenmesi için gereklidir. Ren Geyiği, eski Sibiryalı halkının seyahat etme sorununu çözmektedir. Buz denizindeki hayvanlar denizaygırları ve balinaların eti ve yağları orada yaşayanların yaşamı sürdürmesi için gereklidir; ama doğanın koruyuculuğundan ötürü, bitki yetişmeyen alanlara, nerden geldiği bilinmeyen

⁸⁰ <https://tarhibilgi.org/ikarus-sendromu/> 16.10.2023.

⁸¹ Kant, E.B., s.56.

odunlar, insanda hayranlık uyandırır. Yerli halk, bu malzemelerle aletlerini, silahlarını yapmış ve yaşamlarını sürdürebilmek için barınaklar inşa etmiştir. Bu aletler yoluyla yırtıcı hayvanlar karşısında savaşabilmişlerdir. Kendi aralarında barışçıl yaşam için yanlarında alet bulundurmışlardır.⁸² Kant doğanın insanlara hayatta kalabilmeleri için gerekli kaynakları sunduğunu ve bu kaynakların, insanların toplumsal yaşamlarını sürdürebilmeleri için kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Sanatın yanı sıra tahıl ekimi meyve ağaçlarının aşılınması gibi birçok ürün yetiştirilmiş ve çeşitlendirilmiştir. Bu bir tek güvenli toprak sahipliğinin olduğu kurulu devlet durumunda mümkündür. İnsanların eski kanunsuz özgürlüğü avcılık ve toplayıcılıkta kendini göstermiş ve sonrasında insanlar, tuz ve demirin icadı ile beraber çiftçiliğe yönelmiştir. Bir olasılıkla bunlar eskiden değişik milletlerin ticaret ilişkilerinde aradıkları mallardandı. Böylece kendi aralarındaki ilk barışçı ilişkilere girmişlerdir.⁸³ Kant insanların tarıma dayalı üretim süreçlerine geçişlerinin, güvenli toprak sahipliği ve devlet yapılarının varlığına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Eski toplumlar, avcılık ve toplayıcılık gibi kanunsuz özgürlükle geçim sağlarken, tuz ve demir gibi malzemelerin icadı, tarıma ve çiftçiliğe yönelimi hızlandırmıştır. Bu süreç, farklı milletler arasında ticaretin gelişmesine ve dolayısıyla ilk barışçıl ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, ekonomik ve toplumsal yapılar arasındaki ilişki, barışın ve düzenin sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Kant, savaşın insan doğasına yerleşmiş bir eğilim olarak kabul edilmesine ve bunun için özel bir sebep aranmasına karşı eleştirilerde bulunmuştur. Özellikle, savaşın insanın şeref kazanması için değerli olduğu düşüncesine karşı çıkarak, tarihsel olarak savaşın şövalyelik dönemi Avrupa'sı ve Amerikan yerlileri gibi toplumlarda önemli bir erdem olarak görülmesini sorgulamıştır. Kant, savaşın sadece fiziksel bir çatışma değil, aynı zamanda kültürel ve etik değerler üzerinden anlamlandırılmasının, insanlık adına tehlikeli bir yanlış anlama ve meşrulaştırma olduğunu ileri sürer.⁸⁴ Kant, savaşın insan doğasında var olan bir eğilim olarak kabul edilmesini ve kültürel olarak değerli bir erdem olarak görülmesini eleştirerek, savaşın

⁸² Kant, E.B., s.57.

⁸³ Kant, E.B., s.58.

⁸⁴ Kant, E.B., s.58-59.

etik olarak meşrulaştırılmasının insanlık için tehlikeli bir yanlış anlama olduğunu savunmuştur.

Eğer savaş insanın doğasına yerleşmiş bir eğilimse, o zaman barış, insanın akıl ve iradesiyle bu eğilimden kurtulması olarak tanımlanabilir. Ebedi barışın özünü oluşturan soru ise şudur: Doğa neden insanı kendi aklından sorumlu tutar ve insan yasalarla kendini nasıl güvence altına alır?

Kant, doğanın bize bazı sorumluluklar yüklediğini, bu sorumlulukların pratik akıl aracılığıyla yerine getirilebileceğini savunur. Fakat biz ister sevelim ister sevmeyelim kader istekli olanın yanındadır, isteği olmayanları ise sürükler. Kamu hukukuna uyulmayan, dışarıdan gelen müdahalelerin savaşa yol açabileceğini ifade eder. Her ulusun dış tehditlere karşı hazırlıklı olması ve iç potansiyelinin güçlendirmesi gerektiğini vurgular. Özgürlüğü güvence altına alan bir hukuki otoriteye ihtiyaç vardır.⁸⁵ Kant kader İstekli olanın yanında" ifadesi ile kendi iradesine ve arzularına uygun bir şekilde hareket eden bireylerin, kaderin desteğini daha kolay bulduğunu ima eder. Öte yandan, Kant'ın "isteği olmayanları sürükler" ifadesi ise, kendi iradesi ve amaçları doğrultusunda hareket etmeyen, pasif kalan veya belirsiz olan bireylerin, kaderin yönlendirmelerine zorunlu olarak tabi olduklarını ifade eder. Kant bu görüşüyle, insanın özgür iradesinin ve amacının, kaderin yönlendirmelerinden daha belirleyici olduğunu ve kişinin kendi isteği doğrultusunda hareket etmesinin önemini vurgular. Kant, özgürlüğün güvencesi kapsamında yer alan bir hukuki otoritenin gerekliliğini vurgularken bu otoritenin sivil otoriteye dayanan bir anayasa ile sağlanabileceğini savunur.

Cumhuriyetçi anayasa “[...] birbiriyle mücadele eden bireylerin özgürlüğü kötüye kullanmaları karşısında *sivil toplum* denen bir bütünü merkeze alan bir hukuk otoritesinin bulunacağı şekilde insanlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir anayasa”⁸⁶dır. Toplumsal düzeni sağlamak için sivil toplumu merkeze alan bir hukuk otoritesine ihtiyaç vardır. Bu otorite, bireyler arasında düzeni sağlayan bir anayasa, işler ve toplumun bütün olarak korunmasını sağlar. Hukuka dayanan bir anayasa

⁸⁵ Kant, **E.B.**, s.59-60.

⁸⁶ Manfred Kuehn, **Immanuel Kant**, Bülent O. Doğan (Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s.355.

insanların birlikteliği için gereklidir. Böyle bir anayasada vatandaşlık vazifeleri olacak ve bu vazifeler zorunlu olacaktır.

“Güçleri karşılıklı olarak birbirine yöneltmek ve bunun yıkıcı etkisiyle ötekini alıkoymak ya da yok edici bir etkide bulunmak durumunda aklın başarısı her iki taraf için de yok hükmünde olacaktır. Bununla birlikte insan, ahlaki bakımdan iyi bir insan olmasa bile iyi bir vatandaş olmak zorunda kalır.”⁸⁷ Kant, iyi bir anayasanın sağlanmasından önce halkın ahlaki eğitiminin öncelikli olması gerektiğini savunur. Ona göre, doğa mekanizması, bireylerin bencil eğilimleriyle etkileşim halindeyken, akıl bu eğilimleri denetlemek için bir araç olarak kullanılmalıdır. Bu bağlamda, devletin rolü hem iç hem de dış barışı teşvik etmek ve güvence altına almak olmalıdır. Kant’a göre, barışın sürdürülebilmesi için yasal zorunlulukların yalnızca anayasal çerçeveye değil, aynı zamanda halkın etik eğitimiyle desteklenmesi gerekmektedir.”⁸⁸ Kant, akıl ve bencil eğilimler arasındaki çatışmanın, barışın sürdürülebilirliğini tehlikeye atabileceğini savunur. Bu nedenle, iyi bir anayasanın kurulmasından önce halkın ahlaki eğitiminin öncelikli olmasını vurgular. Devletin rolü hem iç hem de dış barışı teşvik etmek ve güvence altına almak için halkın etik eğitimini desteklemekle sınırlı değildir; aynı zamanda, akıl ve yasaların da bireylerin bencil eğilimlerini denetlemede etkin bir araç olarak kullanılmasını gerektirir.

Kant'a göre, bireylerin, kendi varlıklarının devamı için yasalara sahip çıkmaları beklenmekle birlikte, çoğu zaman bu yasaları gizlice ihlal etme eğilimindedirler. Bu nedenle o, yasaların, insanların bu tür bencil ve çatışmacı eğilimlerinden bağımsız olarak düzenlenmesi gerektiğini savunur. Kant, insan doğasında yer alan çatışma ve bencillik eğilimlerinin, barışa zarar verebileceğini vurgular ve bu durumu aşabilmek için bireylerin, barışı sağlamak adına sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiğini belirtir. Barışın kalıcı bir şekilde sağlanabilmesi için, bu tür olumsuz eğilimlerin engellenmesi ve barışa hizmet eden yasal düzenlemelerin zorunlu hale getirilmesi gerektiği sonucuna varır. Bu bağlamda,

⁸⁷ Kant, E.B., s.60.

⁸⁸ Kant, E.B., s.60.

barışın korunabilmesi için yalnızca ahlaki bir çaba değil, aynı zamanda hukuki bir gücün de gerekli olduğunu ifade eder.⁸⁹

Burada temel düşünce, bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda yasalara karşı gizli bir direnç geliştirme eğiliminde olduklarıdır. Bu nedenle, yasaların, bireylerin bencil eğilimlerini engelleyecek şekilde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kant'a göre barışın sağlanabilmesi için, bireylerin çatışmalardan kaçınarak toplumsal görevlerinin bilincine varması ve zorunlu yasaların yasal bir güçle uygulanması elzemdir.

İkinci Ek “Ebedi Barış’ın Gizli Maddesi” başlığı altında serimlenir. Kant’a göre kamu hukuku anlaşmalarının gizli öğeleri içeren nesnel bakış açısı sorunlu olsa da öznel bir perspektiften değerlendirildiğinde içeriğinde bir gizlilik yer alabilir. Bu gizlilik, anlaşmayı yapanların saygınlıklarını kaybetmeme korkusundan kaynaklanabilir. Kant’a göre, savaş için silahlanmış devletlerin, kamusal barışın sağlanması ve sürdürülebilirliği için filozofların öğretilerine başvurmaları gerekmektedir. Filozoflar, barışın temellerini etik ve rasyonel ilkelerle sağlamlaştırarak, devletlerin iç ve dış ilişkilerinde adalet ve barışın sağlanabilmesi için gerekli teorik çerçeveyi sunabilirler. Bu bağlamda, Kant, barışın yalnızca askeri güçle değil, ahlaki ve hukuki düzenin güçlendirilmesiyle mümkün olacağını savunur. Ancak devletlerin diğer devletlere karşı tutumları konusunda kendi vatandaşlarının (filozoflardan) tavsiye istemeleri, yasama otoritesi için küçük düşürücü bulunabilir. Buna rağmen bu tavsiyeyi almaları öneriliyor.⁹⁰ Kant, kamu hukuku anlaşmalarının gizliliğini, anlaşmaları yapanların saygınlık kaygılarıyla ilişkilendirir ve barışın sağlanması için filozofların öğretilerine başvurulmasını savunur. Silahlanmış devletlerin, barışı sürdürülebilir kılmak için askeri güçten ziyade etik ve rasyonel ilkelerle hareket etmeleri gerektiğini belirtir. Devletlerin filozoflardan tavsiye almasının yasama otoriteleri için küçük düşürücü olabileceğini kabul etse de bu tavsiyelerin alınmasını önemli ve gerekli görür.

Zira siz onları engellemezseniz onlar bunu zaten yapacaktır. Ulusların bu hususta kendi aralarında anlaşmaya varması yine kendi aralarında özel anlaşma

⁸⁹ Kant, E.B., s.60-61.

⁹⁰ Kant, E.B., s.63.

yapmalarını gerektirmez. Bunun sebebi ise bu evrensel nitelikteki yasaklayıcı ahlak insan aklının mükellefiyeti içindedir.⁹¹ Yalnız, bu devletin temsilcilerinin filozofların prensibine öncelik verilmesi anlamına gelmez. Fakat filozoflar dinlenmelidir; çünkü izin verilse de verilme onlar fikirlerini beyan edecektir.

Kant’a göre, akademik organizasyonun özgürce araştırma yapabilmesi ve kamuoyuna bilgi sunabilmesi, hakikatlerin ortaya çıkmasında kritik bir rol oynayabilir.⁹² Kant, yöneticilerin filozof olmasını uygun görmez çünkü filozoflar özgürce akıllarını kullanmalı ve dışsal baskılardan bağımsız düşünmelidir. Ancak, filozofların fikirlerini özgürce ifade etmeleri gerektiğini savunur, çünkü bu düşünsel özgürlük toplumsal ilerleme için önemlidir.

“Kralların felsefe yapması ya da filozofların kral olması pek mümkün değildir ve de arzu edilen bir durum değildir. Çünkü güç sahibi olmak kaçınılmaz olarak aklın özgür karar vermesine zarar verecektir. Ancak bu krallar ya da kraliyet- eşitlik yasalarına göre kendi kendini yöneten halkları filozofların sınıfını yok etmez ve susturamaz. Bilakis açıkça konuşmalarına müsaade edilir. Böyle yapmak her iki tarafın da kendiışlerini aydınlatmak bakımından vazgeçilmezdir. Çünkü bu sınıftakiler[filozoflar], doğaları gereği komploculuk ve lobicilik yapmaya yeteneksiz olduklarından, kendileri propaganda yapabilme şüphesinden uzaktırlar.”⁹³

Kant, kralların felsefe yapmasının ya da filozofların kral olmasının uygun olmadığını çünkü güç ve otoritenin, akıl ve özgür düşünmeyi engelleyeceğini savunur. Ancak, filozofların düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri gerektiğini vurgular; zira filozoflar, doğaları gereği propaganda yapmaya eğilimli olmadıkları için toplumu aydınlatma ve doğruyu savunma noktasında önemli bir rol oynarlar. Kant filozofların ve kralların farklı rolleri olduğunu, bu rollerin birbirinden ayrılması gerektiğini vurgular. Kant, özgürlüğü ve akıl başında karar almayı savunan bir filozoftur. Ancak siyasi güç ile akıl arasında bir gerilim devam eder. Güç sahibi olmanın, bir kişinin kararlarını özgürce ve güvenli bir şekilde yapabilmesine engel

⁹¹ Kant, E.B., s.63-64.

⁹² Immanuel Kant, **Fakültelerin Çatışması**, s.62.

⁹³ Kant, E.B., s.64.

teşkil edebileceğini ifade eder. Kant'ta göre iktidarın baskısı veya etkisi altında olan bir akıl, saf bir biçimde işleyemez. Esas ve akıllı kararlar için çıkar ilişkilerinden ve güç mücadelelerinden uzak durulması gerekir. Bu saf aklın gereğidir. Ahlaki ve akıllı doğrular, pratik çıkarlarla lekelenmemelidir. Özgürlük hem filozoflar hem de toplum için vazgeçilmezdir.

Filozoflar, iktidar sahiplerinin karşıtlıklarında bulunmalı, özgürce düşünebilmeli ve düşüncelerini ifade edebilmelidir. Krallar ve halk, filozofların eleştirilerinden faydalanmalı ve bunu kendi yönetimlerini daha iyi hale getirmek için bir araç olarak görmelidirler.

Üçüncü Ek “*Ebedi Barış Bağlamında Ahlak İle Siyaset Arasındaki Uyuşmazlık Üzerine*” Başlığı altında irdelenmiştir. Kant'a göre, değişmez geçerli yasaların somut bir örneği olan ahlak, bireylerin eylemlerini nasıl düzenlemeleri gerektiğine dair nesnel ve pratik bir ilke sunar. Ahlaki görevlerin yerine getirilmesi, bireylere belirli bir özerklik tanıdığı için zorunludur. Politika, stratejik düşünmeyi ve kurnazlık yapmayı gerektirirken, ahlak bu süreçte sınırlandırıcı bir ilke sunar ve bireylerin yanlış yapmamalarını şart koşar. Bu iki alan, aynı yasal çerçevede bir araya gelmelidir; aksi takdirde, politika ile ahlak arasında bir çatışma ortaya çıkar. Ancak, her iki alan tam anlamıyla birleştiğinde, bu karşıtlık ortadan kalkar ve ahlaki değerler politikaya entegre edilmiş olur.⁹⁴ Kant'a göre, ahlak ve politika arasında potansiyel bir çatışma vardır çünkü ahlak, bireylerin eylemlerini nesnel ve zorunlu ilkelere göre düzenlerken, politika strateji ve kurnazlık gerektirir. Ancak, bu iki alan aynı yasal çerçevede birleştiğinde, karşıtlık ortadan kalkar ve ahlaki değerler politikayla bütünleşmiş olur.

Tatlı'ya göre, Kant'ın politika felsefesinin temel taşlarını özgürlük, bağımsızlık ve eşitlik ilkeleri oluşturur ve bu ilkeler, dünya çapında barışın sağlanmasına yönelik ebedi barış teorisinin temelidir. Bu ilkeler, aynı zamanda ahlaki bir sorun olarak da karşımıza çıkar. Ahlak ve politika farklı disiplinler olarak değerlendirilmelerine rağmen, devletin iç ve dış çatışmalarında aklın ilkelerine dayanarak bir uzlaşma sağlamaları önemlidir. Bu birliktelik, barışın sürdürülebilirliği

⁹⁴ Kant. E.B., s.67.

için gereklidir.⁹⁵ Kant'ın politik felsefesindeki bu ahlaki temeller, özgürlük ve adalet anlayışının derinleşmesine olanak tanır.

Kant'a göre, dürüstlük, politikanın temel koşuludur ve insanın akıl yoluyla hareket etmesini gerektirir. Bu bağlamda, özgürlük ve ahlak yasalarının varlığı, sağlıklı bir siyasi düzen için zorunludur. Ahlaklı bir politikacı, devletin bilgeligi prensiplerini ahlaki bir çerçevede uygular. Ancak, bireylerin hukuki düzlemde özgürce yaşama isteği tek başına yeterli değildir; tüm bireylerin bu arzuyu paylaşması, toplumun genel refahı ve adaletin sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu toplumsal birlik, politik alanda ahlaki değerlerin ve dürüstlüğün tesis edilmesine katkıda bulunur.⁹⁶ Tek tek bireylerin hukuki düzlemde özgürce yaşama isteği önemlidir; ama yeterli değildir. Bütün herkesin bu durumu istemesi gereklidir.

Kant kişinin bağımlı olmayan faaliyetini bir tek anlığın bilgi içindeki kendi deliği biçiminde değil, eş zamanlı bir şekilde eylemde özgür istenç şeklinde inceler. Kant etiği bir özerklik etiğidir. Ahlakın sorunu insanın eylemlerinde kendini belirleyebilmesidir ve bu kendi kendini belirlemenin amacı, akılsal görüş ve ilkeler kadar tikel arzularından da etkilenebilir olan eyleyen öznenin iradesidir. Yeryüzünde ve dışında dahi, iyi bir istençten başka, koşulsuz ve şartsız iyi diye nitelendirilebilecek hiçbir şey var olamaz.⁹⁷ Kant, etik anlayışını özerklik üzerine kurar ve ahlakı, bireyin eylemlerini kendi özgür iradesiyle belirleyebilmesi olarak tanımlar. Ona göre, koşulsuz ve şartsız iyi yalnızca iyi bir istençten türetilir ve bu, bireyin akıl ve ilkelere dayalı iradesinin bir yansımasıdır. Burada ödevden ötürü sözüne sadık kalma söz konusudur. Kant'ın ahlaki temellendirmesini bir sonraki bölümde ayrıntılı söz edeceğiz.

Dördüncü Ek “Kamu Hukukunun Aşkın Kavramlarına Göre Siyaset ve Ahlak Arasındaki Uyum Üzerine” başlığı altında irdelenmiştir. Ahlakın nasıl davranmamız gerektiğine dair nesnel bir pratikliği vardır. Hukuk açısından bakıldığında siyasetle ahlak arasında herhangi bir anlaşmazlık görülmez. Doğan'a

⁹⁵ Tatlı, “Kant'ın Ebedi Barış İdeali Bağlamında Habermas ve Rawls'da Uluslararası Hukuk”, s.47.

⁹⁶ Kant, E.B., s.69.

⁹⁷ Immanuel Kant, **Ahlak Metafiziğinin Temellendirmesi**, Çev. İoanna Kuçuradi, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 1982, s.393.

göre, amacına ulaşmak için, açık bir şekilde meydana koymak gereken genel kurallar gerek hukuka gerekse politikaya uygundur⁹⁸

Kant, kamu hukukunu ele alırken, hukuk normlarının aleniyet (genel bilinirlik) formu üzerinden değerlendirilebileceğini savunur. Ona göre, adalet ve hukukun varlığı, yasal ilke ve normların aleniyetiyle doğrudan ilişkilidir. Bu aleniyet yeteneği, her yasal iddiada zorunlu olmalıdır çünkü yargı süreçlerini daha anlaşılır ve hızlı hale getirir. Tarafların ilkelerinin uyumluluğu ve yasal iddianın geçerliliği, akılcı bir a priori ölçütle değerlendirildiğinde, doğru ve objektif kararlar alınması mümkün olur. Aksi takdirde, hukuka aykırılık durumları saf akıl tarafından derhal tespit edilebilir.⁹⁹ Kant'ın aleniyet formu ilkesi, hukukun adil ve objektif bir temele dayanabilmesi için gerekli bir koşul olduğunu vurgular. Bu ilkeye göre, bir hukuk normu kamuya açık bir şekilde uygulanabilir olmalıdır ki bu da hukukun evrensel bir geçerliliğe sahip olmasını sağlar. Sonuç olarak, aleniyet olmadan hukukun varlığı ve adaletin tesisi mümkün değildir; çünkü gizli, keyfi veya kapalı normlar, adaleti zedeler ve hukuki güvenliği ortadan kaldırır. Aleniyet, hukukun akla dayalı bir biçimde ve herkesin gözetiminde yürütülmesini sağlar.

Kant'ın hukuk ve etik anlayışında aleniyet ilkesi, adaletin temel bir unsuru olarak karşımıza çıkar. Yasaların buyurgan niteliği, akıl sahibi varlıkların özgür iradeleriyle uyumlu bir düzen oluşturmayı amaçlar. Kant, bir hukuki ilkenin aleniyetle bağdaşmaması durumunda onun hakka uygun olamayacağını savunur.

Ayrıca “Yasa bir buyruk niteliğindedir; çünkü bu varlıkta, us taşıyan varlık olarak salt bir istenç söz konusudur.”¹⁰⁰ Kamu hukukun aşkın formülü şöyle ifade edilir.

“[...]”başka insanların haklarının dayandığı ilkelerin aleniyetle bağdaşmaması hakka uygun değildir”. Bu ilke sadece-erdem öğretisine ait olarak- etik değildir, bilakis-insanların hakları ile ilgili olarak- hukuki olarak dikkate alınmalıdır. Çünkü bu ilkeyi

⁹⁸Sedat Doğan, Ebedi “Barış ve Askeri Sosyoloji İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, Cilt:47(1), 2022, s.212.

⁹⁹ Kant, **E.B.**, s.80.

¹⁰⁰ Kant, **Pratik Usun Eleştirisi**, İsmet Zeki Eyuboğlu (Çev.), Say Yayınları, İstanbul,2001, s.58.

benim kendi niyetimi engellememesi bakımından gizli tutmam gerektiğinde onu yüksek sesle söyleyemem. Bunu başarmanın gerektiğini açıkça ifade etmediysem, hiç kimse amacıma karşı bozucu etki yapmaya girişmeyecektir. Bu [ilke] zorunlu ve genel geçer olduğundan a priori olarak görülebileceğinden, hiçbir yerde benim aleyhimde adaletsizlikten dolayı hiç kimsenin bir tehdit unsuru olamayacağı anlamını içerir.”¹⁰¹

Kant’a göre, hukuki ilkelerin aleniyetle bağdaşmaması, onların hakka uygun olmadığı anlamına gelir. Bu ilke, yalnızca etik bir kural olmanın ötesinde, hukuki bir zorunluluk taşır. Bir ilkenin gizlenmesi, kişinin kendi niyetini saklama gerekliliğini doğurur ve bu durumda, ilke kamuya açık bir şekilde savunulamaz. Aleniyet ilkesinin zorunlu ve genel geçer olması, hukuki düzenlemelerin adaletle uyumlu olduğunu ve bireylerin bu ilke doğrultusunda a priori olarak adaletsizlikten korunacağını garanti eder. Bu ispata gerek olmayan bir aksiyomdur ve uygulamada kolaylık sağlar. Kant, devlet hukukunda ise halkın zorba bir diktatörü ayaklanma yoluyla devirmesine karşı çıkmaktadır.

Kant’ın hukuk felsefesinde meşruiyet ve otorite ilişkisine dair önemli bir vurguyu içermektedir. Bir hükümdarın, halkın haklarını ihlal eden uygulamaları nedeniyle tahtan indirilmesi ilkesel olarak haksız kabul edilmez; bu durum, adaletin ve hukukun korunması açısından meşru olabilir. Ancak Kant, halkın haklarını geri kazanmak için isyan ya da devrim yoluna başvurmasının yanlış olduğunu belirtir. Uyrukların bu yolla hak aramaları, hukuki düzeni ihlal eden bir tutum olduğu için, doğacak olumsuz sonuçlar karşısında adaletsizlikten şikâyet etme hakkını da zayıflatır. Bu bağlamda, meşru yollar dışındaki hak taleplerinin, sonrasında ağır sonuçlarla karşılaşmaları durumunda haklı bir temele dayanmadığı vurgulanmaktadır.¹⁰² Kant burada halkın haklarını ihlal eden bir yöneticiyi tahtan indirmek meşru olsa da, uyrukların isyan ederek bu hakları geri kazanmaya çalışması yanlış bulur. Bu tür eylemler hukuki düzeni ihlal eder ve sonucunda doğacak cezalar

¹⁰¹ Kant, E.B., s.81.

¹⁰² Kant, E.B., s.81.

karşısında adaletsizlik iddiası haklı görülemez. Kant, hak arayışının meşru ve yasal yollarla yapılması gerektiğini savunur.

Kant'a göre, kamu hukukunun yasaları birlikte bulunmanın hukuki şeklidir. Anayasa açısından kamu hukukunun yasaları, kamusal yasalardır. Yurttaşlar birliği bile bir toplum olarak adlandırılmaz; çünkü hükümdar ile halkı arasında bir ortaklık bulunmamaktadır; bunun yerine onlar arasında bir alt üst ilişkisi vardır. Yani birbirine eşgüdümlü değildirler. Birbiriyle eşgüdümlü olanlar aynı yasaya tabidirler. Bu yüzden yurttaş birliği bir toplum değildir; bundan ziyade bir toplumu oluşturur.¹⁰³ Kant'a göre, kamu hukukunun yasaları birlikte yaşamının hukuki temelini oluşturur; ancak yurttaşlar birliği, hükümdar ile halk arasındaki eşgüdümsüz ilişki nedeniyle tam anlamıyla bir toplum değildir; bunun yerine bir toplumu oluşturur. Hükümdar ve halk arasındaki durumu açığa çıkarmakta kamu hukuku sayesinde netlik kazanacaktır.

Kant kamu hukukunun aşkın ilkesine dayanan açıklık, hukuki sorunların çözümünde dogmatik yöntemlerin yaratacağı karmaşıklıkları aşabileceğini belirtmiştir. Yurttaşlık sözleşmesinin kurulmasından önce halkın ayaklanma iradesi sorgulanmalı ve bu anayasal bir şart haline getirilmelidir. Ancak, devletin kuruluşunda halk hukukun üstün gücüne sahip olsa bile, yöneticinin meşru güç kullanımı tartışmalı hale gelebilir. Bu durumda, ayaklanma haksız olur ve isyanın meşruiyetini gizlemek gerekebilir, çünkü ayaklanma amacın gerçekleşmesini imkânsız hale getirir.¹⁰⁴ Bu düşünce Kant'ın siyasal ve hukuki düzenin meşruiyetiyle ilgili düşüncelerini yansıtır.

Kant, yöneticinin gücünü ve meşruiyetini ele alır. Bir yönetici, halkı korumak ve düzeni sağlamak için gerekli güce sahip olmadıkça, onlara emir verme hakkına da sahip olamaz. Yönetici, karşı konulmaz bir güce sahip olduğunu fark ettiğinde ve ilkelerini açıkladıktan sonra, amacının boşa çıkacağından endişe etmemelidir. Ancak Kant, halkın bir ayaklanma ile başarılı olması durumunda, yöneticinin sıradan bir yurttaş konumuna düşeceğini ve tekrar iktidara dönmek için herhangi bir girişimde bulunmaması gerektiğini belirtir. Eski devlet liderliği nedeniyle hesap vermekten

¹⁰³Kant, **A.M.H.**, s.162.

¹⁰⁴ Kant **E.B.**, s.81-82.

endişe edilmemesi gerektiği de vurgulanır, zira yönetici, halk iradesine karşı gelmiş olsa dahi, onun yargılanması söz konusu değildir. Bu yorum, halkın egemenliğini ve yöneticinin sorumluluğunu vurgulayan bir hukuki meşruiyet anlayışını yansıtır.¹⁰⁵

Güngör'e göre, Kant'ın düşüncesine göre, devletler manevi bir kişilik olarak özerkliklerini korumalıdır; bu bağlamda, bir dünya devletinin varlığı, devletlerin özgürlüğüne zarar verebilir ve bu durum, federasyon fikrini daha makul kılar. Devletlerarasındaki sözleşme benzeri bir düzen, devletlerin doğal durumlarından çıkmalarını zorunlu kılar. Tarihsel ilerleme doğanın bir ürünü olsa da, insanlar doğal çatışmalar nedeniyle evrensel barışa yöneltir. Devletlerarası zorunlu ilişkiler, ticaret gibi alanlarda ortaya çıkarken, güvensizlik ve düşmanlıklar da ortaya çıkar. Kant, devletlerin baskı gücünün bireylerden fazla olduğunu görerek, kozmopolit devlet fikrinden vazgeçer ve federatif bir yapı önerir.¹⁰⁶ Kant'ın dünya devleti ile federasyon arasındaki farkı şu şekilde belirtebiliriz: Kant'a göre, bir dünya devleti, devletlerin özerkliklerini tehdit edebilir ve onların özgürlüklerine zarar verebilir. Bu nedenle, dünya devleti fikri, devletlerin bağımsızlıklarına aykırıdır. Öte yandan, federasyon, devletlerin bağımsızlıklarını koruyarak bir arada işbirliği yapmalarını sağlayan bir yapıdır. Federasyon, devletlerin doğal durumlarından çıkmalarını gerektirirken, aynı zamanda özgürlüklerini ve özerkliklerini sürdürebilmeleri için bir çerçeve sunar. Bu nedenle, federasyon, dünya devleti yerine daha makul bir alternatif olarak görülür.

Kant'a göre, uluslararası hukukun temeli, milletler arasında tek bir hukuki yapı altında genel iradenin kavramlarına dayanır. Milletler hukuku, zorunlu yasalar üzerine inşa edilir ve bu yasalar hem fiziksel hem de ahlaki varlıkları bağlar. Ahlak ile siyaset arasında zaman zaman uyumsuzluk çıkabileceğini kabul eden Kant, bu uyumsuzluğu aşmak için hukuk prensiplerine dayalı federatif bir birlik önerir. Devletin bilgeliği, bu tür bir hukuki temeli inşa etmeye yönelmelidir. İnsan sevgisi, koşullara bağlı bir ahlaki yükümlülük iken, insan haklarına saygı, mutlak ve zorunlu bir etik görevdir. Hukuk ve politika, açıklık gerektiren ilkelerle uyum içinde olmalıdır, aksi halde amaçların şaşmasına yol açar.¹⁰⁷ Uluslararası hukukun ve düzenin sürdürülebilirliği, genel iradeye dayalı bir hukuki yapının varlığına bağlıdır.

¹⁰⁵ Kant, E.B., s.82.

¹⁰⁶ Güngör, "Immanuel Kant'ın Politika Felsefesi", s.179

¹⁰⁷ Kant, E.B., s.82-86.

Ahlak ile siyaset arasındaki olası uyuşmazlıkların giderilmesi için, hukuk prensiplerine dayalı federatif bir birlik kurulmalıdır. İnsan haklarına mutlak bir saygı zorunlu bir ödevdir ve devletlerin bilgeliği, bu temeller üzerinde şekillenmelidir. Hukuk ve politika, açıklık ilkesine bağlı kalarak uyum içinde olmalı; aksi takdirde, yanlış amaçlar güdülerek adaletin sağlanması tehlikeye girebilir. Kant'ın politik felsefesi, ahlak, hukuk ve siyaseti birleştirici bir çerçevede ele alarak, özgür düşünce ve eleştiriyi temel alır.

Gerald'ın göre, Kant'ın politikaya kazandırdığı transandantal ilke, hukuk, politika ve ahlakın uyumlu bir şekilde bir araya gelmesini sağlar. Kant, politik düzenin ahlaki ve hukuki prensiplere uygun olarak değerlendirilmesinin, ancak özgür fikir alışverişinin mümkün olduğu ve eleştirinin serbest olduğu ortamlarda gerçekleşebileceğini savunur. Politik sistemin temel amacı, kendi varlığını güvence altına almak olarak belirlenir. Bu durum, politik bir sorun yaratmakla birlikte, Kant'a göre, hem iç hem de dış barışın, hukukun sağladığı güvence ile adım adım çözülebileceğine dair bir umut taşır. Kant, bu güvenceyi barışın ve adaletin sürdürülebilirliği için önemli görmektedir.¹⁰⁸ Kant'ın transandantal ilke anlayışı, hukuk, ahlak ve politikayı birleştirir. Politik düzenin ahlaki ve hukuki prensiplere uygun olması, özgür eleştiri ve fikir alışverişinin mümkün olduğu ortamlarda sağlanabilir. Politik sistemin amacı, kendini güvence altına almak olup, Kant, iç ve dış barışın hukuki teminatlarla aşamalı olarak tesis edilebileceğine inanır.

Gelmez'e göre, "Kant için savaşın ve barışın asıl anlamı ancak başlangıçlarından sonuna –yani bu tarih için düşünülebilecek ereğin gerçekleştiği ana– kadar tüm tarih göz önüne alındığında ortaya çıkabilir"¹⁰⁹ Kant'a göre, savaş ve barışın gerçek anlamı, yalnızca tarihin bütünsel bir perspektiften değerlendirilmesiyle kavranabilir. Bu anlam, savaşların başlangıcından barışın tesisine ve tarihte ulaşılacak nihai amacın gerçekleştiği ana kadar süregelen bir süreç içinde açığa çıkar. Kant, tarihteki bu uzun vadeli gelişimle, insanlık için düşünülen ereğin nihai olarak barışla sonuçlanacağına işaret eder.

¹⁰⁸ Gerhardt, "Eleştirel Bir Politika Teorisi: Kant'ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne", s.112.

¹⁰⁹ Aydın Gelmez, "Kant Felsefesinde Politik Olanın Yeri", ("Yayınlanmamış doktora tezi"), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Ankara,2018) s.108.

Kant için barış, tarihsel sürecin sonunda ortaya çıkan bir erektir; bu ereğe ulaşmak için savaş ve diğer toplumsal olaylar tarihsel bir zorunluluk olarak görölür. Tarihsel ilerleme sonucu insan uygarlaşmayı gerçekleştirdiğinde, ilişkilerini hukuksal zemine oturtabildiğinde barışa yaklaşabilir. Ebedi barışın, ön maddeleri, nihai maddeler ve en son tamamlayıcı nitelikteki ekler, sistematik bir şekilde barışın aşamalı olarak nasıl gerçekleşebileceğini belirtir.

İKİNCİ BÖLÜM

KANT'TA NORMATİF ETİK

Kant, ilkçağlardan süregelen etik tartışmalarına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Ahlakı kendinden önceki filozofların yaptığı gibi amaç ve yarar doğrultusunda temellendirmez. Kant'ın bu yaklaşımı, etik düşünce tarihinde köklü bir dönüşüm yaratarak, ahlaki eylemlerin temellendirilmesinde nesnellik ve evrensellik arayışını öne çıkarır.

Mengüşoğlu'na göre, felsefi etik ilk kez eski Yunanlılarda karşımıza çıkar; ama Yunan etiğinin esas niteliklerine bakılınca dinlerle benzer bir amaçlılık içinde olduğu görülür. Dinler insanın nasıl olması gerektiğini öğretmeye çalışırlar; bunu yaparken de buyrukları daima bir şey vaat eder; bir amaç güder. Yunan etiğinde asıl amaç mutluluktur. İlk kez Kant bu amaçlı etiğin, insanın ahlak hayatını inceleyemeyeceğini gösterir. Mutluluk anlayışları değişkenlik gösterir; o halde ahlaki eylemlerimiz de değişkenlik içindedir. Oysa Kant'ta ahlakın temelleri herkes için değişmeyen bir ilke oluşturur.¹¹⁰Bu ilke tüm insan eylemleri için geçerli bir ahlak ilkesidir.

Uygun'a göre "Kant'ın temel ahlak yasası, yöresel geleneklerin, alışkanlıkların, inançların veya özel çıkarların belirlediği kişisel tercihler değildir; rasyonel varlıklar olarak insanların saf pratik akılla ulaştığı evrensel ilkelere dayanır."¹¹¹Kant'a göre, ahlaki yasalar kişisel tercihler veya toplumsal normlardan kaynaklanmaz; aksine, rasyonel varlıklar olarak insanların saf pratik akıl yoluyla ulaştığı evrensel ilkelere dayanır.

Kant, insanın ruhsal yapısını etkileyen iki temel unsurdan söz eder, yıldızlarla dolu gökyüzü ve insanın içindeki ahlak yasasının önemini vurgular. Yıldızlı gök, evrenin büyüklüğünü ve insanın doğadaki küçüklüğünü simgelerken, ahlak yasası, bireyin içsel değerlerini ve ahlaki sorumluluklarını ifade eder. Bu ikili, insanın varoluşsal sorgulamalarını derinleştirir ve insanın hem dış dünyayla hem de içsel dünyasıyla olan ilişkisini anlamaya yönlendirir. Kant Evrensel Doğa Tarihi ve

¹¹⁰ Takiyettin Mengüşoğlu, **Felsefeye Giriş**, Doğubatı Yayınları, Ankara 2021, s. 322-323.

¹¹¹ Oktay Uygun, "Immanuel Kant ve Ahlakın Temel İlkesi", **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:13,2021, s.1447.

Gökler Kuramı adlı yapıtında evrendeki uyuma sonsuz çeşitliliğin bir arada oluşuna hayranlığını şu şekilde ifade eder:

“[...] evren, sınırsız büyüklüğü ve her yanında ısıyan sonsuz çeşitlilik ve güzelliklerle sesimizi, soluğumuzu kesecek bir şaşkınlığa düşürür bizi. Tüm bu kusursuzluğun gözler önüne serilmesi düş gücünü harekete geçirirken, böylesi bir görkem ve yüceliğin, sonsuz ve kusursuz bir düzen içinde bir tek yasadan fışkırdığını düşünen akıl da bir başka açıdan coşkuyla kendinden geçer”¹¹²

Kant, evrenin büyüklüğü ve çeşitliliğinin insan zihninde hayranlık ve şaşkınlık yarattığını ifade eder. Evrenin kusursuz düzeni, bireyin düş gücünü harekete geçirirken aklın da bu düzenin altında yatan tek bir yasaya yönelik coşku duymasını sağlar. Bu durum, Kant’ın felsefesinde insanın doğa ile olan ilişkisini derinleştirir ve varoluşsal sorgulamalarına ışık tutar.

Heistermann’a göre Kant’ın odak noktası insandır. Her şey insanla ilgiliyken dünyayı anlamanın yolu da insandan geçer.¹¹³ Eylemlerini özgürce ahlaki seçimlerine göre yapan akıllı varlık olarak insan diğer canlılar arasında saygın bir statüye sahiptir; çünkü Kant’ta insan ahlaki bir varlıktır. “İnsan sadece ahlaki bir varlık olarak yaradılışının son ereği olabilir.”¹¹⁴ Bu bağlamda, insanın evrendeki yeri, sadece hayranlık ve şaşkınlıkla değil, aynı zamanda ahlaki bir varlık olarak taşıdığı sorumluluk ve seçim özgürlüğüyle de şekillenir. İnsanı diğer varlıklardan ayıran şey, onun aklının sahibi bir varlık olmasıdır. Akıl sayesinde insan, özgürce eylemlerinin temelini oluşturabilir ve bu eylemlerinden sorumlu tutulabilir. Kant’ın ahlak anlayışına göre, bir eylem ilkesel olarak değerli ise, sadece sonuçlar için değil, o eylemi gerçekleştiren kişinin niyeti ve akla dayalı evrensel bir yasa ile uyumlu olması nedeniyle değerlidir.

Ahlak, pratik aklın alanına girer; bu ayırt edici özelliği Kant, pratik ve teorik akıl arasındaki farkla belirtir. Güngör’e göre, Kant, insan aklını bütünsel bir şekilde

¹¹² Immanuel Kant, **Evrensel Doğa Tarihi ve Gökler Kuramı**, Seçkin Selvi (Çev.), Fol Yayınları, Ankara, 2022, s.124.

¹¹³ Walter Heistermann, “Kant’ın Felsefesinde İnsanın Yeri”, Tomris Mengüşoğlu (Çev.), **Felsefe Arkivi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları**, Sayı:16, 1968, s.49.

¹¹⁴ Kant, **Yaşamın Anlamı**, Gürsel Uyanık, Ahmet Sarı (Çev.), Fol Yayınları, Ankara, 2022, s.26.

ele alır ve aklın, farklı alanlarda devreye giren, birbirinden ayrı fakat aynı temel akıl ilkelerine dayanan bölümlerini inceler. Bu bağlamda, Kant akli sadece bir bütün olarak değil, çeşitli fonksiyonel yönleriyle de analiz ederek, akıl sürecinin farklı alanlarda nasıl işlediğini anlamaya çalışır.¹¹⁵ Bu farklı alanlar teorik ve pratik aklın alanlarıdır. İnsan teorik akılla doğa yasalarını kavrar iken, pratik akılla herkesin kabul edip üzerinde uzlaştığı evrensel ahlak yasasını kavrar. Bu ahlaki yasayı kişisel çıkarlar veya hazlar ile kavrayamayız, aksine saf pratik akılla kavrayabiliriz. Kant teorik ve pratik bilgeliği, insanın bilgi ve eylem alanlarında nasıl konumlandığını açıklarken, bu ayrımlar aynı zamanda onun ahlak ve bilgi anlayışındaki derin ikiliği de yansıtır.

Kant'ın insana dair görüşü, insanın ikili bir nitelik taşımasıdır. Burada karşımıza Kant'ın eleştiri felsefesinde önemli bir yer tutan transendental benin kendini inşa etmesi anlamındaki kavram karşımıza çıkar; çünkü Kant sadece insanın ne yaptığı ya da yapıp etmede olanaklarını değil aynı zamanda ne yapması gerektiğini irdeler. “Saf Aklın Eleştirisi bütün bir bilme yetimizin deneyden bağımsız, yani saf bilgisini ortaya koyması bakımından transendental felsefenin de tam idesini oluşturur.”¹¹⁶ İnsan, yalnızca deneyim ve gözlem yoluyla dünyayı kavrayan bir varlık değildir; aynı zamanda karmaşık sorumlulukları olan, kendi eylemlerini değiştirme yetisine sahip bir öznedir. Burada, insanın “ne yaptığı” ile “ne yapması gerektiği” arasındaki ayrım vurgulanmaktadır. Kant'ın eleştiri formülü, sadece insanın bilgi kazanma yetilerini değil, aynı zamanda yasallıklarını da inceleyerek, insanın özgür ve gelişen bir özne olarak kendini nasıl kurduğunu sorgular. Transendental ben kavramı ise, insanın bu süreçte kendi öz bilincini ve katılım sorumluluklarını inşa eden bir özne olduğunu gösterir. Varlık ve bilgide ele aldığı bu ikili yaklaşım tüm felsefesinde görülebilir.

Örneğin varlık felsefesinde fenomen ve numen varlığı ele alması, bilgi felsefesinde a priori ve a posteriori”, ahlak felsefesinde özgürlük, kişilik, ahlak kanunu, eğilimler olarak ayrılır. Lakin Kant'ın felsefesini özgün yapan, şey bu ikili

¹¹⁵ Göngür, “**Kant'ın Politika Felsefesi**”, s.58.

¹¹⁶ Gelmez, “**Kant Felsefesinde Politik Olanın Yeri**”, s.13.

arasındaki bağlantıyı açıklayarak göstermesidir.¹¹⁷ Kant, varlıklar, bilgi ve ahlak arasındaki ikili kavramlar üzerinden derin bir analiz yapar. Varlık evreninde fenomen ve numen arasındaki ayrımlar, varlığın algılanışını incelerken; bilgi formülünde a priori ve posteriori bilgiler arasındaki farkları ele alır. Ahlak felsefesinde özgürlük, ahlak kanunu gibi kavramlar, etik sorumlulukların uygunluğu oluşturulur. Kant'ı özgün kılan, bu ikili kavramları arasındaki bağlantıları açıklayarak daha bütünsel bir perspektifte sunmasıdır.

İnsan doğadan getirdiği biyolojik yanı ve akılsal yanıyla oluşan bir varlıktır diyebiliriz. Hayvanlar yaşamlarını idame etmek için bir donanıma sahiptirler; örneğin kuşların tüylü ve kanatlı doğması gibi türe hazır bulunuşluğu vardır. Oysaki insan doğduğunda kendi eksikliklerini veya imkânlarını oluşturacak güçte değildir. Aşkın felsefe, öznenin kendi kendisinin yaratıcısı olmasını sağlayan bilinç edimidir. Böylelikle, aşkın felsefe öznel bir şekilde a priori kavramlardan oluşan bilginin ilkesi olur aynı zamanda nesnel bir şekilde kavramlardan elde edilen fikirlerin dizgesi olur.¹¹⁸ Aşkınsal kavram için metafiziği aşan bir tek kendi kendisinin nesnesi olur diyebiliriz. O sadece kendinin bilincinde değil, aynı zamanda “[...] kendi kendisini, boydan boya belirlenmişliğinde, bir fikirler dizgesi içinde a priori verilmiş olarak, bağlantısal biçimde tasarımlama yetisidir.”¹¹⁹ Aşkınsal felsefenin içinde fikirler alanı vardır, insan bu alanda ödev yükümlülüğü olan bir özne durumundadır diyebiliriz. Varlık alanlarını kavrayabilirim bunun nedeni insanın fikirlerinin kendi bilincinden kaynaklanmasıdır.

İnsan, doğuştan varlığını sürdürebilmek için gerekli araçlara sahip değildir. Fakat yaşamını idame ettirmek için donanımlı bir şekilde dünyaya gelen hayvanlardan farklı olarak, imkânlar varlığıdır.¹²⁰ Hayvanlar, çevrelerine uyumu sağlamak için doğal verimlerle ve belirli yeteneklerle doğarlar; örneğin, bir kuşun uçuş yeteneği veya bir yırtıcı hayvanın avlanma becerisi gibi. Ancak insanlar, sosyal

¹¹⁷ Takiyettin Mengüşoğlu, Kant ve Scheler’de İnsan Problemi, İstanbul, **İ.Ü. Edebiyat. Fak. Yayınları**, 1949, s.10.

¹¹⁸ Immanuel Kant, **Fragmanlar**, Oruç Aruoba (Çev.), Kırmızı Kedi Yayın Evi, İstanbul, 2021, s.31.

¹¹⁹ Kant, **Fragmanlar**, s.29.

¹²⁰ Immanuel Kant, “**Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi**”, Uluğ Nutku (Çev.), Ankara, Doğu Batı Yayınları, Temmuz 2006, s.31.

varlıklar olarak karmaşık topluluklar oluşturur, bilgiyi paylaşabilir ve bu sayede daha geniş bir olanaklar dünyasında yaratabilirler.

Duyular dünyasının bir parçası olan insan duyular üstündeki kişiliğini oluşturabilen varlığını sonsuzluğa götüren şey anlağın anlama kabiliyetidir. İnsan, insanın kişiliğinde gizli bulunan olgunluk sergileme durumundan, kişiliğinin oluşması sayesinde haberdar olabilir.¹²¹

“İnsanın hem bir “imkânlar” hem de bir “eksiklikler” varlığı olması onun çeşitli eylemleri gerçekleştirmesini zorunlu kılar.”¹²² Doğa insana, akıl ve akla bağlı olarak özgür istenci vermiştir. Böylece akıl sahibi bir varlık olarak insan kendi yaşamını belirlemek için eylemler geliştirir ve duyular dünyasının bir parçası olarak anlağın anlama dünyasına yükselir.

Zorunlu ve genel geçer bir şekilde kavramlardan oluşan anlama yetisinin saf kavramlarını Kant’a göre nicelik, çokluk, büyüklük ve tümlük, nitelik, gerçeklik negatifleştirme ve sınırlandırmak, ilişki, töz, sebep, birlikte oluş, kipliği bakımından olanaklılık, var olmak ve zorunlu olma şeklinde gösterir. Oysaki doğa, bilimlerin umumi ilkelerinin çizelgesini belirlerken, görünüm aksiyonları, algının beklentileri, deneyim analogileri, deneysel düşünmenin koyutları şeklinde belirlemiştir.¹²³ İnsanın duyular dünyasında varlık kazanmasına rağmen, gerçek kişiliğini ve potansiyelini anlağın anlama yeteneği aracılığıyla geliştirdiği vurgulanmaktadır. Kant’a göre, insan, hem "imkânlar" hem de "eksiklikler" içeren bir varlık olarak, bu içsel gerilimle başa çıkmak ve çeşitli eylemler gerçekleştirmek zorundadır. Bu durum, insanın kendini keşfetme ve kişiliğini oluşturma sürecini zorunlu kılar. Kant’a göre özgürlüğün kategorileri doğanın kategorilerinden daha üstündür. Doğa, deneyim ve kurallar aracılığıyla belirlenmişken, özgürlüklerin kişilerinin kendi başına koyabilme kabiliyetini ifade eder.

Kant’ın ahlak yasasına karşı duyduğu hayranlığı anlamak için estetikte kullandığı yüce kavramına değinmek gerekir. Göçmen’e göre, Kant, yüce olanın

¹²¹ Immanuel Kant, **Eğitim Üzerine**, Ahmet Aydoğan (Çev.), Say Yayınları, İstanbul, 2009, s.24

¹²² Nihat Al, “**Immanuel Kant’ın Eleştiri Felsefesinde İnsan Sorunu**”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul, 2009), s.57.

¹²³ Kant, **Prolegomena**, s.53-54.

insan üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu ve onu kımıldatarak harekete geçirdiğini savunur. Buna karşın, güzel olanın etkisi büyüleyici olup, insanı pasif bir hayranlık durumuna sokar. Bu bağlamda Kant, yüce olanın, insanın zihinsel ve duygusal tepkilerini daha derinlemesine uyandıran bir güce sahip olduğunu, bu nedenle yüce olana dair betimlemelerin ve tanımların önemli olduğunu vurgular.¹²⁴ Kant'ın estetik teorisinde yücelik ve güzellik arasındaki ayrımlar, insanın ruhuna olan etkileri açısından önemlidir. Yüce olan, kişinin derin bir şekilde etkileyerek içsel bir dönüşüm yoluyla yolunu açar. Buna karşın güzellik, daha yüzeysel bir etki yaratarak bireyleri büyüler, ancak dönüştürücü bir niteliğe sahip değildir. Eleştiri öncesi bu kavramlar üzerinde yapıt vermiş olsa da bu kavramlar, ahlak felsefesinin içerisinde görülür. Güzellikten ziyade yüce kavramı üzerinde durulur.

Kant'a göre, güzellik büyüleyici bir estetik deneyim sunarken, yüce olan insanı derin duygularını ve ahlaki harekete geçirir; bu da onun ahlak felsefesiyle yakından ilişkili olarak, evrensel düzen ve insandaki ahlaki yasa karşısında duyulan hayranlığıyla şekillenen bir kavramdır. İnsanın yüce karşısındaki hayranlığı, ahlaki istenci harekete geçirir; böylece birey, evrensel ahlak yasasına uygun davranarak sadece güzellikten değil, aynı zamanda ahlaki yükümlülüklerinden doğan derin bir tatmin yaşar.

“Saf iyi niyet ne kadar eşsiz ve yaşam pratiğinde nerdeyse gerçekleştirilemez olsa da, yüce ölçüsü, “gene” ahlaki insan aklına sahip olan herkesin içinde uyanır.”¹²⁵ Kant'a göre, erdem kazanç sağlayamayabilir hatta çok şeye de mâl olabilir; fakat kazanç getirmek demek fiyat biçmek anlamına gelir. Dolayısıyla fiyatı olan ile içsel değeri alan arasında ayrım yapmak gereklidir. İnsan haysiyete sahip olduğu için kıyaslanamaz ve değerlidir. Bu yüzden insanın içsel değeri, maddi kazançlardan ve karşılaştırılabilir ölçütlerden tamamen ayrıdır.

¹²⁴ Doğan Göçmen, “Immanuel Kant'ın Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemleri”, *Ekdergi*, 29 Ağustos 2020, <https://www.ekdergi.com/immanuel-kantin-guzellik-ve-yucelik-duygusu-uzerine-gozlemleri/> (08.15.2024), s. Ana sayfa.

¹²⁵ Manfred Geier, *Kant'ın Dünyası*, Erol Özbek (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.230.

2.1. ÖDEV, İYİ İSTENÇ VE SAYGI

Eylemlerini özgürce ahlaki seçimlerine göre yapan akıllı varlık olarak insan diğer canlılar arasında saygın bir statüye sahiptir. “İnsan sadece ahlaki bir varlık olarak yaradılışının son ereği olabilir.”¹²⁶ Bu ayırt edici özelliği Kant, pratik ve teorik akıl arasındaki farkla belirtir. Göngür’e göre, “Kant, her şeyden önce insan aklının, (aslında tek bir akıl olan fakat farklı alanlarda devreye giren bölümleri olan aklın) bir incelemesini yapmaktadır.”¹²⁷ İnsan teorik akılla doğa yasalarını kavrar iken, pratik akılla herkesin kabul edip üzerinde uzlaştığı evrensel ahlak yasasını kavrar. Bu ahlaki yasa kişisel çıkarlar veya hazlar ile kavranamaz, aksine saf pratik akılla kavranabilir.

Teorik akıl dış dünyayı kavradığımız ve nesneleri bilmek için kullandığımız bir yetimizdir. Pratik akıl ise anlamsaldır ahlaki yasaları bu yetimizle kavrarız. “Aklın teorik kullanışı sırf bilme yetisinin nesneleriyle uğraşıyordu”¹²⁸; oysaki insanın kendisini bilmesi için tek başına bu bilme çabası yeterli değildir, nitekim pratik akıl insanın ne yapması gerektiğini bilmesi bakımından teorik akıldan ayırdır. Kant’a göre, teorik akıl dünyayı bilmemizi sağlarken, pratik akıl ahlaki yasaları kavrayarak insana ne yapması gerektiğini gösterir; bu ayrım, insanın sadece bilme sınırlarının ötesine geçip, metafiziksel sorularla ahlaki bir düzleme ulaşmasını mümkün kılar.

Balcı’ya göre, Kant’ın metafizik üzerine düşünceleri, insan aklının sınırları ve eğilimleri ile derin bir ilişki içerisindedir. Ona göre, insan zihninin doğal bir eğilimi, duyular dünyasıyla sınırlı kalmayıp, metafizik alana geçmektir. Ancak bu alana geçtiğinde akıl, deneyimle doğrulanamayan ve bilinemeyen idelerle karşı karşıya kalır, bu da onu kaçınılmaz olarak spekülative düşüncelere sürükler. Buna rağmen Kant, metafizik düşüncenin insan aklının doğal bir eğilimi olduğunu ve bu eğilime karşı çıkmanın veya onu yok saymanın anlamsız bir çaba olacağını savunur.¹²⁹ Kant’a göre, insan zihni doğal olarak metafizik sorulara yönelir ve deneyimle

¹²⁶Kant, **Yaşamın Anlamı**, s.26.

¹²⁷ Göngür, “**Kant’ın Politika Felsefesi**”, s.58.

¹²⁸ Kant, **P.A.E.**, s.16.

¹²⁹ Elif Çetinkıran Balcı, “İsteme Özgürlüğünden Eylem Özgürlüğüne: Kant’ın Özgürlük Görüşü”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 35, S.1, 2018, s.22.

doğrulanamayan ideler üretir; bu nedenle metafiziği reddetmek anlamsızdır, fakat sınırlarını belirlemek gereklidir.

Kant, metafiziğin imkânını transandantal felsefesinin ele alınmasıyla, sentetik ön yargılar aracılığıyla bu imkânın ortaya koymaya çalışır. Ona göre, idrak, deneyim yoluyla bize ne olup bittiğini sunar; fakat olması gerekeni belirleyemez. İnsan duyularla bilinen nesnelerden daha fazlasını söyleyebilir; en azından söyleyebildiğine inanır. Bu transandantal düşüncenin çözümü için analitik ve sentetik yargıların özelliklerine dikkat edilmelidir. Deneyimin alanından geçen insan, deneyimsel itirazlardan bağımsız olduğunu bilir ve bu ön bilgileri en iyi matematik alanında görür. Deneyimden bağımsız a priori algıyı en iyi matematik bize gösterir.

Kant, metafiziğin üretilebildiği bilgi türlerinin sınırları ve olanaklarını ortaya koymaya çalışırken, analitik ve sentetik yargıların analizini yaparak bu yargılar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır. Analitik analizler mevcut kavramların içsel analizini yaparken, sentetik analizlerin özelliklerini yeni unsurlardan oluşuyor. Bu noktada, Kant'ın metafizik ve ahlak anlayışındaki analitik ve sentetik yargılar arasındaki ilişkiyi anlamak, insanın akıl yoluyla kendini belirleme kapasitesinin sınırlarını ve olanaklarını daha derinlemesine kavrayabilmemize olanak tanımaktadır. Kavramların oluşumunda deneyim tek kriter olamaz. Bu nedenle, metafizik biliminin tam anlamıyla kavranabilmesi, hem analitik hem de sentetik yargılar gereklidir. Bu birliktelik, insanın metafizik bilimindeki ilişkisini içeren yapısı, Kant'ın ahlak anlayışında da kendini gösterir; İnsan, olağanüstü oluşumlara sahip doğal oluşumlara rağmen, akıl yoluyla kendini belirleyebilir.

“İsteme, belirli bir yasa tasarımına uygun bir şekilde kendini eyleme belirleme yetisi olarak düşünülmektedir. Böyle bir yetiye ancak akıl sahibi varlıklarda rastlanır.”¹³⁰ İstek, akıl sahibi varlıklarda eylem belirleme yetisi olarak tanımlanır. “Yalnızca akıl sahibi varlığın yasaların tasarımına göre, yani ilkelere göre eylemde bulunma yetisi ya da istemesi vardır.”¹³¹ Akıl tek başına istemeyi yeteri kadar belirleyemezse, öznel koşullar içerisinde istememizi, eğilimlerimiz ve güdülerimiz de belirleyebilir. İstemenin iki farklı neden tarafından belirlenmesi

¹³⁰ Kant, A.M.T., s.44.

¹³¹ Kant, A.M.T., s.29.

Kant'ın insanı hem fenomenler hem de numen alanın bir üyesi olarak görmesindendir; “Çünkü her insan, doğal eğilimler ve akılcı edeplilik arasındaki çelişkiyi yürütmek zorunda olan bir çifte varlıktır.”¹³² Dolayısıyla insan fiziki yanıyla değil ahlaki yanıyla eylemde bulunmalıdır.

“Akıl sahibi bir varlık kendine (daha aşağı yetiler bakımından değil) bir düşünce varlığı olarak, duyular dünyasına değil, anlama yetisi dünyasına ait bir varlık olarak bakmalıdır; dolayısıyla bu varlığın, kendine bakabilmesi için ve yetilerinin kullanılmasının; dolayısıyla bütün eylemlerinin yasalarını bilebilmesi için iki açısı vardır. İlk, duyular dünyasına ait olduğu ölçüde doğa yasaları altında(yaderklik); ikincisi, düşünülür dünyaya ait olarak, doğadan bağımsız olan, deneysel olmayıp sırf akılda temelini bulan yasalar altında”¹³³

Kavrama yetisinin kural koyma gücü vardır, akıl ise ilke koyma gücüne sahiptir. Dolayısıyla bu ilkelerden edinilen bilgi, tikeller aracılığıyla tümeller içinde oluşur. “[...] tikelin kavramlar aracılığıyla tümel içerisinde kavranılışı olup, aklın yerine getirdiği her çıkarım, bir bilgi formunun bir prensip üzerinden yakalanılışı (Ableitung) yoluyla gerçekleşir.”¹³⁴ Fenomenler dünyasında insan doğanın nedenselliğine tabidir; tıpkı diğer canlılar gibi fizyolojik ihtiyaçları ve eğilimleri ve onları karşılama isteği vardır. Yalnız numen alanın üyesi olarak yalnızca ahlak yasası tarafından belirlenebilir ve eylemlerinde bulunabilir. İnsan eyleminin temelini belirleyen bu iki alanda oluşan koşullardan biri istemeyi belirler. Açıkçası iki durumda da insanın eylemlerinin temeli olan isteme akıl tarafından belirlenir. İlk durumda akıl fizyolojik ihtiyaçların eğilimlerin giderilmesinde bu amaç doğrultusunda kullanacağı araçları bulmakta görevlidir. Akıl burada insanın mutluluğunu hedeflemektedir; yani ödevi mutluluktur. Kant bunun aksine aklın ödevinin mutluluk olmadığını; aklın asıl görevinin iyi bir istemeyi açığa çıkaracak ödev olduğunu belirtir. İyi niyet, özsel bir nitelik olarak varlık kazanmaktadır. İyi

¹³² Manfred Geier, **Kant'ın Dünyası**, s.243.

¹³³ Kant, **A.M.T.**, s.71.

¹³⁴ Ümit Öztürk, “**Kant'ta Aklın Teorik Kullanımından Pratik Kullanımına Geçişin Koşulları Üzerine Eleştirel Bir İrdeleme**”, (“Yayınlanmamış Doktora Tezi”), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı Felsefe Tarihi Bilim Dalı, Bursa,2013), s.126.

niyet, kendi başına bir cevher olarak vardır. Örneğin altının toprak içinde olması onun altın olma niteliğini değiştirmez.

İyi ahlaki açıdan insanın kendisinin yapması gereken şeydir. “[...] kendi başına ele alındığında onun herhangi bir eğilimin, hatta bütün eğilimlerin topunun lehine gerçekleştirebileceği her şeyden diyelim isterseniz karşılaştırılamayacak denli daha çok değer verilmeli ve üstün kabul edilmelidir.”¹³⁵ İyi saygı görmeyi hak eder; çünkü iyiyi istemenin koşulsuz oluşu onu değerli kılar.

“Dünyada, dünyanın dışında bile, **iyi bir istemedenden** başka kayıtsız şartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez.”¹³⁶ Akıl iyi istenç ödevini yerine getirmek için genel bir yasa koyar. “[...] aklın hakikî belirlenimini, başka herhangi bir amaç için araç olarak iyi olan değil, aklın mutlaka gerekli olduğu kendi başına iyi bir istemeyi ortaya çıkarmak olmalı.”¹³⁷ Akıl sayesinde ahlaklılık yasasına ulaşılır.

Kant’a göre “Saf akıl kendi başına pratiktir ve (insana) ahlak yasası diye adlandırdığımız genel bir yasayı verir.”¹³⁸ Ahlaklılık ilkesi tüm akıl sahibi varlıklar için akıl tarafından belirlenir. Tüm akıllı varlıklar denilirken a priori pratik ilkelere göre eylemde bulunabilen varlıklar kastedilir.” [...] bir istemesi, yani kuralların tasarımıyla kendi nedenselliğini belirleme yeteneğine sahip olan; bu yüzden de ilkelere göre, dolayısıyla a priori pratik ilkelere göre eylemlerde bulunabilen bütün akıl sahibi varlıklardır.”¹³⁹ Dolayısıyla ahlaki kararlarda pratik akıl önem arz eder. Ahlaki yargılarımıza ve yargılar sonucunda verdiğimiz kararları ortaya çıkaran pratik akıldır. Zira pratik akıl mantık çerçevesinde düşünme yetisine sahiptir. Ahlak yasalarının ki bu yasalar nesnel zorunluluğa sahiptir, anlaşılmasında pratik akıl önemli bir rol alır. Ahlak yasaları herkes için geçerlidir.

Ahlak yasasının “nesnel olarak zorunlu olduğu”¹⁴⁰ belirtilen bu yasayı Kant şöyle ifade eder.” Öyle eyle ki, senin istemenin maksimi, hep aynı zamanda genel bir

¹³⁵ Fikir Mimarlar Dizisi-2, **Kant**, Prof. Dr. Nejat Bozkurt (Çev.), Say Yayınları, İstanbul, 2010, s.180.

¹³⁶ Kant, **A. M. T.**, s.8.

¹³⁷ Kant, **A.M.T.**, s.11.

¹³⁸ Kant, **P.A.E.**, s.36.

¹³⁹ Kant, **P.A.E.**, s.37.

¹⁴⁰ Kant, **P.A.E.**, s.42.

yasamanın ilkesi olarak da geçerli olabilsin.”¹⁴¹ Bu istemenin ahlak yasasıyla çatışmaması gereklidir. Kant’a göre, insan saf bir istemeyi varsayabilir; lakin insan gereksinimleri ve duysal verileri tarafından uyarılan bir varlıktır. Dolayısıyla bu isteme ahlak yasasıyla çatışabilir. Böyle bir durumda koşulsuz ve kesin buyuran bir ahlak yasası olmalıdır. Bu durumda isteme yasaya bağımlıdır, böylece akıl ve onun nesnel yasası bu eyleme zorlanır. Bu eyleme de ödev denir.¹⁴² Kant’a göre, “[...] tutkular tarafından uyarılan kişisel bir tercih öznel nedenlerden çıkan bir dileği birlikte getirir, bu yüzden de saf nesnel belirleyici bir nedene sık sık ters düşebilir.”¹⁴³ Dolayısıyla, bireysel tutkular ve kişisel tercihler genel ahlak kurallarıyla çelişebilirken, Kant’a göre, ahlaksal yapıya uygunluk, özünde eylemin niyetine bağlıdır ve bu niyetin, pratik akıl ilkelerine uygun olması gerekir.

Heimsoeth’e göre Kant’ın etik anlayışında, iyi ve kötünün özünün eylemin niyetinde aranması gerektiği vurgulanmaktadır. Kant’ın etik teorisi, eylemin ahlaki değerinin, eylemi gerçekleştiren kişinin niyetine dayandığını öne süren bir niyet etiği olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, Kant’a göre ahlaki değer, bir eylemin sonuçlarından bağımsızdır. Uygulamada iyi niyet sonuç almasa da iyilik niteliğini yitirmez. Bir irade doğal bir eğilim olarak değil, saf pratik aklın ilkeleri ile yönetilirse iyi bir niyettir. Bu ilkeler ahlakça zorunlu yasalardır.¹⁴⁴ Ahlaksal olarak iyi, insanın kendisinin yapması gereken şeydir. Saygıyı hak eden hiçbir amaca dayanmayan iyi istemeyi de ödev kavramı içerir. “Bizi içimizden iten, harekete geçiren biricik şey, Kant’a göre, ancak saygı duygusudur. Bu duygu, temelini a priori olarak bizde bulduğu için özel bir duygudur; kaynağı, acıma duygusu gibi, dışarıda değil, akıldadır”¹⁴⁵ İnsanın davranışlarını ahlaki yapan şey ise ödev karşılığı duyduğu saygıdır. İnsanın harekete geçiren temel güç saygı duygusudur ve bu duygu, akıldan kaynaklanan saf bir duygudur. Ahlaklı davranış, kişinin ahlak kanununa verdiği

¹⁴¹ Kant, **P.A.E.**, s.35.

¹⁴² Kant, **P.A.E.**, s.37.

¹⁴³ Kant, **P.A.E.**, s.43.

¹⁴⁴ Heinz Heimsoeth **Kant’ın Felsefesi**, Takiyettin Mengüşoğlu (Çev.), Doğubatı Yayınları, Ankara, 2007, s.122

¹⁴⁵ Ülker, Öktem, “Kant Ahlakı”, Ankara, 2004

https://hukukfelsefesivosyoloji.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/04/kant_ahlaki_-_ulker_oktem.pdf, (07.23.2024) s.5.

saygıdan doğar. İyi davranışlar, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda diğer insanlara ve insanlığın onuruna saygı göstermeyi de içerir.

Ödev yasasına olan saygımızı kaybetmemek için, görünürlere bağımlı olmayan aklın kendi başına olması gerekeni buyurmasıdır. Sözgelimi gerçek dost var olmasa dahi, dostlukta içtenlik tüm insanlardan aynı ölçüde istenilebilir; çünkü akıl a priori nedenlerle ödevi belirler.¹⁴⁶ Bu noktada, ödevin yalnızca biçimsel bir içerikten ibaret olmayışı, içsel bir motivasyonla, yani yalnızca dâhil edilmiş içinde yer alan bir oluşumla gerekliliği vurgulanır.

Bu nedenle de “ahlaklılığı da ödev altında buyurmak çok akıllıca bir şeydir; çünkü ahlaklılığın buyurtusu, eğilimlerle çatıştığında, herkes seve seve dinlemez.”¹⁴⁷ Ödevi bu şekilde açıkladıktan sonra Kant, eylemlerimizi belirleyen istemlerimizden yola çıkarak üç farklı şekilde söz eder. Ödevde aykırı, ödevde uygun ve ödevden dolayı. Eylemlerimizin amacı yarar sağlamak olup ödevde aykırı olabilir; ya da biçimce ödevde uygun olup, içerik olarak ödevde aykırı olabilir. Önemli olan biçimce ödevde uygun görünen eylemin, ödevden dolayı mı yoksa bir çıkar, saygınlık kazanma vb. şeylerden dolayı yapılıp yapılmadığını ayırt etmektir ve bazı durumlarda bu oldukça zordur.

“Eylemin ödevde uygun olduğu, öznenin de ayrıca buna doğrudan doğruya bir eğilim duyduğu eylemlerde bu ayırımı yapmak çok daha zordur. Örneğin bir bakkalın deneyimsiz müşterisini aldatmaması ödevde uygundur; çok alışverişin yapıldığı yerde, zeki tüccar da bunu yapmaz, herkes için değişmez bir fiyat koyar, öyle ki bir çocuk, başka herkes gibi, ondan alışveriş yapar. Dolayısıyla insanlara dürüstçe hizmet edilir.”¹⁴⁸

Burada önemli olan tüccarın bunu gerçekten ödevden dolayı yani dürüstlük ilkesinden ötürü mü yaptığı, yoksa çıkarı öyle gerektirdiği için ödevde uygun eylemde bulunduğu. Önemli olan eylemden dolayı yapılan ödevdir. Kant, ödevi, insanın

¹⁴⁶ Immanuel Kant Seçilmiş Yazılar, Nejat Bozkurt (Çev.), Sentez Yayıncılık, Bursa, 2021, s.250.

¹⁴⁷ Kant, P.A.E., s.37.

¹⁴⁸ Kant, A.M.T., s.12.

kendine karşı ödevleri, diğer insanlara karşı ödevler, insan dışındaki varlıklara karşı ödevler şeklinde ele alır.

Kant'a göre insanın kendisine ilişkin ödevi yeterince önemsenmemiştir. Onun ahlakı tamamlayan bir öge düşüncesi yaygındır; eğer tüm ödevlerini yerine getirirse, sonunda kendini düşünebileceğine inanılmıştır. Böylece yeterince kavranılamamıştır. İnsanın kendine karşı olan ödevi en üst sırada yer alır ve en önemlisidir. Kendine karşı ödevini ihlal eden kişi başkalarına karşı ödevini yerine getiremez. Böyle bir kişi manevi değere sahip değildir. Kendine karşı ödevini ihlal etmek insani tüm değerlerden, başkalarına karşı ödevleri ihlal etmek de saygınlıktan yoksun bırakır. Bizler dalkavukça bir davranış karşısında tepkisiz kalamayız, bu davranışı sergileyen insan kişiliğine leke getirir, saygınlığını yitirir.¹⁴⁹ Saygı ödev için gereklidir.

Kant'a göre saygı, insanların kendilerine veyahut başkalarına karşı duyması gerekendir. Kant saygıyı şöyle tanımlar:” Saygı bir duygu olsa bile, edilgin olarak etkilenmekle duyulan bir duygu değil, aklın bir kavramı aracılığıyla kendi kendine yaşanan, bundan dolayı da eğilimin ya da korkunun yarattığı ilk türden bütün, duygulardan türce ayrılan bir duygudur.”¹⁵⁰ Bizim diğer insanlara karşı da ödevlerimiz vardır. Kant bu ödevleri, hayırseverlik ve lütfkarlık ödevleri, yükümlülük ve adalet ödevleri diye iki şekilde açıklar. Başkalarını sevmek ve onlara iyilik yapmakla yükümlüyüz. Başkasına iyilik yapmaktan duyulan dolaysız haz sevgidir, yükümlülüğten ötürü yapılan iyilik, ödevimizi yerine getirme bilinciyle yapılır ve dolaylı hazdır. İyilik sevgiden yapılıyor ise gönülden, yükümlülük nedeniyle yapılıyorsa aklın ilkelerinden kaynaklanır. Ödevin ikinci türü olan yükümlülük ve adalete baktığımızda bu ödevler eğilimden değil diğer insanların haklarından kaynaklanır. Bir kimse muhtaç olsun veya olmasın o kişinin hakları söz konusu ise onu hoşnut etmekle yükümlüyüm. Başkalarının haklarına saygı göstermek bizim için bir ödevdir.¹⁵¹ İnsanlar dışındaki varlıklara karşı ödevimiz ise aramızda ve üstümüzdeki varlıklar açısından değerlendirilir.

¹⁴⁹ Immanuel Kant, **Ethica Etik Üzerine Dersler**, Oğuz Özgül (Çev.), Fol Yayınları, Ankara, 2022, s.149-150. Bundan sonra bu eserin adı E.E.Ü. şeklinde dipnot olarak verilecektir.

¹⁵⁰ Immanuel Kant, “**Ahlak (Töreler) Metafiziğinin Temellendirilmesi**”, Seçilmiş Yazılar Nejat Bozkurt (Çev.), Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.243.

¹⁵¹ Kant, E.E.Ü., s.237.

Kant’a göre, kendi var oluşlarının bilincinde olmayan hayvanlar bir araç, insanlar ise bir amaç olarak vardır. Hayvanlara karşı dolaysız ödevimiz yoktur, hayvanlara karşı görevlerimiz insanlığın kendisinden kaynaklı dolaylı ödevlerdir. Örneğin sahibine uzun süre bağlı kalmış ise bunun ödüllendirilmesi gereklidir. Artık hizmet edilmeyecek hale gelmiş olsa dahi ölümüne kadar ona bakılmalıdır.¹⁵² Dolayısıyla çıkarlar doğrultusunda hareket edilirse köpek artık işe yaramadığı için bakılmayabilir, lakin söz konusu ödev ahlakı için o köpeğe karşı sorumluluk duygusuyla hareket edilir.

Üstümüzdeki varlıklara karşı ödevi ise olumsuz ödev diye nitelendirir. Kant, başka varlıklarla konuşmaya çalışmamalıyız der; çünkü bu tür davranışlar insanı hayalperest ve boş inançlara sürükler, bu durum insanlık onuruna ters düşer. Böyle varlıklar gerçek olsa dahi biz onlarla ilişki kuramayız, onları tanıyamayız.¹⁵³ Numen alana ait varlıklardır. Diğer varlıklara karşı ödevlerimiz dolaylıdır tıpkı cansız nesnelere karşı ödevimiz olması gibi “[...] kimse doğanın güzelliğini tahrip etmemelidir, zira bir kimsenin ihtiyaç duymadığı bu güzellikten başkaları yararlanabilir.”¹⁵⁴ İnsanlar dışındaki ödevlerimiz insanlığa karşı ödevlerimizi dolaylı hedefler. İnsan akıllı bir varlık olarak eylemlerinde, insanı araç olarak değil bir amaç olarak ahlaki bir ilke doğrultusunda eylemelidir.

“[...] ödev yasası, ona uymamızın duymamızı sağladığı pozitif değer aracılığıyla, özgürlüğümüzün bilincine kendimize saygımızla ulaşmayı kolaylaştırır.”¹⁵⁵ Dolayısıyla ödev yasası, bireylerin kendilerine saygı duyarak özgürlüklerini daha sağlıklı bir şekilde anlamalarına katkı sağlar. Bu bakış açısı, özgürlüğün yalnızca dışsal bir durum olmadığını, aynı zamanda içsel bir sorumluluk ve etik bilincin ürünü olduğunu ortaya koymaktadır. Ahlaklılık ilkesi iyi isteme özgürlük idesine götürür.

¹⁵² Kant, E.E.Ü., s.288.

¹⁵³ Kant, E.E.Ü., s.290.

¹⁵⁴ Kant, E.E.Ü., s.291.

¹⁵⁵ Kant, P.A.E., s.173.

2.1.1.Vicdan ve Sorumluluk

Kant, ahlak yasasının deneyimden bağımsız, saf ve evrensel bir nitelikte olmasını savunur. Ahlak yasasının herkes tarafından kabul edilebilir olması için zorunlu bir nitelik taşıması gerektiğini belirtir; bu da ahlaki yükümlülüklerin evrensel bir temel üzerine inşa edilmesi gerektiğini gösterir.

Kant deneyden arındırılmış saf bir ahlak yasası elde etmek ister. Herkesin kabul edeceği ahlaksal bir yasa olacaksa ve bu sorumluluk sebebi olacaksa muhakkak zorunlu olmalıdır. Sorumluluk duygusu ve ahlaki yükümlülükler, bireylerin doğasında değil, saf aklın kavramlarında, yani a priori olarak mevcuttur. Bu, ahlaki yasanın insanlar tarafından deneyimlenen koşullara bağlı kalmaksızın, aklın doğasından kaynaklandığı anlamına gelir.¹⁵⁶ Burada söz konusu olan saf akıl saf pratik akıldır, çünkü ahlak yasası pratik bilgiler içinde yer alır. Sonuç olarak, Kant, ahlakın evrenselliği ve nesnelliği üzerine inşa edilmiş bir felsefi sistem geliştirmeye çalışır; bu sistemde akıl, ahlaki eylemin temel kaynağıdır.

Kant'ın ahlak anlayışının öğelerinden olan vicdan ve sorumluluk ödev, iyi istenç ve saygı kavramlarından ayrı bir şekilde düşünülemez. “Kantçı sorumluluk anlayışı, onun ödev ahlakı açısından ortaya koyduğu yasa ve yükümlülük (Verbindlichkeit) ilişkisi çerçevesinde anlaşılmalıdır”¹⁵⁷ Kant'ın sorumluluk anlayışında, eylemlerin sonuçlarından bağımsız olarak, bireyin maksime ve ahlaki yasaya bağlılık duygusu ön plana çıkarken, vicdan da bu bağlamda önemli bir rol oynamaktadır.

Kant'a göre, sorumluluk, bireyin eylemlerinin sonuçlarına değil, eylemleri belirleyen maksime dayanır. Bu, ahlaki yükümlülüklerin bireyin niyetinde şekillendiğini vurgular. Vicdan ise, yasaya aykırı bir davranışta bulunan bireyin içsel olarak susturamadığı bir “davacı”dır; ahlaki yasayla eylemlerini değerlendirirken duyduğu rahatsızlık, kişinin eylemlerinin etik geçerliliği üzerine düşünmesini sağlayan bir içsel denetim mekanizması işlevi görür.¹⁵⁸ Dolayısıyla sorumluluk

¹⁵⁶ Kant, **A.M.T.**, s.4

¹⁵⁷Seyit Coşkun, “Aristoteles ve Kant'ta Sorumluluk”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 2019 Güz, sayı: 28, s.94.

¹⁵⁸Taşkın Ketenci, “Kant Etiğinde Duyguculuğun Eleştirisi”, s.14.

bireyin niyetine dayanırken, vicdan, ahlaki eylemleri değerlendirirken duyulan içsel bir rahatsızlık ve denetim mekanizmasıdır diyebiliriz. Bu bağlamda, Kant'ın sorumluluk ve vicdan anlayışının, bilinç ve akıl yargılarıyla nasıl ilişkilendiği de önem kazanmaktadır.

Kant ahlaki yargıyı değerlendirirken bilinç ve akıl yargılarını değerlendirir. Bilinç kendi üzerine yargıda bulunabilen ahlaki bir yetidir. Bilinç eylemler üzerine yasaya dâhil olaylarmış gibi yargıda bulunmaz. Bunu akıl yapar; çünkü öznel ve pratik olarak akıl yapabilir. Zira akıl, vicdan muhasebesini yapabilir. Akıl eylemlerin doğru yapılıp yapılmadığına dair değerlendirme yapar, kendini yargılar ve lehinde veya aleyhinde tanıklık etmesi için insanın kendisine çağrıda bulunur.¹⁵⁹ Böylelikle vicdan her ne kadar öznel bir duyum olsa da ahlaki bilinç açısından eylemlerimizin nesnel denetleyicisidir.

2.2. ÖZGÜRLÜK VE ZORUNLULUK

Kant'ta ahlak düşüncesi ile özgürlük birbirine sıkı sıkıya bağlı kavramlardır. Ne yapılması gerektiğini belirten ahlaki ilke insanın kendisi dışında hiçbir şeye bağlı değildir. Kant, aklını kullanma cesaretini göster derken “İnsanı kendi yasa koyucusu ilan eder. İzleyeceği gereklilik kendi özerk isteyişinden kaynaklanmaktadır.”¹⁶⁰ Özgürlük, kendi varoluşunun bilinciyle dolaysız ulaştığım ilkedir. Bu durumda insan eylemlerini kendisi belirler ve aynı zamanda uygular. Böylece “Kant'ın sisteminde yer alan özgürlük idesi, yöntemsel olduğu gibi, aynı zamanda nesneldir.”¹⁶¹ Özgürlüğün varlığı gereklidir. Çilingir'e göre “[...] en yüksek iyiyi özgür irade vasıtasıyla gerçekleştirmek ahlaki bir gereklilik olduğundan, bu tür bir nedenselliği öngören özgürlük koyutlanmak zorundadır. Çünkü saf pratik akıl, ahlak yasasının varlık nedeni olan özgürlük olmaksızın iradeyi belirleyemez.”¹⁶² Bu bağlamda özgürlüğün nihai amacı eğilimleri akla tabi kılmaktır diyebiliriz. Bu boyutuyla

¹⁵⁹ Immanuel Kant, *Saf Akılın Sınırları Dâhilinde Din*, Suat Başar Çağlan (Çev.), Literatürk Yayın Evi, Konya, 2012, s.229.

¹⁶⁰ Manfred Geier, *Kant'ın Dünyası*, s.244.

¹⁶¹ Harun Mustafa Töle, “Immanuel Kant'ta Özgürlük ve Sorumluluk İlişkisi”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi”), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Sistematik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı, Denizli, 2005), s.30.

¹⁶² Lokman Çilingir, “Kant'ta Mutluluk-Ahlaki İlişkisi”, <https://avys.omu.edu.tr> (24.10.2024), s.10

özgürlük yöntimsel iken aynı zamanda nesneldir; çünkü kişinin kendi kendine yasa koymasıyla ilişkilidir. Ahlak özgürlüğe dayalıdır, özgürlük de insanın istemesiyle ilişkilidir. Ahlak yasası aklın bir ürünüyse, niyetim ve eylemlerimde ahlak yasasına tabi olduğum takdirde ahlaki bir varlık olurum.

Kendi maksimlerimi ahlak yasasına uygun hale getirmem için özgürlük gereklidir. Ahlaki bir deneyim özgürlük olmadan düşünülemez.¹⁶³ Dolayısıyla ahlak ve özgürlük birbirini gerektirir. Kayacı'ya göre, Kant'ın ahlak düşüncesi ve özgürlük birbirine bağlı kavramlardır. Kant'ta göre "Özgürlük ahlak yasasının ratioessendi'sidir (varlık nedenidir), ama ahlak yasası da özgürlüğün ratiocognoscendi'sidir (bilinme nedenidir). Ahlak yasası daha önce aklımızda açıklıkla düşünülmüş olmasaydı, özgürlük gibi bir şeyi (...) kabul etmekte hiçbir zaman kendimizi haklı göremezdik. Ama özgürlük de ahlak yasasıyla hiç karşılaşamazdık."¹⁶⁴

Kant'ta göre, insan özgürlüğü, yalnızca dışsal kısıtlamalardan değil, aynı zamanda içsel bir varoluşsal zorunluluktan beslenen bir durumdur. "Dünyada hiçbir nedenden ötürü insan, özgür davranan bir canlı olmayı bırakamaz."¹⁶⁵ Böylece insanın doğasında var olan özgürlük arzusunun ve eylemlerindeki özgürlük kapasitesinin, her koşulda korunması gereken temel bir özellik olduğu vurgulanmaktadır. Özgürlük, aklını herhangi bir etki altında olmadan tembellik yapmayarak onu kullanma cesaretini gösteren kişiler içindir. Dolayısıyla eylemlerimizi belirleyen akıldır.

Kant'a göre eylemlerimizi belirleyebilen ve bunun için yasa koyan akıl saf akıldır. "saf akıl kendi başına pratiktir ve insana ahlak yasası diye adlandırdığımız genel bir yasayı verir."¹⁶⁶ Pratik yasa- ahlak yasası "kendisini bize ilk gösteren doğrudan doğruya bilincine vardığımız"¹⁶⁷ şeydir. Akıl onu hiçbir duyumsallığa bağlamaz, bu nedenle ahlak yasası doğrudan bizi özgürlük kavramına götürür.

¹⁶³ Ahmet Ayhan Çitil, **Kant Okumaları Birinci Kritik**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2023, s.276.

¹⁶⁴ Müslüm Kayacı, "Immanuel Kant'ın Ahlak Anlayışı Bağlamında 'Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri' Olanaklı Mıdır?", **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 2022 Bahar, Sayı 33, s. 164.

¹⁶⁵ Kant, *Yaşamın Anlamı*, s.25.

¹⁶⁶ Kant, **P. A. E**, s.36.

¹⁶⁷ Kant, **P.A.E.**, s.34.

Özgürlük kavramı, “en yüce pratik ilkelerin anahtarıdır.”¹⁶⁸ Dolayısıyla vazgeçilmez bir gerekliliktir. Pratik ilke aklın ürünüdür, birçok kurala sahip genel bir isteme tarafından belirlenen önermelerdir. Bu önermeler, öznenin kendi istemesi için uygulanabilir niteliği olarak görüldüğünde, öznel ilkeye dayanan maksimlerdir, insanın nesnel istemesi için uygulanabilir niteliğini taşıdığında pratik yasadır.¹⁶⁹ Özgürlük kavramını anlamamız için Kant’ın deney ile elde edemeyeceğimiz zorunluluk kavramını irdelememiz gereklidir. Burada Kant matematiğin kesin a priori bilgisinden yararlanacaktır.” [...] özgürlük kavramı bütün deneycilerin takıldığı engeldir.”¹⁷⁰ Bu kavram ancak akılcı bir yol izlenince aklın pratik ilkesiyle bilinebilir.

Deney yargıları, nesnel gerçekliğe sahipken algı yargıları öznel bir geçerliliğe sahiptir. “Yargılar, verilmiş tasarımların bir bilinçte birleştirilmelerinin sırf koşulu olarak görüldükleri sürece, kuraldırlar. Bu kurallar, birleştirmeyi zorunlu olarak sundukları sürece, a priori kuraldırlar ve kendilerinin türetildikleri daha üst kurallar yoksa ilkedirler.”¹⁷¹ Özgürlük söz konusu olduğunda deneysel olarak koşullanmamış bir deneysellik söz konusudur. Bu bağlamda özgürlük, yalnızca bireysel iradenin bir devamı değil, aynı zamanda bireysel deneyimlerini yeniden şekillendirme yetisi olarak da değerlendirilebilir.

“[...] özgürlükten gelen nedensellik yasası, yani herhangi bir saf pratik ilke, kaçınılmaz olarak başlangıcı oluşturuyor ve ancak kendisinin ilgili olabileceği nesneleri belirliyor.”¹⁷² Dolayısıyla özgürlük bireyin kendi ahlaki yargılarından yola çıkarak karar vermesidir diye biliriz. Bu da şu anlama gelir: Ahlaki yasalar dıştan gelen baskılar şeklinde değil, kendi irademizle oluşturup kabul ettiğimiz ilkelerden oluşur. Birey kendi isteğiyle bu ahlaki ilkeyi oluşturduğu için eylemlerinin ahlaki sorumlusudur. Kant, “[...] bu özgürlüğü “özerklik” olarak adlandırır ve bu

¹⁶⁸ Kant, **P.A.E.**, s.8.

¹⁶⁹ Kant, **P.A.E.**, s.22.

¹⁷⁰ Kant, **P.A.E.**, s.8.

¹⁷¹ Kant, **Prolegomena**, s.56-57.

¹⁷² Kant, **P.A.E.**, s.18.

özerkliğin, bireyin ahlaki yasaları kendi akıl yürütmesiyle belirlemesinden kaynaklandığını belirtir”¹⁷³

Kant’a göre, isteme akıl sahibi varlıkların bir tür nedenselliğidir ve özgürlük bu nedenselliği belirleyen nedenlerden bağımsız etkili olabilmedir. Özgürlüğün buraya getirilen açıklaması negatiftir. Doğa yasalarına bağlı olmayan, yabancı nedenlerle belirlenmeyen istemenin bir özelliği olan özgürlük, yasasızlık değildir. Özgürlüğün negatif açıklamasından, özgürlüğün pozitif kavramı da ortaya çıkmaktadır. Pozitif özgürlük saf pratik aklın kendi kendine yasa koymasıyla alakalıdır. Eylemde İsteme kendisi bir yasadır. İstemenin özerkliğinin açıklanmasındaki anahtar, özgürlük kavramıdır. Özgür bir isteme ile ahlak yasaları altında isteme aynı şeydir.¹⁷⁴ Doğanın belirlenimi dışında kalabildiği için insan özerk bir varlıktır, dolayısıyla özgür ve ahlaklı bir eylemde bulunabilir.

“Özgürlük aynı zamanda, teorik aklın bütün ideleri içinde doğrudan doğruya kavrayamasak da olanaklılarını a priori olarak bildiğimiz tek idedir; çünkü özgürlük ahlak yasasının koşuludur.”¹⁷⁵ Bu ide ahlakın belirlediği istemenin iyiye uygulama koşuludur. Doğrudan kavramasak da, teorik olarak bilemesek de, pratik açıdan kabul edilmelidir.

“[...] özgürlük, bir ide olarak bilginin koşullarını sağlamıyor olsa da, pratik olarak deneyimlenir. İnsan, her eyleminde, bu eyleme eşlik eden her kararda ve bunların ilk ilkesi olan istemesinde, seçim sahibi olduğu için, her daim “başka türlü eyleme “imkânına sahip olduğu için özgürdür. Dolayısıyla “özgürlük” bir ide olarak teorik bilginin sınırlarını aşsa da varsayılmalıdır.”¹⁷⁶

Ahlaklılık bütün akıl sahibi varlıklar için yasa görevi görür. Kant’a göre, ancak ve ancak özgürlük idesi altında eylemde bulunabilen her varlık, pratik açıdan gerçekten özgürdür. İstemesi olan her akıllı varlığa zorunlu olarak, bir tek onun

¹⁷³ Peter, Kieffer, **Immanuel Kant ile Ahlaki Kararlarını Keşfet**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara, 2024, s.20.

¹⁷⁴ Kant, **A.M.T.**, s.64-65.

¹⁷⁵ Kant, **P.A.E.**, s.4

¹⁷⁶ Irmak Göngör, “ **Immanuel Kant’ın Politik Evreleri**,” İKSAD Publishing House, Ankara, 2020, s.100.

altında eylemde bulunduğu özgürlük idesini yüklememiz gerek. Çünkü böyle bir varlıkta, pratik olanı nesneleri açısından nedenselliğe sahip bir akıl düşünür.¹⁷⁷ Akıl, ilkelerin yapıcısıdır ve kendini diğer yabancı etkenlerden bağımsız görebilmesi için, pratik açıdan tüm akıl sahibi varlıklara zorunlu olarak özgürlük idesi yüklenmelidir. Birey toplum içinde kendi var ederken, sadece ahlaki kurallara uyan pasif bir rol oynamaz, aksine kendi bilinciyle ahlaki bir varoluş gerçekleştirdiği için etkindir. Özgürlük, bireye kendi dünyasını ve kendi dışındaki dünyayı ahlaki bir açıdan değerlendirmesine fırsat verir.

“Dolayısıyla insan duyulur dünyası ile doğadaki nedenselliğe bağlı iken, düşünülür dünya ile özgür olarak kendine, yani kendi aklının özerkliğine bağlıdır.”¹⁷⁸ İnsanın kendine özgü istemesi ancak özgürlük idesi altında gerçekleşebilir. O, yaşamın en üst aşamasıdır. “[...] özgürlük bilinci, soysuz ve bozucu itilimlerin insanın ruhsal yapısına sokulmasını önleyecek en iyi, aslında tek koruyucudur.”¹⁷⁹ Özgürlük bilincinin, bireyi zararlı etkilerden koruyarak bireyin ruhsal sağlığını ve etik sorumluluğunu güçlendiren en önemli faktör olduğunu belirtmektedir. “[...] özgürlük dünyanın manevi değeridir.”¹⁸⁰ Tüm yetkinliklerin temelindeki zorunlu koşuldur özgürlük.

“Aklın doğayla ilgili kurgusal kullanışı, dünyanın bir en üst nedeninin mutlak zorunluluğuna; aklın özgürlük amacıyla pratik kullanışı da bir mutlak zorunluluğa; ama yalnızca akıl sahibi bir varlığın, böyle bir varlık olarak eylem yasalarının zorunluluğuna götürür”¹⁸¹

Aklın doğayla ve özgürlükle ilişkisini ele alarak metafizik ve etik temalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Aklın doğayla ilgili kurgusal kullanımı, dünyanın en yüksek nedeni ile bağlantılı olarak mutlak bir zorunlulukla ilişkilendirilmektedir. Burada, aklın doğayı anlamlandırma çabası, varoluşsal bir sorgulama ve gerçekliğin

¹⁷⁷ Kant, **A.M.T.**, s.66.

¹⁷⁸ Günenç Özdem, “**Teorik ve Pratik Akıl İlişkisi Bakımından Kant’ta Transendental Ben Tasarımı**” (“Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi”), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul 2008), s.46.

¹⁷⁹ Kant, **P.A.E.**, s.174.

¹⁸⁰ Kant, **E. E. Ü.**, s.154.

¹⁸¹ Kant, **A.M.T.**, s.82.

temellerini anlama arayışını ifade eder. Bu, doğa yasalarının ve doğal düzenin derin bir kavranmasıyla sonuçlanır; akıl, doğanın işleyişini anlamak için bir araç olarak işlev görmektedir. Aklın pratik kullanımı ise özgürlükle ilişkilendirilmiştir. Akıl, özgür bir varlık olarak eylemde bulunmanın yasalarını belirlemek için gereklidir. Burada, akıl sahibi bir varlığın özgür iradesi ve eylem yasalarının zorunluluğu vurgulanır. Bu bağlamda, etik sorumluluk ve özgürlük, aklın pratik kullanımıyla doğrudan ilişkilidir. Kant bununla aklın doğayla olan ilişkisini ve insan eylemlerinin ahlaki temellerini derin bir şekilde incelemiştir. Bu, aklın hem doğayı anlama hem de insanın özgürlük ve ahlak anlayışındaki rolünü irdeleyerek, insanın iki temel yönünü bir araya getirmektedir.

2.3. KOŞULSUZ BUYRUK

Kant, ahlak yasasında nesnel bir ilkenin tasarımını formüle eder. “İsteme için zorlayıcı olduğu ölçüde nesnel bir ilkenin tasarımı emir (aklın emri), bu emrin formülüne de buyruk denir.”¹⁸² Bu bağlamda, buyruklar, bireylerin ne yapması gerektiğini veya hangi eylemlerden kaçınması gerektiğini belirten kurallar olarak tanımlanır. Yani, buyruklar, ahlaki eylemlerin yönlendiricisi ve bireylerin irade özgürlüğü içinde harekete geçme sebepleridir. Böylece, Kant, ahlaki eylemin sadece kişisel arzulara dayanmadığını, aynı zamanda evrensel ve nesnel bir temele dayandığını savunur. Kant’a göre, ahlak yasası nesnel bir ilke istemi olarak varlık gösterir ve bu ilkenin zorlayıcılığı, bireyin iradesini belirler. “Aklın emri” ifadesi, bu ilkenin akıl yoluyla ortaya çıktığını ve bireylerin bu emre uymalarının ahlaki bir yükümlülük olduğunu vurgular. Kant, ahlak yasasının nesnel ilkelerle belirlendiğini ve bu ilkelerin bireylerin iradesini yönlendiren buyruklar aracılığıyla eylemde bulunma zorunluluğu oluşturduğunu vurgular.

“Kant aklın koyduğu yasalara imperatif adını vermiştir. Bir emir başka herhangi bir amaçla ilişki kurulmaksızın nesnel olarak zorunlu bir emir ise bu emre kategorik imperatif (koşulsuz buyruk) demektir.”¹⁸³ Kant’a göre ahlak yasası, akıl yoluyla ortaya çıkan nesnel bir ilkedir ve bireylerin iradesini belirleyen zorlayıcı bir güce sahiptir. Bu bağlamda, kategorik imperatif, ahlaki yükümlülüklerin koşulsuz ve

¹⁸² Kant. A. M.T, s.29.

¹⁸³ Sezai Çınar Özkan, “Kant’ta Apriori Bilgi, Kategorik Buyruk ve Özgürlük Kavramlarına İlişkin Bir Yapı Söküm Denemesi” *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017 Güz, sayı: 24, s.304.

evrensel bir şekilde yerine getirilmesini sağlayan temel bir ilkedir. Kant'ın ahlak yasasının hem koşullu hem de koşulsuz buyruklarla şekillendiği dikkate alındığında, ahlaki yükümlülüklerin farklı türde iki buyruğa dayandığı görülmektedir. “[...] bütün buyruklar koşullu olarak ya da kesin olarak buyururlar”.¹⁸⁴ Bu ifade, ahlaki yasaların bu iki tür zorunluluğa nasıl ayrıldığını ve bireyin eylemlerini nasıl yönlendirdiğini anlamamıza olanak tanır. Eylemin koşulsuz buyruğa bağlı mı yoksa koşullu buyruk doğrultusunda mı gerçekleştiğini bilmemiz için koşullu ve koşulsuz buyruğun ayrımını bilmemiz gereklidir.

Kant'a göre koşullu buyruklar, insanın ulaşmak istediği başka bir amaca araç olarak mümkün olan bir eylemin zorunluluğudur. Koşulsuz buyruk ise kendisi bir amaçtır; yani başka bir şeye herhangi bir ilgi kurmadan nesnel zorunlu olarak kendini sunan buyruktur. Koşullu buyruk eylemin olanaklı olduğu için eylemeyi seçtiğinde sorunlu olur veya gerçek amaç için iyi olduğunu belirtir ise onaylayıcı pratik bir ilke olur. Eylemi başka hiçbir şey için değil, kendisi için nesnel zorunlu ilan eden kesin buyruk zorunlu pratik bir ilke olarak geçerlidir.¹⁸⁵ Koşulsuz buyrukla ahlak tıpkı bilim gibi kurulmak istenmiştir.

Doğadaki esnek olmayan determinizm ve zorunluluk karşısında insan özgürlüğünü olanaklı kılan ahlakın amacı, bilime benzer sentetik a priori önermelere ulaşmaktır. “ Ona göre, biz, bu kategorik buyrukları, yani hep “öyle davran ki” ile başlayan buyrukları yerine getirmekle varlık sebebimize uygun yaşamış oluruz.”¹⁸⁶ Varlığımızın nedeni ancak ahlaklı bir eylemde anlam bulur, aklın kendi iradesini kullanabilmesi, pratik alanda kullanılmasıyla anlam kazanır. Kant'ta a priori sentetik-pratik bir önerme ahlâk yasasında, pratik bir buyruktur. Aynı zamanda hiçbir koşula bağlı olmayan insana emreden kesin bir buyruktur.¹⁸⁷

Kant, bilginin olanağını incelerken sentetik a priori önermelere değinir. Analitik önermeler çelişmezlik ilkesine dayandığı için kavranabilir; sentetik a posteriori önermelerde deneyden çıkar, deneyin kendisi de algıların sürekli

¹⁸⁴ Kant, **A.M.T.**, s.30.

¹⁸⁵ Kant, **A.M.T.**, s.31.

¹⁸⁶ Ülker ÖKTEN, “**Kant Ahlakı**”, s.5.

¹⁸⁷ Ogün Ürek, Kant'ta A priori Sentetik Pratik Bir Önerme Olarak Ahlak Yasası ve Saygı Duygusu, Kaygı, **Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, 2008, Cilt:11, s.15.

birleştirilmesidir. Geriye kalan anlamamızı olanaklı kılan sentetik a priori önermelerdir.¹⁸⁸ Ahlaki ilkenin buyurucu özelliği vardır ki bu anlama yetimizle ilişkilidir.”[...] anlama yetisi (a priori) yasalarını doğadan almaz, onları doğaya buyurur.”¹⁸⁹ Bu buyruk pratik bir buyruktur.

Bütün bilimlerde pratik bir bölüm vardır, amacın olanaklılığını, ulaşmak için yapmamız gerekeni, amaca nasıl ulaşabileceğimizi söyleyen buyruklardan oluşur. “Bundan dolayı bunlara beceri buyrukları denir.”¹⁹⁰ Burada amaç, amacın iyi veya akılsal olması değil, amaca ulaşmak için neyin yapılması gerektiğidir. “Etik, hareketler için yasalar koymaz (çünkü bunu us- yargı-yapar), koyduğu yasalar sadece hareketlerin düsturları içindir.”¹⁹¹ Dürüstlük, sözüne sadık kalmak, iyi niyet, yaşama cesaretini göstermek Kant tarafından övülürken, riyakârlık sahte vaatler, intihar, düşmanca tavırlar olarak yerilir.

Eylemin amacı, amaca ulaşmak için neyin yapılması gerektiği ahlaki olmayabilir. Kant’a göre, bir doktor hastasını iyileştirecek reçete de hazırlayabilir aynı zamanda insanı öldürebilecek zehirleyici bir reçete de yazabilir. Böyle bir durumda amaçlarını gerçekleştirmeye yaradığı ölçüde ikisi de aynı değerdedir. Ebeveynler; çocuklarına amaçlarına ulaşmak için araçların nasıl kullanılacağını öğretirler; ancak o kadar büyük kaygılar içindedirler ki amaçların araç olmaması gerektiğini öğretmeyi ihmal ederler. Bununla birlikte, akıl sahibi varlıkların doğal zorunluluğuna göre sahip olduğu bir amaç vardır; mutluluk. Pratik zorunluluğu ortaya koyan koşullu buyruk mutluluğu geliştirmenin amacı olduğu için buyurucudur. Böyle bir buyruk basit anlamda zekâ denilebilir, zekanın buyruğu hep koşulludur.¹⁹² Böyle bir durumda eylem bir amaç için araç olarak buyurur. Buyruğun ahlaklılık buyruğu olabilmesi için araç olarak değil kendisi amaç olan buyruk olması gerekir. Tüm göreceli amaçlar sadece koşullu buyruğun nedenidirler. Böylece koşullu buyruk evrensellikten uzak olur; çünkü istemenin üzerinde duyusal olan unsurlar vardır.

¹⁸⁸ Kant, **Prolegomena**, s.24.

¹⁸⁹ Kant, **Prolegomena**, s.72.

¹⁹⁰ Kant, **A.M.T.**,s.31.

¹⁹¹ Geier, **Kant’ın Dünyası**, s.241.

¹⁹² Kant, **A.M.T.**, s.32.

Bir davranışı doğrudan doğruya buyuran buyruk kesindir. Kesin buyruk eylemin sonucuyla değil; onu ortaya çıkaran ilkeyle, özce iyi olan iyi niyetle ilgilidir. Bu buyruğa ahlaklılık buyruğu denilebilir. Kesin buyruğu sınırlandıran hiçbir koşul yoktur; mutlak zorunlu olduğu için ona emir denilir. Ahlak buyruğunun zorunluluğu hiçbir ön koşula dayanmaz. Bu buyruğu deneysel olarak bulamayız. Kesin gibi görünün buyruklar örtük olarak koşul içerebilirler. Örneğin, bir insan, bir söz verirken dürüstlük ilkesine göre insanları aldatmamam gerekiyor diye düşündüğü için mi yoksa ortaya çıkarsa insanların gözünde saygınlığını kaybederim kaygısıyla söylenmiş olabilir mi? Gerçekten yasa tarafından belirlendiği için söylenmiş bir söz olduğu deneye kanıtlanmaz. Bu yüzden, kesin buyruğun olanaklılığını apriori olarak ele almak gerekir.¹⁹³

Kesin buyruk pratik bir yasadır; çünkü yasadan beklenen zorunluluğu kendinde taşır. “Bu buyruk a priori sentetik- pratik bir önermedir.”¹⁹⁴ Kesin buyruğa ait bir önermenin olanaklılığını görmek teorik bilgide zordur; bu zorluk pratik bilgide daha azdır. “Ama kendi varoluşu mutlak bir değere sahip olan, kendisi amaç olarak bazı yasaların nedeni olabilecek bir şey varsayılırsa, olanaklı kesin buyruğun, yani pratik yasanın nedeni onda ve ancak onda bulunur.”¹⁹⁵

O halde akıl sahibi olarak insan bir araç değildir; insanın kendisi bir amaç olarak vardır. Akıl sahibi bir varlık olarak insan eylemlerini amaç olarak görmelidir. Eğilimlerimizin yöneldiği nesneler koşulludur; çünkü sahip olunan nesneler her zaman koşulludur. Eylemimiz kendisi amaç olmalıdır. “Genel olarak koşullu bir buyruk düşündüğümde, neyi içereceğini önceden bilmiyorum; ta ki koşulu bana verilsin. Kesin bir buyruk düşündüğümde ise, neyi içerdiğini hemen biliyorum.”¹⁹⁶ Buyruk maksimin yasaya uygun olma zorunluluğunu içerir, eylem herhangi bir koşulla sınırlanmayan yasaya uygun olmalıdır. Maksim, eylemde bulunmanın öznel ilkesidir ve nesnel ilkelerden, yani pratik yasadan ayırt edilmelidir.¹⁹⁷ Öznenin ona

¹⁹³ Kant, **A.M.T.**, s.33-36.

¹⁹⁴ Kant, **A.M.T.**,s.37.

¹⁹⁵ Kant, **A.M.T.**, s.45.

¹⁹⁶ Kant, **A.M. T.**, s.37.

¹⁹⁷ Kant, **M.F .T.**, s.37.

göre eylemde bulunduğu ilkedir. Kesin buyruk tektir “[...] ancak aynı zamanda genel bir yasa olmasını isteyebileceğin maksime göre eylemde bulunmayı.”¹⁹⁸ buyurur.

Recki’ye göre Kant’ın ahlak felsefesinde öznel temellerinin temelinde, bireyin kendi eylemlerini akıl yoluyla belirleme yetisi olan irade ile ilişkili olduğunu ifade eder.¹⁹⁹ İrade yasa kavramına varır; çünkü bir tek yasalar uyulması gerektirir. Yasa, emirlere uyulmasını gerektirir, nesnel genel geçer ve zorunluluk taşır. Ahlak yasası koşulsuz buyruk şeklinde olmalıdır. Bu buyruk kesindir” [...] ahlak yasasının mutlaka koşulsuz buyruk olması gerektiğine yapılan vurgunun arkasında, ahlaklılığı yalnızca kendi başına bir iyi olarak kurabilmenin imkânını sağlama düşüncesi yatmaktadır.”²⁰⁰ Eylemi ahlaklılığını belirleyen ondan çıkan sonuç değildir; eylemin oluşmasını sağlayan ilkeyle ilgilidir. “Eylemde özce iyi olan niyettir.”²⁰¹ Sonuç ne olursa olsun böyle bir buyruk ahlaklılık buyruğudur.

Kant’ın ahlak formülü, biçimsel olduğunu savunsa da, özünde normatif bir yapı arz eder. Kant, ahlaki yaşamı yasa üzerinden temellendirirken, öznel ilke olan maksimlerden hareket eder. Kant, akıl yoluyla evrensel ahlaki temel ilkelerin türetilmesinin ana hatlarını çizmiştir. Ancak, Kant’ın örneklerle sunulan içerikler, nesnelleşmiş ve kesin nitelikleri taşıdığından, Kant ahlakının biçimsellikten ziyade normatif bir yapıda olduğu sonucuna varılabilir.

Kibar’a göre Kant’ın ahlak yasasının normatif yapısı, etik sisteminin yalnızca biçimsel bir yapıya mı sahip olduğu, yoksa aynı zamanda normatif bir içerik taşıyıp taşımadığı konusunda önemli bir tartışma alanı oluşturur. Bu soru, Kant’ın ahlaki yasalarının hem evrensel geçerliliğe sahip evrensel bir biçim sunduğu hem de bireysel eylemleri yönlendiren somut bir ahlaki içerik sağladığına dair anlayışları sorgular. Kant, ahlak yasasını belirlerken “biçimsel” bir çerçeveye vurgu yapar. Buna göre, bir eylemin uzantısı olarak kabul edilebilirliği, evrensel yasanın içeriğiyle incelenmesi. Yani, kişinin eyleminde bulunma gerekçesi olan maksimin, tüm mevcut

¹⁹⁸ Kant, **A.M.T.**, s.38.

¹⁹⁹ Birgit Recki, “Kant ve Aydınlanma, Cogito, Sonsuzluğun Sınırında: Immanuel Kant,” **Yapı Kredi Yayınları, üç aylık düşünce dergisi**, -sayı:41-42-kış 2005, s.205.

²⁰⁰ Ahmet Serbun Behçet “, **Kant’ın Ahlak Metafiziğinde Özgürlük ve Ahlak Yasası Sorunu**,” (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul,2010), s.54.

²⁰¹ Kant, **A.M.T.**, s.33.

varlıkların geçerli olup olmayacağı.²⁰² Ancak Kant'ın örnekleri, onun ahlak yasasının yalnızca biçimsel açıklamalarını ve aynı zamanda normatif bir içeriğin taşındığını gösterir. Örneğin, “yalan vaatlerde bulunmama” veya “başkalarına yardım etme” gibi verilenler, yalnızca biçimsel bir mantığa dayalı değil, aynı zamanda ayrıntıların normatif olarak içselleşen ayrılıklara ulaşması. Bu örneklerde Kant, bireylerin eylemlerinin özerkliğini ve kontrolünü kullanarak sadece şekli bir uyum değil, aynı zamanda belirli normları izleme zorunluluğunu vurgular.

Kant'ın biçimsel ahlak anlayışının temellerinde bireysel özerkliğe verdiği değer önemli bir yer tutar. Bu bağlamda, modern düşünceyle paralel olarak bireyin özgür ve değişen bir varlık olarak kendi değerlerini yaşamasını sürdürme yeteneği kabul edilir. Bu açıdan Kant'ın örnekleriyle ortaya konan, evrensel ahlak yasasının ötesinde, belirli normatif ilişkiler değerlerinin uygulanış biçimini temsil eder.

Sonuç olarak, Kant'ın ahlak yasasının normatif yapısı, yalnızca biçimsel bir çerçeve sunmakla kalmayıp, aynı zamanda somut ahlaki içeriği de içeren bir yapıya sahiptir. Kant, eylemleri evrensel bir yasa ile uyumlu kılmanın ötesinde, bu yasaların bireylerin özerkliğine dayalı somut ahlaki yükümlülükler içerdiğini vurgular. Böylece, ahlaki yasalar hem biçimsel bir ilkeye hem de belirli normatif içeriklere sahip olup, bireylerin eylemlerini yalnızca evrensel bir düzende değil, aynı zamanda ahlaki bir sorumlulukla yönlendirir.

²⁰² Sibel Kibar, Nureyşan Marş, (2023) “Kant Ahlakının Maksimler Aracılığıyla Normatif İçeriği”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Cilt 21, Sayı 81, (Kış 2023), s.54.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NORMATİF ETİK BAĞLAMINDA EBEDİ BARİŞ

Kant'ın ahlaki temellendirmesinin amacı, üstün ahlak ilkesini aramak ve onu inşa etmektir. Bu araştırma bir bütünlük oluşturur. Kant, diğer eserlerinde olduğu gibi, ahlak felsefesinde de akıl ve akıl yürütmenin merkezi bir rol oynadığını vurgular. Bunun göstergesi Kant'ın evrensel bir ahlak yasasının varlığını kabul ediyor oluşu ve bunu da pratik akıl ile açıklıyor oluşudur.

Yalçınöz'e göre Kant "[...] ahlaklılığın kaynağının doğa, toplum düzeni, tanrı iradesi, mutluluk arzusu, ahlak duygusu vb. yerlerde aranmaması gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü bu türde temellendirmelerle ahlakın evrensel, genel geçer bir yapıya kavuşturulabilmesini mümkün görmemektedir."²⁰³ Kant'ın evrensel ilkesinin başka bir şeye benzemediği, onun kendinde bir ilke olduğu açıktır. Kant'ın ebedi barış fikrini anlamak için tek başına ahlakla ilgili açıklama yeterli değildir, aynı zamanda onun hukuk teorisini de irdelemek gereklidir. Ahlak felsefesinde, evrensel ahlak yasasına ulaşmaya yönelik çabalarını, politikasında evrensel hukuki yasaların uygulanabilirliğini ortaya koyma amacıyla şekillendirmiştir.

Kant hukuk teorisinde barış konusunu açıkça ele almıştır. Doğal durumdan yasalarla kesinleştirilmiş sözleşme durumuna geçişi ebedi barışta ön değerlendirme şeklinde yaparken, bu durumu hukuk teorisinde daha açık bir şekilde geliştirmiştir. Ebedi Barış metninde barışı sağlamanın koşulları sıralanırken, aynı zamanda hangi durumların savaşa yol açacağından söz edilir. "İyi yapmak ve kötüyü yapmamak, ikisi de ahlaksal olarak güzeldir, yani ahlaklılıkta ikisi de birbirine eşittir."²⁰⁴ Kant'ın ahlak konusunda söylediği şu argümandan yola çıkarak, savaşı insanlığın başına gelebilecek en kötü şey, barışı ise insanın kendine yapabileceği en büyük iyilik olarak değerlendirdiğimiz takdirde, ebedi barış ile etik arasındaki ilişki daha anlaşılır hale gelir. Bu durumda, Kant'ın evrensel ahlak yasasının varlığı, insanlık için en yüksek iyilik olan ebedi barışın da mümkün olabileceği düşüncesini doğurur.

²⁰³ Yalçınöz, "Kant'ın Ebedi Barış Fikrinin Temellendirilmesi", s.33.

²⁰⁴ Kant, *Yaşamın Anlamı*, s.49.

Rawls’a göre, “Ahlak yasasını ahlakın üstün prensibi olarak ortaya koymak, Kant’ın ifade ettiği gibi, başka her şey için bir hazırlıktır.”²⁰⁵ Bir akılsal varlık olarak insan ödev kavramına doğuştan sahiptir ve bu ödev pratik bakımdan mümkündür. Çünkü maksimlerin daha önce de değindiğimiz gibi bir zorunluluğu vardır. Dolayısıyla evrensel bir ahlak ilkesinin var olabileceği fikri, bizi evrensel barışın olabileceği fikrine ulaştırır.

Nutku’ya göre evrensel insan haklarının insan bileşenlerinin doğal bir uzantısı olarak kabul edilmesi, bu haklara yönelik somut bir eylemlilik geliştirilmesinde zorunludur. İnsan haklarının varlığı, yalnızca insana özgü bir adalet anlayışı üzerinden şekillenebilir; içeriğinde “haklı” ya da “haksız” gibi kavramlar mevcut değildir. Bu doğrultuda, sürekli var olduğu haklara dayalı bir eylem anlayışının, toplumsal gelişimin dünya genelinde perspektiften elzem olduğu savunulmaktadır. Kant bu ilkeye işaret etmiştir ve eylem ilkesini düzenleyici ilke olarak görmüştür.²⁰⁶ Bilgide ortaya koyduğu sentetik a priori yargıların evrensel niteliği, ahlak felsefesinde evrensel ahlaki ilkeyi bulma çabası, ebedi barışın evrensel hukuk yasalarıyla gerçekleştirilme çabası, onun özellikle de eleştiri sonrası felsefesinin birbirinden bağımsız olmadığını gösterir.

Çitil’e göre Hume’un nedenselliğine yönelik ünlü eleştirisini, nedenselliğin ne a priori ne de analitik olmadığı için zorunlu da olmadığı fikrini Kant değiştirmeye çalışmıştır. Matematiğin önermeleri nasıl sentetik ve a priori ise, metafiziğin önermeleri de sentetik a priori olmalıdır.²⁰⁷ Kant sentetik a prioriliği zorunlu ve evrensel olanın ortaya koyulmasının kriteri olarak belirler; bu, ahlak için de geçerlidir. Metafiziği temellendirirken, ahlaki ilkenin olanaklılığını göstermek istemiştir; çünkü insanın kalıcı bir şekilde refah seviyesine ulaşmasının bu şekilde olacağına inanmaktadır.

Kant’ın felsefesinde ister bilgi alanında olsun ister ahlak ya da siyaset alanında olsun, onun, aklın doğasını ve sınırlarını göstermeye çalıştığı söylenebilir. “Felsefe, aklın kendisine verdiği, kendi kendini kuramsal ve kılıgsal bakımdan nesne

²⁰⁵ John Rawls, **Ahlak Felsefesi Üzerine Dersler**, Gökçe Metin (Çev.), Nora Yayın Evi, İstanbul, 2021, s.225.

²⁰⁶ Uluğ Nutku, “İnsan Üzerine Söze Nereden Başlanmalı”, **Felsefe Yazın**, Cilt numarası: 7, s.42.

²⁰⁷ Çitil, **Kant Okumaları Birinci Kritik**, s.85.

kılma görevidir.”²⁰⁸ Felsefenin temel hedefi, aklının kendisini nesneleştirerek hem kuramsal hem de pratik düzeyde kendini anlamasını sağlamaktır; bu süreçte tüm bilgi, nihai amacını en yüksek pratik aklının kendini tanimasında bulur.

“Bütün bilginin en son amacı, en yüce kılğısal akılda kendi kendini tanımaktır.”²⁰⁹ Kant, insanın sürekli olarak ilerleyip ilerlemediğini insanın doğal tarihinde değil ahlaki tarihinde görülebileceğini düşünür; çünkü insana bir tür olarak değil, yeryüzünde yaşayan ortak amaçları olan sosyal bir varlık olarak bakmaktadır. İnsanın tarihi, halklarca özümşenen insanların toplamından oluşur.²¹⁰

Birçok Kant yorumcusu onun siyaset kuramının felsefi sisteminin bir devamı olduğunu ve politik düşüncelerini sistemli bir şekilde kaleme aldığı Ebedi Barış ile Ahlak Metafiziği adlı eserlerinde ortaya koyduğu konusunda hemfikirdirler. Kant’ın politika anlayışı için, onun ahlak felsefesinde yer alan yasa koyucu özerk ve özgür birey düşüncesinin bir devamıdır. O, kendinden önceki düşünürlerden farklı bir şekilde siyaseti özerk ahlaki ilkeler üzerine inşa etmeye çalışır.²¹¹ Kant’ın ebedi barış idesi ile ahlaki iyi arasında aynı zamanda gelişen bir ilişki kurulabilir, bunlar birlikte aynı özellikleri gösteren bir süreci ifade eder. Özellikle de Kant ahlakında önemli yer tutan kavramlar koşulsuz buyruk, ödev, iyi istenç, özgürlük, saygı kavramlarıyla daha iyi anlaşılır.

Kant, Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı adlı yapıtının son bölümünde, ebedi barışın bir ödev olduğunu, bir kerede değil aşamalı bir şekilde, sabırla olabileceği umudunu dile getirir.²¹² Dolayısıyla Kant ebedi barışın kolay olmayacağını bilincindedir ama bunun gerçekleşmesinin mümkün olduğuna inanır, aşamalı bir durumdan söz ederken, her bir maddenin yasa haline gelmesindeki süreç kastedilir. Ebedi Barış da ödev olarak görülür. Kant için “Ödev, davranışın mutlak gerekliliği olmalıdır; yani tüm akıllı varlıklar için geçerli olmalıdır.”²¹³ Ebedi barış, hemen elde edilemeyecek kadar zor ama tüm insanlar geçerli olabilecek ve sabırla

²⁰⁸ Kant, **Fragmanlar**, s.43.

²⁰⁹ Kant, **Fragmanlar**, s.49.

²¹⁰ Kant, **Fakültelerin Çatışması**, s.131.

²¹¹ Lokman Çilingir, “Kant’ta Siyasetin Ahlakileştirilmesi”, **Temaşa Felsefe Dergisi** 14 (2020), s.29.

²¹² Kant, **E.B.**, s.87.

²¹³ Kant, **Yaşamın Anlamı**, s.48.

gerçekleştirilmesi gerekli olmalıdır. Ebedi Barış'ın geçerli olması için nelerden kaçınılması nelerin yapılması yani normatif düşünceler metnin maddelerinde açıkça belirtilmiştir. Söz konusu maddeler ele alındığında Ebedi Barış'ın etik ile ilişkisi aşikârdır.

Kant'ın felsefesinde "ebedi barış" ideale giden yol, ahlaki ve hukuki temellerin birbirini tamamlaması üzerine inşa edilmiştir. Kant, insanın içsel ahlaki yasaya olan bağlılığını vurgular ve bu yasaya saygının evrensel bir norm olduğunu belirtir. Kant'ın ahlakta "en yüksek ilke" arayışı, yalnızca bireysel özgürlüğün değil, aynı zamanda evrensel ahlaki bir yasanın da bulunmasına yönelik bir çabadır. Bu noktada, Kant'ın evrensel barış fikriyle bağ kurmak önemlidir. Kant'a göre, ebedi barış için yalnızca devletlerarası düzen değil, bireylerin de etik anlamda birbirlerine karşı sorumlulukları olmalıdır. Dolayısıyla, Kant'ın Ebedi Barış maddeleri, evrensel ahlak yasasının bir uzantısı olarak, insan haklarının ve hukukun evrensel bir temel üzerine inşa edilmesi gerektiğini savunur.

Kant'a göre, ödev, yalnızca bireyin içsel ahlaki yasasına saygı duymakla kalmaz, aynı zamanda toplumun hukukî yapısına da saygı gösterilmesi gerektiğini ortaya koyar. Kant'a göre, ödev, yalnızca bireyin içsel ahlaki yasasına saygı duymakla kalmaz, aynı zamanda toplumun hukukî yapısına da saygı gösterilmesi gerektiğini ortaya koyar. Hukuk, bireylerin birbirlerine karşı olan ödevlerini düzenlerken, özgürlük ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde bireylerin haklarını tanır. Bu bağlamda, ödevler etiği, insanı sadece ahlaki bir özne olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir özne olarak da ele alır. Bu yaklaşımda hukuk, bireylerin karşılıklı hak ve yükümlülüklerini tanıyan, evrensel ahlak yasası ile uyumlu bir düzeni sağlamaya çalışır. Hukuk, ödevler etiğiyle birleşerek, bireylerin ahlaki yükümlülüklerini hem kendi şahsına hem de başkalarına karşı yerine getirmesini sağlamak için bir çerçeve sunar. Bu çerçeve, Kant'ın ahlaki felsefesinde bireylerin evrensel bir barışa doğru yol almasının temelini oluşturur.

3.1. ÖDEV, İYİ İSTENÇ VE SAYGI BAĞLAMINDA EBEDİ BARIŞ'IN NORMATİF YAPISI

Ülkeler arasındaki nihai barışın maddeleri incelendiğinde etik temeller içerdiği gözlemlenir. Ebedi barış'ın aşamalarında hukukun önemi açık bir şekilde gözlemlenir. Ahlak Metafiziği'nin birinci bölümü, Hukuk Öğretisinin Metafizik Temelleri iken, ikinci bölümü ise Ahlak Metafiziği'dir.²¹⁴ Hukuk Öğretisi'nin Metafizik Temelleri'nden çok önce yazılan, Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi adlı eserinde ahlaki bir ilke olan yasaya değinir. “Elinizdeki temellendirme, ahlaklılığın en yüksek ilkesinin aranıp bulunmasından ve saptanmasından öte bir şey değildir”²¹⁵ Evrensel bir ahlak yasasına varması, Kant'ın evrensel barış fikrine ulaşmasında etkilidir. Onun ebedi barış maddelerine bakıldığında, ahlakta kullandığı kavramlarla ilişkili olduğu açık bir şekilde anlaşılabilir.

Ödevler etiğinde insan, özgürlük yeteneğiyle, bağımsız bir şahsiyet olarak nitelendirilebilir, “Ödev, yasaya saygıdan dolayı bir davranış gerekliliğidir.”²¹⁶ Bedensel nitelikleri bakımından ise insan farklılık gösterebilir. Buna bağlı olarak hukuk ve amaç ayrımı doğar. Bu çerçevede, ödevler etiği insanı özgür bir şahsiyet olarak tanımlarken, hukuk açısından yükümlülüklerin varlığı, bireyin hem kendi şahsına hem de başkalarına karşı sahip olduğu ödevlerin tanınmasını gerektirmektedir. Böylece, yasayla ödev arasındaki objektif ilişki, bireyin hem hukuki hem de erdem yükümlülükleri bağlamında anlam kazanmakta ve bu yükümlülüklerin ayrımı, bireylerin hak ve amaçları üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Yasanın ödevle objektif ilişkisine göre ayrımında yükümlülükler hukuki ve erdem yükümlülüğü diye ayrılrsa da tam ödevin içerisinde yer alırlar. “[...] ödev ve yükümlülük, belirli eylemlerin nesnel pratik zorunluluğunu bildiren kavramlar olduğundan ve birbirine karşıt iki kural aynı anda zorunlu olmayacağından”²¹⁷ ödev ve yükümlülük ilişkisinde bir karşıtlık söz konusu değildir.

²¹⁴ Ahlak Metafiziği Kant'ın daha önce yazdığı Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi adlı yapıtıyla karıştırılmamalıdır, (Kant, **A.M.H. Ö.** s.11)

²¹⁵ Kant, **A.M.T.**, s.7.

²¹⁶ Kant, **Yaşamın Anlamı**, s.48.

²¹⁷ Paul Guyer, “Kant'ın Ödevler sistemi”, **Cogito**, sayı:41-42, 2005, s.318.

İnsanlar arasındaki hukuk ve ödev ilişkisi bakımından bakıldığında farklı ilişkilere izin verildiği için bir ayırım yapılabilir. Yine de yükümlülük ilişkisine göre değerlendirildiğinde: “İnsanın hem hakkı hem de ödevi olan bir varlıkla ilişkisi”²¹⁸ bağlamında düşünüldüğünde ödev ile hak arasında gerçek bir ilişki vardır diyebiliriz.

Kant, ödevler sisteminde ahlak ayırımını, hukuki ödevler (özel hukuk, kamu hukuku), erdem ödevleri (temel öğreti, yöntem öğretisi) şeklinde gösterir.[...] her şey, bir bilimsel ahlak öğretisinin sadece içeriğini değil, arkitektomatik formunu da kapsar; bu nedenle metafizik başlangıç ilkeleri, genel ilkeleri tamamen izlemelidir.”²¹⁹ Sonuç olarak, Kant’ın ödevler sisteminde ahlakın hukuki ve erdem ödevleri arasında yaptığı ayırım, yalnızca bilimsel ahlak öğretisinin içeriğini değil, aynı zamanda onun yapılandırıcı formunu da kapsamakta; bu bağlamda, metafizik ilkelerin ve genel ilkelerin bu sistematiki izleyerek ahlaki düşüncenin temel taşlarını oluşturması gerektiği vurgulanmaktadır.

Aralarındaki ayırımı da şu şekilde açıklar: Hukuk yasaları, etik yasalarının akıl tarafından belirlendiği sürece, bireyin seçim özgürlüğünün hem dışsal hem de içsel boyutlarını kapsadığını belirtmektedir. Dışsal kullanım, bireyin toplumsal normlar ve hukuki düzenlemeler çerçevesinde hareket etme özgürlüğünü ifade ederken; içsel kullanım, bireyin kendi değerleri ve etik ilkeleri doğrultusunda karar verme yetisini vurgular. Dolayısıyla, aklın rehberliği altında bireylerin etik karar alma süreçleri, özgürlüğün çok boyutlu bir anlayışını ortaya koymakta ²²⁰ Bu bağlamda, hukuk ve etik yasalar arasındaki ilişki, bireylerin seçim özgürlüğünün hem dışsal hem de içsel boyutlarını şekillendirdiği gibi, kalıcı barışın sağlanmasında da şeffaflık ve doğruluğun önemini göstermektedir. Dolayısıyla, Kant’ın ödev ahlakıyla uyumlu bir şekilde, antlaşmaların içeriğinde hile ve yalanın yer almasının kabul edilemez olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Kalıcı barışın ön maddelerinden birinci maddede, “*İçerisinde gizlenmiş bir madde yer alan, gelecekte savaşa neden olabilecek bir antlaşma, barış sözleşmesi olamaz.*” ifadesi yer alır. Burada gizlenmiş bir madde derken hile ve yalanın sebep

²¹⁸ Kant, A.M.H., s.64.

²¹⁹ Kant, A.M.H., s.65.

²²⁰ Paul Guyer, “Kant’ın Ödevler sistemi”, s.294.

olabileceği yıkımdan söz etmektedir ve söz konusu yıkımı engellemenin de antlaşmada hile ve yalana mahal vermemek olduğunu kasteder. Gizlemek, hilekârlık ve yalan anlamına gelir. Böylelikle bu madde Kant'ın ödev ahlakıyla doğrudan ilişkilidir; çünkü ödev ahlakında insan ödevden dolayı yalan söylememelidir. “Ödev, yasaya saygıdan dolayı yapılan eylemin zorunluluğudur.”²²¹ Kendi amacım doğrultusunda yalan yere söz verildiği takdirde; eylem ödevden dolayı değil bir araç olarak gerçekleştirilmiş olur ki, bu durum ahlaki ilkeye aykırıdır.²²² Dolayısıyla eylemin kendi başına amaç olması gerekirken araç halini alması ahlaki ilkeye ters düşer. Kant, ahlaki ilkeyi o kadar önemser ki, çocukluktan itibaren bu ahlaki ilkenin eğitim yoluyla çocuklara aşılmasının önemini vurgular.

Eğitim Üzerine adlı yapıtında Kant, ahlak eğitimin maksimler üzerine oturtulması gerekliliğini vurgular. İnsan çocukluktan itibaren bu maksimler ile uyum içerisinde davranmaya alıştırılmalıdır. Maksimler insanda kökleşmelidir.²²³ Ahlaksal değer amaçta değildir, eylemi yapmamızı sağlayan maksimdedir. Bir karakterin oluşmasında en önemli özellik doğruluk olmalıdır. Dolayısıyla çocuklara çocukluktan itibaren bu özellik aşılmalıdır; çünkü “Yalan söyleyenin şahsiyeti yoktur. Yalan, kendi insanlık bilincinin yok edilmesidir”²²⁴ Bir başkasına yalan söylemek insanın kendisine olan saygısını da yitirmesine sebep olur; kendisinin bile inanmadığı şeyi söylediğinde kendine karşı saygısını yitirmiş olur. Böylece kendine karşı olan görevini yerine getirmemiş olur. Neden doğrudan doğruyu söylemem gerekiyor?” yerine “Yalan söylememeliyim” ifadesinin kullanılması, ahlaki bir yükümlülüğün vurgulanmasını amaçlamaktadır. Bu ifade, bireyin etik değerlere ve ödev anlayışına dayanarak, dürüstlüğün önemini ve yalanın sonuçlarını sorgulama ihtiyacını ön plana çıkarır.

Bunu anlaşılır kılmak için Kant'ın şu sözüne değinmek gerekiyor: “Şahsiyeti ilgilendiren temel ilkeleri olumsuz olarak sunduğumuzda, en iyisini yapmış oluruz.”²²⁵ Bunlar, ikiyüzlü hilekâr olmamak, yalan söylememek, ilişkileri çıkar

²²¹ Kant, **A.M.T.**, s.16.

²²² Kant, **A.M.T.**, s.47.

²²³ Immanuel Kant, **Eğitim Üzerine**, Ahmet Aydoğan (Çev.), Say Yayınları, İstanbul, 2009, s.101.

²²⁴ Kant, **Yaşamın Anlamı**, s.74.

²²⁵ Kant, **Yaşamın Anlamı**, s.77.

ilişkinde indirgememek gibi sıralanabilir. Yapılması gerekenin yanı sıra, yapılmaması gerekeni vurgulamak önem arz eder.

“Yalan söylemek insanı aşağılama nesnesi yapar ve bu yalan herkesin sahip olması gerektiği saygıyı ve doğruluğu çalmak için bir araçtır.”²²⁶ Ahlak açısından bakıldığında yalan söylememek, doğruluk her insandan talep edilmelidir. Taraflar savaştan yıprandığı için -ki savaşların maddi manevi yıpratıcı özelliği vardır- kalıcı olmayan barış talep etmeleri; tarafların toparlanıp elverişli koşullar oluştuğunda tekrar savaşa girme ihtimalini doğurur. Böyle bir antlaşma hilekârlık içerir. Böyle bir hilekârlık yöneticilerin saygınlığını da zedeler. Kant’ta göre yöneticiler, kamu görevlerini yerine getirirken yalnızca toplumsal sorumluluk ve adalet ilkeleri doğrultusunda hareket etmelidir. Bu nedenle, bir bakanın veya yönetici pozisyonundaki bir kişinin, çıkarlarını ön planda tutarak ahlaki sorumluluklarını ihmal etmesi, onun ağırbaşlılıkla bağdaşmayan bir tutum sergilemesi anlamına gelir. Kant, yöneticilerin kamu görevi anlayışını, bireysel hırsların ötesinde, toplumun ortak iyiliği ve yüksek ahlaki değerlerle özdeşleştirir.²²⁷ Burada barış bir amaç değil, bir araç olarak kullanıldığı için- geçici bir rahatlama- ödevde aykırıdır; çünkü ödevden dolayı yapılmamıştır. Yalan üzerine evrensel bir yasa elde edilemez; dolayısıyla ulaşılmak istenen ebedi barışa engel teşkil eder; çünkü yasaya saygı zedelenmiş olur.

“Ödevden dolayı olan bir eylem, bir eğilimin etkilemesini, onunla birlikte de istemenin her türlü nesnesini tamamen uzak tutmalı, böylece nesnel olarak yasadın, öznel olarak da bu pratik yasa sırf saygıdan.”²²⁸ Yalan söylememek ödevde olan saygımdan olmalıdır. Özgür bir eylemde ahlaksal bir iyiye sahip olmak gerekliyse, eylemim iyi niyete dayanmalı, iradem kendinde iyi olmalıdır. “Yalancılık insanın başkalarına karşı ödevlerinden çok kendine karşı ödevlerini ihlal etmesidir.”²²⁹ Zira bu aşağılık hareket hor görülmeye neden olur. O anı kurtarmak için yapılan eylem çok daha kötü sonuçlara yol açar.

²²⁶ Kant, *Yaşamın Anlamı*, s.75.

²²⁷ Kant, *Seçilmiş Yazılar*, s.326.

²²⁸ Kant, *A.M.T.*, s.16.

²²⁹ Kant, *E. E. Ü.* s.151.

Dara düştüğümde, tutmama niyetiyle bir söz vermemeliyim. Yalan söylemem zekice mi yoksa ödeve uygun mudur? Bunlar arasındaki fark kolayca fark edilir. O anı kurtarmak için söylediğim yalan daha büyük sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olabilir; kurnazca davranmama rağmen sonuçları önceden görmeyebilirim. Şimdi kaçmaya çalıştığım kötülükten çok daha büyük bir kötülüğe sebep olurum. O da güvenimi yitirmektir. O halde genel bir maksime göre davranmak ve ancak tutmak amacıyla söz vermeyi alışkanlık haline getirmek gerekir. Ödevden dolayı sözüne sadık olmak lazım, korkudan dolayı değil. Yalan konusunda şöyle düşünmem gerekir. Benim yaptığım şeyin aynısının bana yapılmasını ister miyim? Başka türlü işin içinden çıkamadığı için, herkese doğru olmayan bir söz verebilir diyebilir miyim? ²³⁰ Şüphesiz böyle bir durumdan memnun olmayacağım; bana yapıldığında haksızlığa uğradığım için tepki vereceğim. Ebedi Barış'ın birinci maddesinde de tam da bundan söz edilir, içerisinde gizlenmiş bir madde bulan anlaşıma hilekârlıktır ve düşmanlıkları sadece geçici erteleyebilir, kalıcı barışı sağlayamaz. Oysaki anlaşma ödevden dolayı ahlakın dürüstlük ilkesine göre yapılırsa genel bir yasa niteliği taşıdığı için, kalıcı ve evrensel bir nitelikte olur.

Durumlar ve koşullar nasıl olursa olsun yalan söylememelisin ilkesi, anlıkta bulunan bir ahlaki ilkedir. Bu söylem ben sevgisi ilkesine dayanırsa yarar sağladığında yalan söyleyebilirim, zarar verdiğinde yalan söylemekten kaçınmam gerekir anlamına gelir. Bu söylem ahlaki duyguya da dayanamaz; çünkü ahlaki duygu yönünden hassas olmayan bir kişi yalan söylemekten sakınca duymayabilir. Aynı şekilde eğitim ve yönetimine de dayanmaz, yalanın serbest olduğu bir yönetim olduğunda kişi yine yalan söylemekten sakınmaz. Ama özgür irademle, anlıkta bulunan ilkeye göre davrandığımda, yasaya uygun davranmış olacağım. Ahlaksal bir yasa kesin zorunluluğu ifade eder. Deneyimden değil saf akıldan türetilmiş zorunlu ilkelerdir. ²³¹ O halde koşullar ne olursa olsun yalan söylememeliyim, ödevden dolayı yalan söylememe ilkesinin ahlaki bir zorunluluk olarak ele alındığı görülmektedir. Ahlaki ilkelerin geçerliliği, yalnızca anlık durumlarla değil, bireyin özgür iradesi ve akıl yürütmesiyle de ilişkilidir. Yalan söyleme durumunun, ahlaki duygu ve yönetim biçiminden bağımsız olduğu vurgulanarak, bu ilkenin evrensel bir zorunluluk taşıdığı

²³⁰ Kant, A.M.T., s.18.

²³¹ Kant, E. E. Ü., s.29.

belirtilmektedir. Sonuç olarak, yalan söylememe yükümlülüğü, deneyimlere değil, saf akıldan türetilen ahlaki yasaların bir gereği olarak ortaya çıkmakta ve bu bağlamda ödev ahlakının temel ilkelerinden biri olarak tanımlanmaktadır.

Ahlaki değer, tüm değerlerin üstündedir. “[...] pratik yasa, saf saygıdan gelen eylemin zorunluluğu, ödevi oluşturan şeydir. Bu ödevde başka her hareket nedeni yerini vermelidir; çünkü o, değeri her şeyin üstünde olan kendi başına iyi istemenin koşuludur.”²³² Ödev, amacını kendinde taşır.

“Eğer bu görev için kamu hukuku nazarında sağlam bir umut doğarsa, sadece sonsuz ilerleme yoluyla yaklaşmak mümkün olsa da, şimdiye kadar yanlışlıkla barış sözleşmeleri (aslında ateşkes durumları) olarak adlandırılmış olan ebedi barış, boş bir fikir değil aksine bir ödevdir.”²³³

Bu ifade, kamu hukuku çerçevesinde ebedi barışın gerçekleştirilmesi için gerekli olan etik ve hukuki sorumlulukları vurgulamaktadır. Barış sözleşmelerinin genellikle geçici çözümler olarak değerlendirilmesine rağmen, Kant’ın perspektifinden, bu tür anlaşmaların ötesinde, kalıcı barışın bir hedef olarak görülmesi gerektiği belirtilmektedir. Dolayısıyla, ebedi barış, yalnızca ideal bir kavram değil, aynı zamanda insanlığın ahlaki bir görevi olarak tanımlanmakta ve bu hedefe ulaşmanın sürekli bir çaba gerektirdiği ifade edilmektedir.

Ebedi barış insanlığın ödevidir; çünkü “Akıl tarafından iradeye yüklenen yasa olan ödev, özgürlüğü tanımanızın bir biçimidir, bir yoldur. Ahlaksallığın bu kesin buyruğu, kategoriktir, mutlaktır, koşulsuz ve evrenseldir.”²³⁴ Ebedi barış kendinden bir ereğe sahipse, dolayısıyla insanlığın nihai amacı barışa ulaşmak şeklinde düşünüldüğünde, Ebedi Barış insanlığın ödevidir diyebiliriz.

“Ahlak yasası, saf istemeyi belirleyen biricik nedendir.”²³⁵ Bu cümle, ahlak yasasının, en yüksek iyiyi ve bu iyunin gerçekleştirilmesini ya da geliştirilmesini saf bir irade ile istemenin temel nedeni olarak değerlendirildiğini ifade etmektedir. Ahlak yasası, bireyin etik eylemlerinin yönlendirilmesinde belirleyici bir rol oynar ve

²³² Kant, **A.M.T.**, s.19.

²³³ Kant, **E.B.**, s.87.

²³⁴ Kant, **Seçilmiş Yazılar**, s.108.

²³⁵ Kant, **P.A.E.**, s.119.

bu bağlamda, en yüksek iyyinin öznesi haline gelir. Dolayısıyla, ahlak yası, yalnızca bir normatif çerçeve sunmakla kalmaz; aynı zamanda bireyin eylemlerinin ve amaçlarının ahlaki bir temele oturmasını sağlar. Bu durum, bireyin ahlaki sorumluluğunun ve etik idealinin önemi üzerinde durmaktadır. Bu değerlendirmeden yolla çıkarak, ön maddelerin üçüncüsünün “Sürekli Ordular (miles perpetus),aşamalı olarak tasfiye edilmelidir.” İfadesinden maddenin, iyi niyetle gerçekleştirilmeyen bir eylemin oluşturabileceği olumsuz durumları önlemek için oluşturulduğu söylenebilir. Zira sürekli silahlanmak, savaşıa hazırmış gibi bir görünüme sebep olur, bu duruma şahit olan diğer devletleri tedirgin edebilir, böylece bu durum diğer ülkelerce tehdit olarak algılanabilir ve onları da silahlanmaya teşvik edebilir. Aşırı silahlanmak diğer ülkelerde bir güvensizlik duygusu uyandırır; çünkü bu durum iyi niyetin bir göstergesi değildir. Öyle ki, belirli bir süre sonra ülkeler aşırı silahlanma yükünden kurtulmak için savaşıa sürüklenir. İnsanların ölmek veya öldürmek niyetiyle eylemde bulunmaları, insanlık haklarıyla uyuşmaz ve evrensel ahlak yasasına uygun düşmez.

Kullanılsın veya kullanılmasın ülkelerin elinde nükleer silahların bulunması bizi tedirgin eder. Dolayısıyla diğer ülkeler bunu bir tehdit olarak görürler ve bu tehdit ülkeleri savaşıa sürükler. Bunun yanı sıra devlet hazinesinden silahlanmaya bütçe ayırdığında, asıl yapması gereken halkın aydınlanması ve ilerlemesi için gerekli bütçeden kısmak zorunda kalacaktır ve bu silahlanma devlete yük olmaya başlayacaktır. Sonuç olarak, nükleer silahların varlığı, uluslararası ilişkilerde tehdit algısını artırarak ülkeleri savaş riskine sokmakta; aynı zamanda, devletlerin silahlanma bütçelerinin, toplumsal gelişim ve halkın aydınlanması için ayrılması gereken kaynakları kısıtlaması nedeniyle, uzun vadede ekonomik ve sosyal açıdan ciddi bir yük oluşturduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

“Burada hatırlanması gereken nokta, Kant’ın, uyrukların aydınlanmasının önüne geçen şeyin devletin mali gücünün savaşılara harcanması olduğunu söylemesidir.”²³⁶ Dolayısıyla, Kant’a göre, devletin savaş politikaları, halkın ilerlemesi için gerekli olan aydınlanma çabalarını sekteye uğratmaktadır.

²³⁶ Ahu Demirgüç Bulut, “Kant’ın Hukuk Felsefesinde Kozmopolitizm Düşüncesi Üzerine Bir İnceleme”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Ankara,2019), s.52.

Ön maddelerden altıncı madde, Kant ahlakında yer alan saygınlıkla ilişkilendirilebilir. “Savaş sırasında hiçbir ülke, gelecekteki barış için karşılıklı güveni imkânsız hale getirecek, başkalarına yönelik düşmanlıklara izin vermemelidir.” ifadesi yer alır. Kant’a göre, kiralık katil, ajan bulundurmak, ekonomik anlaşmaları bozmak gibi savaş yöntemleri şerefli tutumlar değildir.²³⁷ Bu tür durumlar ahlaki ilkeye göre davranan kişiye yaraşmayan davranışlardır. “Gerçek düşmanla ikiyüzlü düşman arasında bir ayırım yapılmalıdır. Yüze gülen, sinsi ve ikiyüzlü düşman, zorbalığa başvurulsa bile açıkça işlenen kötülükten çok daha aşağılıktır.”²³⁸ Çünkü insan açıkça düşmanlık yapandan kendini koruyabilir, ama sinsice yaklaşıp kendisini koruyamaz.

Özellikle ajanlar kimliklerini gizlediği için çok büyük zarar verebilirler. Böyle eylemde bulunanlar ahlaki değerden uzaklaşıp kendilerini aşağılık bir konuma getirirler. “Kişi, bir insana yaraşır bir şekilde yaşamak zorundadır, onu bundan yoksun bırakan her şey kendisini her bakımdan aciz kılar ve insan olmaktan çıkarır.”²³⁹ Çünkü insan ahlaklı bir varlıktır. “Kanuna aykırı düşünceler topluluğu olarak kötü huylar, insanların savaşmaları gereken canavarlardır.”²⁴⁰ Eğer bir şeyler için savaşılacaksa, bu, ahlaki güç için olmalı; çünkü ahlak insan varoluşunun ulaşması gereken ereğidir diyebiliriz. “Başkalarının haklarına değer vermek ve kutsal sayarak saygı göstermek bizim için bir ödevdir”²⁴¹ Saygı, ödev bilinci gereği olması gerektirir.

3.1.1. Vicdan ve Sorumluluk Bağlamında Ebedi Barış’ın Normatif Yapısı

Kant’ın eylemlerin ahlaki değerlendirilmesinde “iyi istenç” kavramı merkezi bir rol oynar. Ahlak felsefesi bağlamında, özellikle Kantçı perspektiften bakıldığında, vicdanın neyin iyi veya kötü olduğuna dair bir rehber işlevi üstlendiği ifade edilmektedir. Kant, ahlaki bir eylemin değerinin, o eylemin sonuçlarından

²³⁷ Kant, E.B., s.36.

²³⁸ Kant, E. E. Ü., s.260.

²³⁹ Kant, E. E. Ü., s.152.

²⁴⁰ Kant, Yaşamın Anlamı, s.75.

²⁴¹ Kant, E. E. Ü., s.232.

bağımsız olarak, eylemin arkasındaki niyet ve düşünce sürecinde yattığını savunur.²⁴² Bu bağlamda, ahlaki eylemler insan doğasına uygunluk kriterine göre değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, eylemlerin ahlaki sınırlarının belirlenmesi, sadece sonuçlar değil, aynı zamanda eylemi gerçekleştiren bireyin niyeti üzerinden şekillenmelidir. Bu, ahlaki sorumluluğun ve bireysel vicdanın önemini ön plana çıkarır.

Kant, vicdanı bir görev olarak değil erdemin neticesinde yükümlülük altına girebilecek yetenek olarak tanımlar. Vicdan ne kazanılması gereken bir şeydir ne de onu elde etmek bir görevdir; fakat ahlaklı bir varlık olarak her insan onu kendi içinde barındırır. Vicdan bir görev olmasa da görevi tanıma yükümlülüğündedir.²⁴³

Ön maddelerin beşincisinde. “*Hiçbir ülke bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve yönetimine zor kullanarak müdahale edemez.*” İbaresinde ahlaki görevimiz olan iyiyi isteme ihlal edilmiş olur, ahlaki görev olmasa da görevi tanıma yetisi olarak vicdanı rahatsız edecektir. “İnsandaki bir iç muhakeme bilinci (bundan önce “düşünceleri birbirini suçlar veya mazur görür”) VİCDANDIR.”²⁴⁴ Bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve yönetimine yönelik saldırı, o ülkede yaşayan tüm halka karşı yapılmış olur. İnsana veya insanın sahip olduğu mala yönelik müdahale, ahlaki ödev ile çatışır, ödevi tanıyan vicdan savaşın getirdiği yıkım karşısında rahatsız olur, zira geçici zevkler veya çıkarlar tarafından uyutulsa dahi vicdanın sesi engellenemez. “[...] vicdan özgür eylemlerin iç yargısıdır.”²⁴⁵ Bu bağlamda, bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve yönetimine yönelik her türlü zorlayıcı müdahale, sadece o ülkenin egemenliğine değil, aynı zamanda o ülkede yaşayan bireylerin temel haklarına da ciddi bir tehdit teşkil etmekte; dolayısıyla, ahlaki yükümlülüklerin ve vicdani yargıların ihlaline yol açmaktadır. Sonuç olarak, vicdanın özgür eylemleri denetleyen iç yargısı, savaşın yıkıcı sonuçları karşısında susmayacak ve insanlığın ortak değerlerine sahip çıkma gerekliliğini her zaman hatırlatacaktır.

²⁴² Fikri Gül, “Vicdanın Neliği Üzerine: Rousseau-Kant Örneği”, **Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, 2008/11, s.71.

²⁴³ Kant, **Etîğin Metafizik Unsurları**, s.46-48.

²⁴⁴ Kant, **Etîğin Metafizik Unsurları**, s.65.

²⁴⁵ Kant, **Etîğin Metafizik Unsurları**, s.67.

3.2. ÖZGÜRLÜK VE ZORUNLULUK BAĞLAMINDA EBEDİ BARIŞ'IN NORMATİF YAPISI

Kant farklı bir bakış açısıyla, özgürlük var mıdır, yok mudur gibi sorularının ötesine geçerek özgürlük nedir diye sormuştur; çünkü bir şeyi ortaya koymak için önce onun ne olduğunu bilmek gereklidir. Kant özgürlüğü pratik aklın konusu olarak ele almıştır. “[...] ahlak yasası, özerklik ilkesine göre, istemeyi belirler.”²⁴⁶ Özgürlük kavramının içinden de bütün öznel ilkeleri çıkardığımız takdirde nesnel bir yasaya ulaşılabilir. Bu nesnel yasa evrensel niteliktedir.

Özgürlüğü hak olarak değerlendirdiğimizde Kant'ın bu konudaki görüşü, özgürlüğün doğuştan getirdiğimiz tek hak olduğudur. Özgürlük, “[...] bir diğerinin özgürlüğüyle genel yasaya göre beraber var olabildiği sürece, herkesin sadece insan olması nedeniyle hak kazanmasıdır, bu hak kadim ve doğuştan gelen tek haktır.”²⁴⁷ Evrensel kadim sözleşmeye dayanan Ebedi Barış'ın ön maddelerinin ikincisini etik ilkeler bağlamında değerlendirdiğimizde: “Bağımsızlığını elinde bulunduran -küçük ya da büyük olsun- hiçbir devlet, başka bir devlet tarafından miras, takas, satış ya da hediye yoluyla elde edilemez” ifadesi şu anlama gelir. Devletler sadece bir toprak parçasından oluşmadıkları için, onlar üzerinde yaşayan halklara bir eşya muamelesi yapılamaz. Bu durum insanı doğuştan getirdiği temel hak olan özgürlüğüne, insan haklarına aykırı bir durum ortaya çıkarır ve bu kadim sözleşmeye uygun düşmez. Bir mal varlığı, eşya ancak miras bırakılabilir, takas edilebilir veya hediye edilebilir; söz konusu insan olduğunda ne hukuken ne de ahlaken bu durum insanlığa uygun düşmez. Bir mal varlığı, eşya ancak miras bırakılabilir, takas edilebilir veya hediye edilebilir; söz konusu insan olduğunda ne hukuken ne de ahlaken bu durum insanlığa uygun düşmez.

Bir devlet ile o devlette yaşayan halklar arasında duygusal bir bağ vardır. Bu güçlü bağ vatan hasreti olarak şiire ve romanlara ve sinemaya konu olmuştur. Bundan ötürüdür ki bu bağlar yok sayılamaz. Mengüşoğlu şöyle der: “Sömürgeci, sömürdüğü yer ile duygu bağı kuramaz. Oysa sömürülen için bu yer yurttur.”²⁴⁸

²⁴⁶ Kant, **P.A.E.**, s.120.

²⁴⁷ Kant, **A.M.H.** s.79.

²⁴⁸ Mengüşoğlu, **Felsefe Giriş**, s.205.

İnsanlar yaşadığı bir ülkeyi kara parçası olarak görmezler, orası geçmişi, anıları, şu anı ve gelecek hayallerini içerir, bu bağı koparmaya çalıştığınızda kökleri sökülmiş bir ağaç gibi kuruyabilirler.

Satıcı'ya göre Kant'ın teorisini gerek hukuk gerek politika gerekse ahlak açısından değerlendirdiğimizde, bu alanların öznesi olan insanı anlama ve insanlık durumunu tanımlamaya dayalıdır, diyebiliriz. İnsanlık durumuna teorik ve pratik açıdan bakıldığında, temel sorun, bireyin başkalarının himayesinden kurtulma arzusudur.²⁴⁹ İnsanın başkasının himayesinden çıkması, özgürlüğünü ilan etmesi anlamına gelir. Ancak insan aklını özgür kullanabildiği müddetçe özgürlüğe kavuşabilir. Akıl, eylemde bulunmakla ilgili pratik bir yeteneğe sahiptir diyebiliriz.

Bozkurt'a göre Kant saf teorik aklın yanıltıcı olduğunu, ancak katkısız pratik aklın yanılmaz olduğu vurgulamaktadır. Pratik akıl, bireyin özgürlüğüyle doğrudan ilişkilidir ve ahlaki yasaları belirleyerek kişinin otonomisini tanımlar. Dolayısıyla, pratik akıl, insanın kendi etik ilkeleri doğrultusunda hareket etmesine olanak tanıyan güvenilir bir rehber işlevi görür.²⁵⁰ Özgürlük buyurucu özelliği olan insana ait bir özellik olmasının yanı sıra ahlakın var olma nedenidir.

Kayacı'ya göre Kant'ta insan, hem doğa yasalarına bağlı olan fenomenal (duyulur) dünyaya ait hem de akıl yoluyla belirlenen özerk yasaların geçerli olduğu numenal (düşünülür) dünyaya ait iki yönlü bir varlıktır. İnsan fenomenal yönüyle doğa yasalarına tabidir ve bu nedenle özgür değildir. Ancak numenal yönüyle, kendi aklının koyduğu ahlaki yasaya uymak yoluyla özgürlüğünü kazanır. Ahlak yasasının meşruiyeti, insanın bu yasayı kendi iradesiyle kabul edip içselleştirmesiyle sağlanır.²⁵¹ Bir yanıla numenal alana, diğer yanıla fenomenal dünyaya ait oluşu, insana özgürlük ve doğal zorunluluk fikrine ulaşma imkânı sağlar.

²⁴⁹ Murat Satıcı, "Moral Öznenin Yurttaş: Kant'ın Pratik Felsefesinde Öznenin Evrimi", **İnsan & İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi**, Sayı:5, 2015, s.71.

²⁵⁰ Kant, **Seçilmiş Yazılar**, s.108.

²⁵¹ Kayacı, **Immanuel Kant'ın Ahlak Anlayışı Bağlamında 'Kamu Görevlileri Etik. Davranış İlkeleri' Olanaklı Mıdır?** s.164.

“[...] insanın yükümlülüğü, bu iki nedensellik veya doğa bakımından ele alınmak durumundadır.”²⁵² İnsanın yükümlülüğünün hem doğanın belirlediği nedensellik çerçevesinde hem de bireysel irade ve ahlaki sorumluluk bağlamında ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Yani, insanın eylemleri, doğal koşullar ve neden-sonuç ilişkileri doğrultusunda şekillenirken, aynı zamanda bireyin etik yükümlülükleri ve iradesi tarafından da yönlendirilmektedir. Kant bununla, ahlaki sorumluluğun karmaşıklığını ve insan davranışlarının çok boyutlu doğasını vurgular.

“Özgürlük, nesnel gerçekliği şüpheli olan aklın bir İde’sidir. Doğa ise kendi gerçekliğini deney örnekleriyle kanıtlayan ve zorunlu olarak kanıtlanması gereken anlama yetisinin bir kavramıdır.”²⁵³ Özgürlük de zorunluluk da aynı özneye aittir; insan bir yanıla duyulara bağlıken öte yandan duyulardan bağımsız anlama yetisi dünyasına ait bir varlıktır. Böylece insan ahlakın gerekliliğine ulaşır. Ahlaki varlık olarak insan bir eşya kategorisine indirgenemez. Dolayısıyla bu özgür varlık bir eşya gibi alınıp satılamaz, hediye edilemez.

Ön maddelerin dördüncüsü de özgürlük kavramıyla yakından ilişkilidir. Bu maddede “*Ülkelerin dış ticaret ilişkilerinde devlet borcunun olmaması gerekir.*” yer alır. Kant bu noktada, ekonomik çöküş yaşayan bir ülkenin, öteki ülkelere zarar vereceğini dile getirir. Yeşilçayır’a göre, Kant, iflas eden ülkeyi hasta bir organa benzetir, hasta bir organ etrafındaki sağlam organlara da zarar verebilir.²⁵⁴ Kant’ın federatif cumhuriyet fikrinden yola çıkarak, cumhuriyeti tek vücut olarak düşündüğümüzde, organlar da kendi içinde özerk olan ve tek bir cumhuriyete bağlı olan ülkeler şeklinde düşünebilir. Bu bağdan dolayı bir organın iflası, vücudu meydana getiren diğer organları da etkileyecektir. Benzetmeden yola çıkarak bir ülkenin iflası kaçınılmaz olarak diğer ülkeleri etkiler diyebiliriz. Ekonomik olarak bağımlı olan ülke özgür olamaz. Nitekim borçlar altında ezildikçe borç veren ülkeye karşı bağımlı hale gelir. Borcunu ödeyemez hale geldiğinde ise borç veren ülke borçlarını tahsis etmek için saldırıya geçebilir. Böylece bağımsızlığını ve özgürlüğünü tamamen kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Kant’ın özgürlük

²⁵² Seyit Coşkun, “Aristoteles ve Kant’ta Sorumluluk”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, Sayı:28, s.95.

²⁵³ Kant *Seçilmiş Yazılar*, s.62.

²⁵⁴ Kant, *E.B.*, s.35.

anlayışına göre, özgürlük yalnızca bireysel değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde de tüm ülkelerin özerkliğini ve bağımsızlığını teminat altına almalıdır. Ekonomik bağımlılık, bir ülkenin özgürlüğünü kısıtlayarak onu borç veren ülkenin çıkarlarına bağımlı hale getirebilir; bu durum, gerçek özgürlüğün imkânsızlığını doğurur. Kant’a göre, ancak ülkeler arasında karşılıklı bağımsızlık ve eşitlik sağlandığında, her bir ulus özgürlükten tam anlamıyla yararlanabilir.

Ön maddelerin beşincisi yine özgürlük kavramıyla ilişkilendirilebilir. *“Hiçbir ülke bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve yönetimine zor kullanarak müdahale edemez.”* Özgürlüğün yasaları, ahlakın yasalarıdır. Bir ülkeyi işgal etmek büyük bir kötülüktür; çünkü böyle bir davranış hukuku yok saymak anlamına gelir ve büyük kargaşalara neden olur. Sadece hukuki yasalar değil, aynı zamanda ahlaki yasalar da ihlal edilmiş olunur. “[...] Hukuki yasalar da yasaların bizzat kendilerinin eylemlerin belirleme sebebi olmalarını talep etmeleri halinde bunlar etik yasalar olmaktadır.”²⁵⁵ Böylece eylem ne hukuki yasallık taşır ne de ahlaki bir tutum içerir. Böyle bir durum ebedi barışa engel teşkil eder. Başka insanların özgürlüklerine ve mülkiyetlerine saldırdığınız takdirde insan haklarını ihlal etmiş olursunuz “Çünkü bunda açıkça aydınlığa çıkar ki, insanların haklarını çiğneyen, başkalarının kişiliğini-akıl sahibi varlıklar olarak aynı zamanda hep amaç olarak, yani bu aynı eylemin amacını da kendilerinde taşıyabilmeleri gerektiğini hesaba katmadan- sırf araç olarak kullanmak niyetindedir.”²⁵⁶ Bu bağlamda, insan haklarının ihlali, yalnızca hukuki bir suç değil, aynı zamanda ahlaki bir ihlal olup, ebedi barışın sağlanabilmesi için insanlığın ahlaki değerler temelinde hareket etmesi gerekmektedir.

“Şimdi akıl sahibi varlığın kendisinin amaç olabilmesini sağlayan tek koşul ahlaklılıktır.”²⁵⁷ İnsanlık değerlidir; aynı şeyi sağladığından ahlakilik de anı derecede değerlidir. Savaş hiçbir zaman övülemez, savaş uygarlığa ters bir durumdur. Her ne kadar geçmişte savaşan şövalyeler için yiğitlik ünvanı verilip övgüye değer görülse de bu meziyet övülecek değerde değildir. “Yiğitlik, vahşinin en büyük meziyeti,

²⁵⁵ Kant, A.M.H., s.50

²⁵⁶ Kant, A.M.T., s.47.

²⁵⁷ Kant, A.M.T.s.52.

intikam en tatlı mutluluğudur.”²⁵⁸ Uygarlığa ters düşen bir intikam savaşı yaşandığında, dolayısıyla da vahşiliğe geri döndüğünde tüm uygarlığın sonu hazırlanmış olur, ebedi barışın gerçekleşmesi mümkün olamaz.

“[...] devletlerarasında bir cezalandırma savaşı tahayyül edilemez, (çünkü aralarında bir alt-üst ilişkisi bulunmaz.) -Bunun sonucu şudur: Her iki tarafın aynı anda ve onlarla birlikte tüm hak ve hukukun yok olacağı bir imha savaşı, ancak insan türünün büyük mezarlığı üzerinde hüküm sürebilecek bir ebedi barış yaratabilir. Dolayısıyla böyle bir savaşa ve bu savaşa götürecek yollara başvurulmasına kesinlikle izin verilemez.”²⁵⁹

Kant’ın dediği gibi insan türünün büyük mezarlığına dönüşüyor dünya. “Karşılıklı ilişkilerinde insanlar için en büyük tehlike diğerine haksızlık yapmaktır.”²⁶⁰ Haksızlık insanları en çok kızdıran şeylerden biridir; haksızlık karşısında haksızlığa uğramış ülke sessiz duramaz ve savaş kaçınılmaz olarak yaşanır. Dolayısıyla beşinci maddede savaşa neden olabilecek bu duruma izin verilmemesi gerektiği belirtilir. Zira söz konusu olan sadece bir kara parçası değildir, üzerinde yaşayan insanlar ve aidiyet duygularına haksızlık yapılmıştır. Böylece olay sadece politik değil, aynı zamanda ahlaki ilkelere aykırı bir durum olarak görülür.

Nihai maddelerden birincisi özgürlük kavramıyla doğrudan ilişkilidir. “*Bütün ülkelerin sivil anayasaları cumhuriyetçi olmalıdır.*” Cumhuriyetin ilkelerinden biri özgürlük ilkesidir. Cumhuriyet halkın iradesini doğrudan yansıtır, yurttaşların özgürlüğü bakımından bu önemlidir. Cumhuriyetçi hukuk, herkesin özgürlüğünü kullanma hakkını benim özgürlüğümü kullanma hakkıyla uyumlu olmaya zorunlu kılar. Kant’a göre “Cumhuriyetçi anayasa insanların haklarına tamamen uygunluk bakımından yegâne özelliktedir”²⁶¹ Kant, Ebedi Barış’ta yasaların öneminden söz ederken, bu yasaları uygulamanın hangi yönetim biçimiyle sağlanabileceğini göstermek istemiştir, bu yönetim biçimi cumhuriyettir. Kutluay’a göre, Kant için cumhuriyet, tüm yurttaşların eşit bir şekilde karar alma sürecinde etkin olduğu bir

²⁵⁸ Immanuel Kant, *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler*, Ahmet Fethi (Çev.), Hil Yayınevi, İstanbul, 2017, s.100.

²⁵⁹ Kant, *Politik Yazılar*, s.119.

²⁶⁰ Kant, *Yaşamın Anlamı*, s.79.

²⁶¹ Kant, *E.B.*, s..60.

yönetimdir. Bundan ötürü herkesin yasalara dikkat etmesi gerekiyor. Bu durumda yasalar da herkesin dikkate alınmasını gerektirmektedir.²⁶²

Cumhuriyette hukuk herkesin özgürlüğünü genel bir yasada toplar. Kamu hukukuyla bir halkın uyrukları, hukuksal bir durumda özgürlük yasası uyarınca birbirini sınırlar. Cumhuriyetin hiçbir üyesi diğeri karşısında bir imtiyaza sahip değildir. Dolayısıyla cumhuriyet içinde sahip olduğu mevki miras olarak kendi soyuna bırakamaz, doğuştan ayrıcalıklı bir sınıf oluşturulamaz. İnsanların dışsal ilişkilerinde koşulsuz ilk ödev olması gereken birlik, cumhuriyet toplumunda yurttaşlık durumunda görülür.²⁶³ Özgürlük, pratik akılda eylem için bir kuraldır. Kant, evrensel ahlak yasasını ortaya koyarken özgürlük ve ahlak asası arasında çok sıkı bir ilişkiden söz eder. Özgürlüğü ahlak yasasının koşulu olarak belirlerken, ahlak yasını da özgürlüğün bilinme nedeni olarak görmüştür.²⁶⁴ Özgürlüğü bu bağlamda değerlendirdiğimizde, cumhuriyetin vazgeçilmez kavramı olan özgürlüğün ahlak ile sıkı bir ilişki içinde olduğunu söyleyebiliriz. Evrensel bir barışı hedeflerken, tüm ülkelerin yönetim biçiminin cumhuriyet olması gerektiği özgürlük kavramıyla doğrudan ilişkilidir.

Kalıcı barışın nihai maddelerinden üçüncü madde özgürlük kavramı ile ilişkilendirilebilir. “*Dünya yurttaşlığı hukuku, genel geçer konukseverlik koşullarıyla sınırlandırılmalıdır.*” ifadesinde konukseverlikten kasıt, bir yabancıya gittiği ülkelerde ona karşı düşmanca bir tutum sergilenmemesi gerekliliğini ifade eder. Barışçıl olduğu müddetçe ülkeye giren yabancıya karşı düşmanca davranılamaz; onun hayatını tehlikeye koymayacak şekilde geri çevrilebilir. Burada söz konusu olan şey, neyin yapılması gerektiği, neyin yapılmaması gerektiğidir. Neyi yapmamız gerektiği veya neyi yapmamamız gerektiği sorumluluk kavramıyla ilgilidir. Sorumluluk kavramı ise Kant’ta özgürlükle ilişkilidir. Kant’ta özgürlük sınırsız değildir. “Özgürlük nesnel kurallarla kısıtlanmazsa ortaya uygarlık dışı sınırsız bir kargaşa çıkar”²⁶⁵ Sonuç olarak özgürlüğün sınırı vardır.

²⁶² Ferhat Kutluay, “Hippias’ın Doğal Hukuk Fikrinden Kant’ın Ebedi Barış Fikrine”, **İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:11. Sayı:1,2023, s.226.

²⁶³ Kant, **Politik Yazılar**, s.84-88.

²⁶⁴ Kant, **P.A.E.**, s.4.

²⁶⁵ Kant, **E. E. Ü.**, s.155.

Ülkeye gelen yabancılar iyi niyetli olmayabilir, işgal niyetiyle gelmiş olabilirler. Örneğin çöllerde yaşayan bedevileri göçebe kabilelere yaklaşıp onları yağmalaması, karaya oturan gemilerden insanların zorla köleleştirilmesi gibi. Özellikle ticaretin gelişmesiyle, Amerika gibi ülkelerin keşiflerinde orada yaşayan halklar yok sayılmış, sahipsiz ülke olarak görülmüştür. Yerli halkların baskı altında tutulması, farklı ülkeler arasında savaşı kışkırtmada bulunmak, kıtlık, isyan ve güvensizliğe neden olmuş, insanları baskı altına alacak bütün kötülüklerde bulunmuşlardır. Burada önemli olan barışçıl bir niyetle gelinmiş olmasıdır. Dünyanın yapısı itibarıyla kullanım alanları azdır, dolayısıyla bir arada yaşama konusunda insanların birbirlerine saygılı olmaları gerekmektedir. Misafir olarak değil, toplum hayatında yer alan bir ziyaret hakkı olmalıdır.²⁶⁶

Sonuç olarak, ticaretin gelişimiyle birlikte, keşfedilen bölgelerdeki yerli halkların yok sayılması ve baskı altında tutulması, uluslararası gerilimler, kıtlık ve güvensizlik gibi ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu nedenle, barışçıl niyetle bir araya gelmesi ve toplum hayatında karşılıklı saygının gözetilmesi, insanlığın ortak yaşam alanlarının daha sürdürülebilir ve adil bir şekilde yönetilmesi açısından elzemdir.

3.3. KOŞULSUZ BUYRUK BAĞLAMINDA EBEDİ BARIŞ'IN NORMATİF YAPISI

Koşulsuz buyruk, herhangi bir koşula bağlı olmayan, zorunlu olarak var olan ve bütün insanlar için geçerli bir buyruktur, dolayısıyla da evrensel niteliktedir. “Tüm buyruklar sadece pratik zorunluluğun formülleridirler, iyilik koşulu altındaki eylemlerimizin zorunluluğunu ifade ederler.”²⁶⁷ Buyruklardaki bu zorunluluk nesnel zorunluktur. Buyruk, yapmalısın kavramını içerir. Ebedi Barış'ın maddelerine bakıldığında ne yapılmaması gerektiğinin altı çizildiği gibi ne yapılması gerektiği de vurgulanmıştır.

Ahlaki zorunlukların tümü yükümlülüktür. Yükümlülükler eylemin sadece zorunluluğu değil eylemin gerekir hale getirilmesidir.²⁶⁸ Ebedi barış ilkesinde yükümlükler görülür, dolayısıyla Kant'ın ebedi barış idesi ile etik idesi paralellik

²⁶⁶ Kant, E.B., s.51.

²⁶⁷ Kant, E. E. Ü., s.30.

²⁶⁸ Kant, E. E. Ü., s.31.

gösterir. Ürek'e göre, Kant'ta apriori sentetik-pratik bir önerme ahlâk yasasında, pratik bir buyruktur. Aynı zamanda hiçbir koşula bağlı olmayan insana emreden kesin bir buyruktur.²⁶⁹ Ebedi barış fikrine bakıldığında emreden bir buyruk şeklinde yasaya büründüğü görülür.

Kalıcı barışın ön maddelerinden beşinci maddesi de koşulsuz buyruk bağlamında değerlendirilebilir. “*Hiçbir ülke başka bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve yönetimine zor kullanarak müdahale edemez.*” Bir toplumu kanunsuz bir biçimde işgal etmek, o toplumun haklarını ihlal etmektir, insan haklarına yapılan saygısızlıktır. Bu madde doğrudan doğruya Kant ahlakında önemli yer tutan koşulsuz buyruk kavramına bizi götürecektir “[...] ancak anı zamanda genel bir asa olmasını isteyebileceğin maksime göre eylemde bulun.”²⁷⁰ olmalıdır sözünü irdelediğimizde, kendim için istemediğimi başkası için de istememeliyim yargısına varılabilir. Başka bir ülkenin toprak bütünlüğüne müdahale eden bir devlet düşünelim, bu eylemin genel bir yasa olmasını istemez. Zira böyle bir eylem genel bir yasa haline geldiğinde kendisinin de bağımsızlığı tehlikeye girer.

Kalıcı barışın nihai maddelerinden ikincisinde “Devletler hukuku hür devletlerden oluşmuş bir federasyona dayanmalıdır.” ifadesi ile herkesin bir arada güven içinde yaşayacağı bir anayasadan söz edilir, bu bağlamda Kant ahlakında koşulsuz buyrukla ilişkilendirilebilir. Savaşı mahkûm edecek olan ahlaksal yasak koyucu akıldır. Akıl hukuksal bir yöntemle savaşı mahkûm eder. Akıl, barış halini güvenceye almak için halklar arasında bir anlaşma kurma gerekliliğini bir ödev olarak belirler. Böylece bir federasyon fikri aşamasına girmiş oluyoruz. Kant “[...] siyasal düzeni tek bir devlet çatısı altında bir araya getirmektense bir federasyon çatısı altında toplamayı planlamış ve uluslararası ilişkilerde bile olsa ahlaki kuralların önemine değinmiştir.”²⁷¹ Siyasal düzenin tek bir çatıda olması despotizme yol açar; despotizm ise hukuku yok sayabilir.

Ebedi Barış'ın önünde büyük engel teşkil eder; çünkü kendi çıkarı doğrultusunda halkı hatta dünyayı feda edebilir. “Ayrıca siyasi anlamda ele alınacak

²⁶⁹ Ogün Ürek, “Kant'ta Apriori Sentetik Pratik Bir Önerme Olarak Ahlak Yasası ve Saygı Duygusu”, s.15.

²⁷⁰ Kant, A. M.T., s.38

²⁷¹ Ayşe Yalçınöz, “Kant'ın Ebedi Barış Fikrinin Temellendirilmesi”, s.93.

olursa kategorik imperatif, hükmetme yetkisine sahip olan iktidara, ahlakla çatışmayan her konuda, itaat etmeyi buyurur.”²⁷² Burada altı çizilmesi gereken nokta koşulsuz buyruğun ahlakla çatışmayan yasalara itaat edilmesi gerektiğini buyurmasıdır; ebedi bir barışın sağlanması hukuk sistemi ile yani yasalarla mümkündür ve bu yasaların da ahlakla ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Bireyler arasındaki sözleşmeden doğan bir devletten söz edilebiliyorsa, barışa ulaşmak için devletlerarasındaki sözleşme de göz önünde bulundurulabilir ve bu bir barış birliği şeklinde de düşünülebilir. Böylece ortak bir amaç doğrultusunda bir araya gelmiş devletler federasyonu oluşmuş olur. Bu federasyon siyasetin ahlakla uyuşması için gereklidir. “Gerçek siyaset, her şeyden önce ahlaka gerekli saygıyı göstermeden hiçbir adım atamaz.”²⁷³

Kant’a göre, barış birliği tüm savaşları ebediyen bitirme çabasıdır. Bu birliğin amacı, bağımsız bir devletin güvenliğini ve özgürlüğünü, birliğe katılmış diğer devletlerle birlikte güvenceye alıp korumaktır. Böylelikle bu birlik aşama aşama tüm ülkelere genişleyecek ve ebedi barışa götürecek federalizm idesinin uygulanabilirliğini gösterecektir. Ebedi barışa meyilli bir halk cumhuriyeti kurabilirse, bu cumhuriyet diğer devletlerin bağlı kalacağı federal birlik için odak noktası olacaktır.²⁷⁴ Federal birlik özgür devletlerden oluşacak, kendi içinde devletlerin özerk yapısı olması ise herhangi bir sorun teşkil etmeyecektir; çünkü üye devletlerin her biri birer cumhuriyettir. Bu birlik devletlerin güvenliğini, özgürlüğünü ve haklarını koruduğu için teşvik edici olur. Bunun sonucunda bu birlik aşamalı bir şekilde genişler. Her üye devletin cumhuriyetle yönetilmesi gerekliliğinin sebebi ise cumhuriyette halk etkindir ve halk savaşın yıkıcı etkisinden dolayı savaşı istemeyecektir. “Hem insan sevgisi hem de insanların *haklarına* saygı bir görevdir; ama birincisi yalnızca *koşula bağlı* olmasına karşın diğeri *mutlak* ve nihai olarak zorunlu bir görevdir.”²⁷⁵

²⁷² Gökhan Alptekin, “Geleceğin Kolektif Güvenlik Sistemi Üzerine: Ebedi Barış ve Avrupa Ahenginden Alınabilecek Dersler”, (“Yayınlanmamış Doktora Tezi”), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2022), s.135.

²⁷³ Kant, E.B., s.79.

²⁷⁴ Kant, *Politik Yazılar*, s.131.

²⁷⁵ Kant, E.B., s.86.

Ebedi Barış'ın dördüncü maddesinde, “*Ülkelerin dış ticaret ilişkilerinde devlet borcunun olmaması gerekir.*” ibaresinden yola çıkarak, bu maddede özellikle günümüz dünyasında kullanılan kredi sisteminin tehlikesinden söz edilmiştir. Kontrolsüz büyüyen güç tehlike arz eder, herhangi bir devletin iflasına neden olur. Bu durum bir devletin başka bir devletten yararlanma durumudur. “Çünkü bu sistemde alınan borçlar mevcut talepler karşısında güvendedir (zira bütün alacaklılar aynı anda ödeme talep edemezler), böylece borçlar sınırsız büyümeye devam edebilir.”²⁷⁶ Bu durum borçlu ülkeleri zor duruma sokar. Böyle bir durum Kant etiğindeki koşulsuz buyruğa aykırıdır; çünkü alınan borçlar bir koşula bağlanmıştır. Oysaki koşulsuz buyrukta bir eylem herhangi bir koşul olmadan, araç olarak değil amaç olarak gerçekleşmelidir. Kant'ta iyilik bir görevdir. “Komşuna iyilik yap ve bu iyilik, içinde insan sevgisi uyandıracak!”²⁷⁷ Buradaki iyilik, sevdiğin için değil görev olarak iyiliktir, kendi başına amaç olarak iyiliktir ve o iyilik bizlere insan sevgisini kazandıracaktır. Oysaki ebedi barışın ilgili maddesine göre iyilik amacıyla ekonomik sıkıntı çeken bir ülkeye borç verilmiyor, zira borçlar silinmiyor, katlanarak büyüyor, borçlu ülkenin yükünü ağırlaştırıyor. Böyle bir durum borçlu ülkenin özgürlüğünü tehlikeye atar; dolayısıyla iyilik karşılıklı yapıldığı için, karşılığı alınmadığında çok daha kötü bir sonuca götürebilir.

Kant'ta koşulsuz buyruk özgürlüğün koşuludur. Ahlak yasasının özerkliğinin ilkesi olan ve koşullu buyruğun sürecinde, bizler yasanın düzenleyici ve otoriter olması ile ilgili bilincimizden özgür olduğumuzun farkına varabiliriz.²⁷⁸ Borçlanma koşulsuz buyruğa ters düşer; çünkü koşullu buyrukta eylemin kendisi amaçtır. Oysaki borçlanma belli bir teminat karşılığında gerçekleşir, burada eylem araçtır amaç değil. Borç veren ülkeler, borç değil de gerçekten iyilik yapmak amacıyla ekonomik düşüş gösteren bir devlete, hiçbir çıkar gözetmeden (şan, şöhret, saygınlık ilerde o da bana yardım eder vb) yardım ederse koşulsuz buyruğa uymuş olur; çünkü eylemin kendisi amaçtır.

Kant, ebedi barışın ön maddelerinde savaşa neden olabilecek yapılmaması gereken eylemleri sıralarken, nihai maddelerde barışın oluşması için neler yapılması

²⁷⁶ Kant, **Politik Yazılar**, s.117.

²⁷⁷ Kant, **Yaşamın Anlamı**, s.79.

²⁷⁸ Rawls, **Ahlak Felsefesi Üzerine Dersler**, s.246.

gerektiğini vurgulamıştır. Kant, ebedi barış maddelerine bir de barışın kalıcılığını sağlamak amacıyla ekler sunmuştur. Eklerde barışın kalıcılığını güvenceye almanın yolları aranmıştır. Birinci ekte, Ebedi Barış'ın Teminatı Hakkında adlı ekte Kant'a göre, söz konusu teminatta doğanın gücü küçümsenemez, doğanın amaçlılık ilkesi kendi iradesiyle insanın yaşadığı çatışmaların çözümü için bir gösterge olabilir.²⁷⁹ İnsan kendi iradesiyle barışı amaç edinebilir ve barışı herkes için geçerli olan bir ilke haline getirebilir, yeter ki bunun farkına varabilsin.

Böylece bu ek Kant ahlakında önemli bir ilke olan koşulsuz buyrukla ilişkilendirilebilir. "Öyle eyle ki, her defasında senin istemenin maksimi aynı zamanda genel bir yasamanın ilkesi olarak da geçerli olabilsin."²⁸⁰ Amaçlılık konusunda doğadan esinlense de isteme deneysel koşullardan bağımsızdır; çünkü insan kendi aklıyla eylemlerinden sorumludur. "[...] akıl bize bir fikir tasavvur edebilmemiz için-ahlaki olan- nüveler sunar. Gerçi bu teorik olarak aşırı coşkuludur; ancak pratikte dogmatik ve gerçekçi bir iyiye göre inşa edilmiştir."²⁸¹

Kant'a göre, doğa barışın korunmasını gerekli kılar, zira tüm olanaklarını sunar. Doğa, insanlara dünyanın her yerinde yaşamlarını sürdürebilmesi için olanaklar sunar, çolak çöller buzullarda bile onların yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli şeyleri sunmuştur. Örneğin buz denizinde yaşayan hayvanların yağları orda yaşayan insanların yaşam kaynağı olmuştur.²⁸² Tüm bu düzenin ve nedenselliğin içinde, kendi nedenselliğini oluşturabilen akıl sahibi olan insandır. "Usumuzu düzenlemede doğanın sonsal amacı ahlaksal bir amaçtır."²⁸³ Bu ahlaki amaç ahlaksal yasaya bizi götürür, ahlaksal yasaları akıl bize buyurur; aynı zamanda ahlaksal yasalar zorunludur, evrenseldir.

Çitil'e göre, Kant özgürlük ve nedensellik ilişkisini çözmeye yönelik felsefi çaba gösterir. Kant, özgür iradenin, deterministik bir dünya anlayışında, özellikle doğa yasaları tarafından belirlenen mekanik bir çerçevede nasıl işlediğini sorgular. İkinci Kritik'te, özgür bir nedenin doğanın belirleyici yasalarıyla çelişmeden nasıl

²⁷⁹ Kant, **E.B.**, s.54.

²⁸⁰ Kant, **P.A.E.**, s.35.

²⁸¹ Kant, **E.B.**, s.56.

²⁸² Kant, **E.B.**, s.56-57.

²⁸³ Thilly, **Bir Felsefe Tarihi**, s.4001.

sonuçlar doğurabileceği problemini inceler. Bir bilgisayar oyunu örneği üzerinden, özgür irade ile mekanik nedensellik arasındaki ilişki metaforik olarak açıklanır. Oyun karakteri, belirli bir kodlama ile hareket ederken, özgür iradenin bu kodlu yapıda nasıl var olabileceği sorusu, Kant'ın çözmeye çalıştığı temel sorulardan biridir. Kant'a göre, özgür irade, doğa yasalarının belirlediği nedensel çerçeveyi ihlal etmeden, bireyin özerkliğini koruyarak eylemlerini belirleyebilir.²⁸⁴ Kant'ın özgürlük ve nedensellik arasındaki ilişkiyi çözmeye yönelik felsefi çabaları, özgür iradenin doğa yasalarının belirlediği mekanik çerçeveye nasıl uyumlu bir şekilde işleyebileceğini anlamaya yöneliktir. Kant, özgür iradenin, doğa yasalarına aykırı olmadan bireyin özerkliğini ve ahlaki sorumluluğunu nasıl sürdürebileceğini araştırır. Burada söz konusu olan ahlaki eylemin amacı öznel bir amaç değildir, kendisi bir amaçtır, ahlaki davranış kendisine dayanır, koşulsuz buyruktur.

Ek ikide, Kamu Hukukunun Aşkın Kavramlarına Göre Siyaset ve Ahlak Arasındaki Uyum Üzerine başlıklı ekte hukuk bağlamında, ahlak ve siyaset arasındaki ilişkiyi, çelişkileri ve bu çelişki gibi gözükten sorunları çözümleriyle birlikte ele almıştır. Kant'a göre, etik, eylemin yasalarına değil, eylemin esası için bir temel teşkil eder. Eylemlerimizi evrensel bir yasa haline getirmemiz gerektiği dile getirilirken, öznel bir kanunun söz konusu olduğu söylenebilir ama bu amaca yükümlülük kattığımızda evrensel nesnel bir yasaya dönüşür. Kategorik buyruk olarak görev kavramı kanunla yakın ilişki içindedir.²⁸⁵ Etik kurallar hukuki yaptırımları olmasa da bir kanuna aykırı değildir, tersine kanunlarla bir ilişki içerisindedir örneğin kanunları ihlal etmek bir kötülüktür ve aynı zamanda suçtur. Kant'a göre, eylemin adalete uygun oluşu, görev kabul edilen eylemlerin, esasına uygunluğu adalete saygıyı bildirir.²⁸⁶ Dolayısıyla hukukun dıştan bir zorlama özelliği ahlakın ise içten bir yükümlük taşıması onların arasında bir ilişkinin olmadığı anlamına gelmez.

Kant'a göre, kamu hukuk konuları, tıpkı hukuk öğrenmeleri gibi insanlar veya devletlerarasındaki ilişkiye göre değerlendirilebilir, bunların dışında kalan tek şey ise aleniyet formudur. Aleniyet olmadan hukuk ve adalet sağlanmaz; sadece

²⁸⁴ Çitil, *Kant Okumaları*, s.277-278.

²⁸⁵ Kant, *Etğin Metafizik Unsurları*., s.29-30.

²⁸⁶ Kant, *Etğin Metafizik Unsurları*, s.33.

aleniyet hukuk ve adaleti bize verebilir.²⁸⁷ Aleniyet, Kant'ın ebedi barış sağlanmasında önemle vurguladığı bir kavramdır. Hukukta bu kavramın gerekliliğine değinmek gerekirse, Kant'a göre, devlet hukuku ancak aleniyetin aşkın ilkesiyle bir iç sorunu çözebilir. Halka baskı uygulayan bir diktatörü, ayaklanma yoluyla indirmek haksız değildir, fakat yurttaşların haklarını bu şekilde elde etmeye çalışması yanlış bir tutumdur. Bunun sebebiyse kendileri bir sorunla karşılaştıklarında adalete şikâyet edemeyişleridir. Böyle bir sorunun çözümü kamu hukukunun aşkın ilkesi aleniyetle çözüme kavuşturulabilir.²⁸⁸ Alenilik, hukuk karşısında herkesin kendisini belirleyebileceği genel bir iradede yer almasını mümkün kılar. Hukukta bu mümkün ise uluslararası hukukta da bu uygulanabilir. "Çünkü kamu hukuku olarak alenilik, herkesin kendini belirleyebileceği genel iradenin kavramlarını içerir."²⁸⁹ Alenilik, hukukta ve uluslararası hukukta bireylerin kendilerini belirleyebilmesi için gerekli olan genel iradenin varlığını vurgular. Normatif etik bağlamında, alenilik, bireylerin etik değerlerini ve haklarını ifade etme özgürlüğünü sağlamaktadır. Kamu hukukunun aleniliği, herkesin katılımını ve temsilini içerdiğinden, bu durum, normatif etik açısından adalet ve eşitlik ilkeleriyle örtüşmektedir. Ayrıca, farklı devletlerin birliğiyle oluşturulan federatif yapı, bireylerin haklarını koruma ve toplumsal sözleşmeye dayalı olarak ortak bir etik zemin oluşturma amacını taşımaktadır. Bu bağlamda, normatif etik, bireylerin hak ve yükümlülükleriyle ilgili olarak bu yapının işleyişine rehberlik eden bir çerçeve sunar. Böylece, sözleşme yoluyla yasalara dayalı farklı devletlerin birliğinden oluşan özgür bir federatif yapıdan söz edilebilir.

Tatlı'ya göre Kant barış fikrini ortaya koyarken hareket noktası bireylerden yolla çıkarak devlete yükseliştir. O halde bireyler arası anlaşmazlıklara çözüm üretmeye çalışan, bireyler arasındaki ilişkiyi düzenleyen hukuk, devletlerarasındaki ilişkiler söz konusu olduğunda da geçerli olabilir. Sözleşme öncesi devletlerin de doğa durumundaki insanlar gibi başıboş bir özgür yaşam sürdükleri söylenebilir. ²⁹⁰

²⁸⁷ Kant, **E.B.**, s.80.

²⁸⁸ Kant, **E.B.**, s.81.

²⁸⁹ Kant, **E.B.**, s.82.

²⁹⁰ Zehra Tatlı," Kalıcı Bir Dünya Barışının Uluslararası Hukuk Bağlamında İmkânı- "Kant'çı Ebedi Barış", Umut Vakfı Araştırma Merkezi 3. Hukukun Gençleri Sempozyumları Dizisi, (Antalya, 12 Ekim 2012), s.2.

Söz konusu başıboşluk savaş ihtimalini barındırır ve bu durum tehlike arz eder. Bu durum insanları kalıcı bir barışı aramaya yöneltir, insanlar, sözleşme ile haklarını devrederek hukuka dayalı bir sistem, bir devlet kurarlar. Bunu kendi özgür istemleriyle yaparlar. Zira Kant, istemenin özgür eyleminde, istemenin bağlı olduğu bir doğa yasası değil, istemeye bağımlı bir yasanın vurgusunu yapar ve iki yasanın farklılığını belirtir. “[...] birincisinde nesnelerin, istemeyi belirleyen tasarımların nedeni olması gerekir, ikincisi ise isteme nesnelerinin nedeni olmalıdır, öyle ki ikincisinde nesneleri belirleyen neden, temelini yalnız saf akıl yetisinde bulur, buna da bundan ötürü saf pratik akıl denebilmektedir.”²⁹¹Böylece insan istemesinin bir nedeni olarak özgür iradesiyle kendi aklı ile hukuka dayalı bir sistemin içinde yer alır. Bireyler için geçerli olan bu sistem devletler için de geçerlidir.

“Bireyler için olduğu gibi, devletleri oluşturan uluslar için de, doğal durumdan ve yasalardan yoksun olarak yaşamak, yalnızca komşuları yüzünden bile, bir gözdağı(tehdit) yaratır. Bu devletlerden her biri, kendi güvenliğini garanti altına almak için, hep birlikte herkesin haklarını sağlayacak biçimde bir anayasa kurmaları istenilebilir.”²⁹²

Böylece giderek yayılan ve tüm dünya halklarını kapsayacak bir uluslar devleti kurulabilir. Barış durumunun oluşması için uluslararası bir antlaşma gereklidir. Bir ödev olarak değerlendirdiğimizde, bu bizim sorumluluğumuzdur. Akıl sayesinde ulaştığımız evrensel ahlak yasası bunu bize emreder. “[...] ebedi barış, boş bir fikir değil, aksine bir ödevdir.”²⁹³ Devletler, doğal durumun getirdiği savaş hallerinden kurtulmak için, kendi iradeleriyle, sözleşmeyle oluşan hukuka dayalı bir devlet isteyeceklerdir. Dolayısıyla hukuki düzlemde barışı kurmaya çalışacaklardır; çünkü insan doğasında barış vardır. İnsan ahlaki eylemde bulunma yeteneğine sahiptir, dolayısıyla barışı gerçekleştirme yeteneğine de sahiptir, zira savaş, ahlak tarafından onaylanmayacak bir şeydir “[...] yalnızca ahlak yasası, en yüksek iyiyi ve onun gerçekleşmesini saf istemenin nesnesi yapan neden olarak görülmelidir.”²⁹⁴

²⁹¹ Kant, **P.A.E.**, s.51.

²⁹² Kant, **Seçilmiş Yazılar**, s.338.

²⁹³ Kant, **E.B.**, s.87.

²⁹⁴ Kant, **P.A.E.**, s.119.

Barış insanoğlunun isteyeceğı en yüksek iyidir; dolayısıyla insanoğlunun ödevidir ve ona karşı sorumludur.

SONUÇ

Günümüzde halen bitmek bilmeyen savaşların oluşu, bu savaşların insanlar üzerindeki yıkıcı etkisi ve barışa olan özlem Kant'ın ebedi barış hakkındaki düşüncelerinin incelenmesine neden olmuştur. Kant'ın “Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı” adlı eserinde nelerin savaşa yol açacağı ve barış için nelerin yapılması gerektiği; bununla birlikte barış gerçekleştikten sonra onun kalıcılığını korumak için yapılması gerekenlerin ne olduğu ile ilgili düşünceleri yer almaktadır. Yapılması gerekenler ve kaçınılması gerekenler söz konusu olduğunda Kant'ın ebedi barış ile etiği arasındaki ilişki dikkat çekmektedir; çünkü normlar ne yapmamız gerektiği konusunda kavramsal ölçütlerdir. Kant hem Ebedi Barış'ta hem de ahlak ile ilgili eserlerinde normatif bir yapıya işaret ederek onları pratik aklın sınırları içinde açıklamaktadır. Nitekim Kant bu sınırlar içinde “Nasıl yaşamalıyım?” sorusuna cevap ararken hem ebedi barış hem de ahlakı birbirinden ayrı bir şekilde incelememektedir. Aksine Ebedi Barış metni onun siyaset ve ahlak hakkındaki düşünceleri arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır.

Ahlak felsefesinin temel kavramları olan ödev, iyi istenç ve özgürlük gibi kavramlar Kant'ın siyaset kuramında önemli yer tutar. Nitekim barış sadece insanlar veya devletler arasında savaşların olmaması anlamına gelmez; aynı zamanda toplum için eşitlikçi bir olgu olarak kategorik bir zorunluluk, kendi içinde normatif bir yasadır. Kant, barışın ahlaki bir zorunluluk olduğunu savunur ve bunu bir “ödev” olarak tanımlar. Bu ödev, mutlak bir gereklilikle tüm akıllı varlıklar için geçerli olmalıdır. Ebedi barışın temelinde yalan ve hileden uzak, ahlaka dayalı bir siyaset anlayışı yer alır. Kant'ın barış anlayışı, insan onuru ve özgürlüğünü temel alarak devletlerarası ilişkilerde etik ilkeleri önceler. Kant'ın barışı ahlaki bir zorunluluk olarak ele alması, onun siyaset ve ahlak arasındaki güçlü bağın bir yansımasıdır. Bu çerçevede, evrensel ahlak yasasının gereklilikleri ile devletlerarası ilişkilerde barışın sağlanması arasındaki ilişki, daha derin bir ahlaki sorumluluk anlayışına dayanır.

Kant'a göre barış, insanlığın ulaşması gereken en yüksek iyidir ve bu, ahlaki bir ödev olarak değerlendirilir. Evrensel ahlak yasası, akıl sayesinde barışın bir sorumluluk olduğunu emreder. Devletler, doğal savaş durumlarından kurtulmak için kendi iradeleriyle, hukuka dayalı uluslararası bir antlaşma yaparak barışa ulaşmayı

isterler. İnsan doğası gereği barışa yatkındır ve ahlaki eylemde bulunma yeteneklerine dayanarak barışı gerçekleştirebilir. Bu bağlamda barış, ahlaki zorunluluk ve insanlık için evrensel bir ödevdir. Kant'ın barış anlayışının temelleri ahlaki bir zorunluluğa dayansa da bu ahlakilik hukuki düzenlemelerle pekiştirilir. Bu nedenle, Kant'ın ebedi barış düşüncesi hem ahlaki hem de hukuki ilkelerin bir arada işlediği bir sistem olarak ele alınmalıdır.

Kant Ebedi Barış metninde hukukun ve ahlaki ilkelerin barışın kalıcılığındaki önemini vurgular. Kant, ahlak yasasını evrensel bir ilke olarak ele alır ve bu ilke, ülkeler arası barışın da temelini oluşturur. “Ahlak Metafiziği” ve “Hukuk Öğretisinin Metafizik Temelleri” adlı eserleri, ahlak ile hukukun ayrılmaz bir biçimde barışa hizmet ettiğini gösterir. Kant'ın barış anlayışı, evrensel ahlak yasası ve hukukla uyumlu bir çerçevede sunulur. Kant'ın etik ilkelerinin, hukuki normlarla iç içe geçmesi, onun barış anlayışında ahlaki sorumluluğun ötesine geçerek pratik bir düzen oluşturma amacını yansıtır. Bu doğrultuda, Kant'ın ebedi barışa yönelik maddeleri hem ahlaki hem de hukuki bir gereklilik olarak şekillenir.

Kant'ın ahlak felsefesinde bireylerin eylemlerini evrensel ahlak yasalarına göre şekillendirmesi, barışın yalnızca devletlerarası ilişkilerde değil, bireysel düzeyde de bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını gösterir. Kant'a göre, bireyler kendi iradeleriyle barışı amaç edinebilir ve bu barışı herkes için geçerli bir ilke haline getirebilir; çünkü barış pratik akla dayanan bir seçimdir. Bu noktada Kant'ın ahlakla ilgili en çok bilinen, istemenin maksiminin aynı zamanda genel bir yasamanın ilkesi olarak da geçerli olması gerektiğiyle ilgili iddiası göz önünde bulundurulabilir. Maksim kişinin talep ettiği, seçtiği bireysel bir eylem ilkesidir. Bir eylemin ahlaki olabilmesi için bireylerin eylemlerinin maksiminin evrensel bir geçerlilik taşıması gereklidir. Her eylem, tüm insanlar için geçerli olabilecek bir ilkeye uygun olmalıdır. Kant aklın, iradeye rehberlik ettiğini ileri sürerek hem etikte hem de barış arayışında pratik yanının gücünü ortaya koyar.

Kant ebedi barışın sağlanması için her türlü savaştan ve şiddetten kaçmak gerektiğini insanlığın ortak iyiliği doğrultusunda akılcı ve ahlaki davranışlar benimsenmek gerektiğini düşünür. Bireyler arasındaki sözleşmeler gibi devletlerarası sözleşmeler de barış birliği oluşturabilir. Ortak bir amaç doğrultusunda bir araya

gelen devletler federasyonu, siyaset ile ahlakın uyumunu sağlamak için gereklidir. Kant'a göre gerçek siyaset, her şeyden önce ahlaka gerekli saygıyı göstererek hareket etmelidir. Kant'ın barış anlayışında ahlaki zorunluluk olarak öne çıkan bireysel ve devletlerarası ilişkiler, özgür irade ile hukukun üstünlüğüne dayalı bir düzene doğru evrilir; bu süreç, bireylerin bilinçli katkılarıyla barışın kalıcı hale gelmesini amaçlar.

Kant'ın barış kavramı, bireylerin özgürlüklerinden hareketle devletin yükselişini ifade eder. Bireyler arasındaki hukukun, devletlerarası ilişkilerde de geçerliliği, savaş olasılığını azaltma amacını taşır. Sözleşme öncesi durum, bireyleri kalıcı bir barış arayışına yönlendirir. Bu bağlamda, insanlar haklarını devrederek hukuka dayalı bir devlet kurarlar. Kant, bu isteme eyleminin özgür iradeye dayandığını vurgulayarak, kalıcı barışın sağlanabilmesi için bireylerin bilinçli bir şekilde devletin oluşumuna katkıda bulunmalarının önemini ortaya koyar. Kant'ın barışın temin edilmesine yönelik öngördüğü aşamalı sürecin temeli, bireylerin özgür iradeleriyle devlet düzenine katkıda bulunmalarına dayanırken, aynı zamanda bu sürecin evrensel ahlaki ilkeler doğrultusunda sabırla inşa edilmesi gereken yapısını vurgular.

Kant, barışın gerçekleşebilir olduğuna inanırken; aynı zamanda bunun zor ve sabır gerektiren bir süreç olduğunun da farkındadır. Barışın bir anda değil, sabırlı ve aşamalı bir süreçle gerçekleşeceğini düşünür. Barışın tesis edilmesi, evrensel ahlaki ilkelerin siyasete entegre edilmesiyle mümkündür. Bu süreçte, savaşın önlenmesi için belirli yasaların yürürlüğe girmesi ve bu yasaların her aşamada daha fazla insan tarafından kabul edilmesi gerekir. Bu bağlamda, barışın sağlanması sürecinde evrensel ahlaki ilkelerin siyasete entegrasyonunun zorunluluğu ortaya çıkar.

Sonuç olarak, Kant'ın barış anlayışı, ahlak felsefesi ile siyaset arasında güçlü bir bağ kurarak, barışın hem ahlaki bir zorunluluk hem de siyasi bir gereklilik olduğu fikrine dayanır. Kant, evrensel ahlak yasasına dayalı bir düzenin barışın kalıcı olarak sağlanması için gerekli olduğunu savunur. Başka bir deyişle, barışın kalıcılığı ancak kendi normatif ilkeleriyle uyumluluğu sonucu sağlanabilir. Ahlaki zorunluluk insanlığın evrensel bir yasa olması istenebilecek bir maksime göre hareket etmesiyle mümkünken barışın kalıcılığı da benzer bir normatiflik taşımaktadır. Barış sadece kategorik olarak zorunlu olan evrensel ilkeler doğrultusunda kalıcı olabilir. Bu

sebeple Kant'ın ebedi barış hakkındaki düşünceleri onun normatif etik anlayışı ile sıkı bir bağ içinde değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Gökhan, “**Geleceğin Kolektif Güvenlik Sistemi Üzerine: Ebedi Barış ve Avrupa Ahenginden Alınabilecek Dersler**”, (“Yayınlanmamış Doktora Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı), İstanbul, 2022.
- AL, Nihat, “**Immanuel Kant’ın Eleştiri Felsefesinde İnsan Sorunu**”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı), İstanbul, 2009.
- AGTAŞ, Özkan & Selbin YILMAZ, “Kant ve Fransız Devrimi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt No (76), 823-844.
- ARENDT, Hanna, “Kant’ın Siyaset Felsefesi Üzerine Notlar”, **Cogito Yapı Kredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi** Cilt No (41-42), 340-379.
- BALCI, Elif Çetinkıran, “İsteme Özgürlüğünden Eylem Özgürlüğüne: Kant’ın Özgürlük Görüşü”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt No (35), 20-32.
- BEHÇET, Ahmet Serbun, “**Kant’ın Ahlak Metafiziğinde Özgürlük ve Ahlak Yasası Sorunu**”, (“Yüksek Lisans Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı), İstanbul, 2010.
- BOZKURT, Enver, “Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansımaları”, **Anayasa Yargısı**, Cilt:23(1), 501-523.
- BIRGIT, Recki, Kant ve Aydınlanma, Cogito, Sonsuzluğun Sınırında: Immanuel Kant, **Yapı Kredi Yayınları üç aylık düşünce dergisi**, sayı:41-42, 192-213.
- CESİM, Aycan, “Immanuel Kant’ın Felsefi Görüşlerinin Uluslararası İlişkiler Disiplinlere Yansımaları”, **Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi**, Yıl:2019 Cilt:2(1), 1-24.
- ÇINAR, Meral Uğur, “Rousseau ve Kant ile Avrupa’da Kalıcı Barışa ve Avrupa Birliği’ne Dair”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:16(1), 61-80.
- ÇIVGIN, Ayşe Gül, “Savaştan Sürekli Barışa: Platon ve Kant”, **Temaşa Felsefe Dergisi**, Sayı:9, 2018, 109-127.
- ÇİTİL, Ahmet, **Ayhan Kant Okumaları Birinci Kritik**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2023.
- ÇİLİNGİR, Lokman, “Kant’ta Siyasetin Ahlakileştirilmesi”. **Temaşa Felsefe Dergisi**, sayı:14, 28-47.

- COŞKUN, Vahap, “Kant: Barış İçin Ebedi Bir Referans”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt (26), 2007-223.
- ÇOŞKUN, Seyit, “Aristoteles ve Kant’ta Sorumluluk”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:28, 87-100.
- ÇÖREKÇİOĞLU, Hakan, **Kant Felsefesinin Politik Evreni**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2010.
- DEMİRGÜÇ, Bulut Ahu, “**Kant’ın Hukuk Felsefesinde Kozmopolitizm Düşüncesi Üzerine Bir İnceleme**”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı) Ankara, 2019.
- DOĞAN, Sedat, Ebedi “Barış ve Askeri Sosyoloji İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, Cilt:47(1), 191-215.
- ESGÜN, Toros Güneş, “Kant’ın Hukuk Öğretisinden Yurttaşlık Durumuna Geçiş ve İzin verici Yasaların Olanaklılığı”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 2017 Bahar, Sayı:23,139-158.
- GELMEZ Aydın, “**Kant Felsefesinde Politik Olanın Yeri**”, (“Yayınlanmamış doktora tezi”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı), Ankara,2018.
- GEİER, Manfred, Kant’ın Dünyası, Çev. Erol Özbek, İletişim Yayınları, İstanbul,2009.
- GERHARDT Völker, “**Eleştirel Bir Politika Teorisi: Kant’ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne**”, **Kant Felsefesinin Politik Evreni**”, Derleyen: Hakan Çörekçioğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- GÖÇMEN, Doğan, “**Immanuel Kant’ın Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemleri**”, Ekdergi,29 Ağustos 2020, <https://www.ekdergi.com> (08.15.2024).
- GÖNGÜR, Irmak, “**Kant’ın Politika Felsefesi**”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı), Bursa,2015.
- GÖNGÜR, Irmak “**Immanuel Kant’ın Politik Evreleri**,” İKSAD Publishing House, Ankara, 2020.
- GUYER, Paul, “Kant’ın Ödevler sistemi”, Cogito, sayı:41-42, 2005,277-338.
- GÜNENÇ, Özdem, “Teorik ve Pratik Akıl İlişkisi Bakımından Kant’ta Transendental Ben Tasarımı”, (“Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı), İstanbul, 2008.

- GÜL, Fikri, “Vicdanın Neliği Üzerine: Rousseau-Kant Örneği”, **Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, Cilt No (11), 69-76.
- HEİMSOETH, Heinz, **Kant’ın Felsefesi**, çev. Takiyettin Mengüşoğlu, Doğubatı Yayınları, Ankara,2007.
- HEİSTERMANN, Walter, “**Kant’ın Felsefesinde İnsanın Yeri**”, çev. Tomris Mengüşoğlu, Felsefe Arkivi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sayı:16, 1968,
- HOBBS, Thomas, **Leviathan**, çev. Semih Lim Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- KANT, Immanuel, **Ahlakın Metafiziği Hukuk Öğretisi**, çev. Altan Heper, Fol Yayınevi, Ankara,2022.
- KANT, Immanuel, **Ahlak (Töreler) Metafiziğinin Temellendirilmesi**, Seçilmiş Yazılar (çev.), Nejat Bozkurt, İstanbul, Sentez Yayıncılık,2015
- KANT, Immanuel, **Arı Usun Eleştirisi**, Aziz Yardımlı (çev.), İdea Yayınevi, İstanbul,1993.
- KANT, Immanuel **Aydınlanma nedir?** (çev.) Mehmet Barış Albayrak, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2022.
- KANT, Immanuel, **Dünya Yurttaşlığı amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi**, (çev.), Uluğ Nutku, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2006.
- KANT, Immanuel, **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı**, (çev.), Celal Yeşilçayır, Fol Yayınevi, Ankara,2020.
- KANT, Immanuel, **Etiğin Metafizik Unsurları**, (çev.), Ahmet Ceylan, Gece Kitaplığı, Ankara, 2021.
- KANT, Immanuel, **Ethica Etik Üzerine Dersler**, Fol Yayınları, Ankara,2022.
- KANT, Immanuel, **Evrensel Doğa Tarihi ve Gökler Kuramı**, (çev.), Seçkin Selvi, Fol Yayınları, Ankara,2022.
- KANT, Immanuel, **Eğitim Üzerine**, (çev.), Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul,2009.
- KANT, Immanuel, **Fakültelerin Çatışması**, (çev.), Mahmut Albayrak, Fol Yayınları, Ankara,2022.
- KANT, Immanuel, **Felsefi Mektuplaşmalar**, (çev.), M. Masum Gökyüz, Fol Yayıncılık, Ankara,2021.
- KANT, Immanuel, **Fragmanlar**, (çev.), Oruç Aruoba, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul,2021.

- KANT, Immanuel, **Kant Fikir Mimarları Dizisi 2**, (çev.) Nejat Bozkurt, Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- KANT, Immanuel, **Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler**, (çev.), Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, 2017.
- KANT, Immanuel, **Politik Yazılar**, (çev.), Aydın Gezmez, Dipnot yayınları, Ankara, 2022.
- KANT, Immanuel, **Prolegomena**, (çev.), İoanna Kuçuradi-Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 2002.
- KANT, Immanuel, **Pratik Aklın Eleştirisi**, (çev.) İonna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2021.
- KANT, Immanuel, **Saf Aklın Sınırları Dâhilinde Din**, (çev.) Suat Başar Çağlan, Literatürk Yayın Evi, Konya, 2012.
- KANT, Immanuel **Seçilmiş Yazılar**, (çev.) Nejat Bozkurt, Sentez Yayınları, Bursa, 2020.
- KANT, Immanuel, **Pragmatik Bakış Açısından Antropoloji**, (çev.) Mukadder Erkan, Fol Yayınları, Ankara, 2022.
- KANT, Immanuel, **Yargı Yetisinin Eleştirisi**, (çev.), Aziz Yardımlı, İdea yayınları, İstanbul, 2016.
- KANT, Immanuel, **Yaşamın Anlamı**, (çev.) Görsel Uyanık, Ahmet Sarı, Fol Yayınları, Ankara, 2022.
- KANT, Immanuel, “**Grounding for the Metaphysics of Morals**”, translated by James W. Ellington, 3rd edition, Indianapolis: Hackett Publishing Co, 1993
- KAYACI, Müslüm, “**Immanuel Kant’ın Ahlak Anlayışı Bağlamında ‘Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri’ Olanaklı Mıdır?**”, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 33, 157-178.
- KETENCİ, Taşkıner, “**Kant Etiğinde Duyguculuğun Eleştirisi**”, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:5,35,55.
- KİBAR, Sibel; MARŞ, Nurevşan “**Kant Ahlakının Maksimler Aracılığıyla Normatif İçeriği**”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Cilt (21), Sayı 81, (Kış 2023), 34-55.
- KIEFFER, Peter, Immanuel Kant ile Ahlaki Kararlarını Keşfet, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara, 2024.
- KUEHN, Manfred, **Immanuel Kant**, (çev.), Bülent O. Doğan, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

KUTLUAY, Ferhat, “Hippias’ın Doğal Hukuk Fikrinden Kant’ın Ebedi Barış Fikrine”, **İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt (11), Sayı:1,2023, 217-231.

LOCKE, John, **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme**, (çev.) Doç. Dr. Fahri Bakırcı, Serbest kitaplar, Ankara,2021.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, **Felsefeye Giriş**, Doğubatı Yayınları, Ankara,2021.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, **İnsan Felsefesi**, Remzi Kitap Evi, İstanbul,1998.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, **Kant ve Scheler’de İnsan Problemi**, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat. Fak. Yayınları, İstanbul, 1949.

NUTKU, Uluğ, “**İnsan Üzerine Söze Nereden Başlanmalı**”, Felsefe Yazın, Cilt numarası: 7.

ÖKTEN, Kaan Harun, “**Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme**”, (“Yayınlanmamış Doktora Tezi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler(İktisat) Anabilim Dalı),İstanbul, 2001.

ÖKTEN, Ülker, **Kant’a Ahlak**, Araştırma 18, Ankara,2004-1, A.Ü.M.

ÖZKAN, Sezai Çınar, “**Kant’ta Apriori Bilgi, Kategorik Buyruk ve Özgürlük Kavramlarına İlişkin Bir Yapı Söküm Denemesi**” Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 24, 295-316.

ÖZTÜRK Ümit, “**Kant’ta Aklın Teorik Kullanımından Pratik Kullanımına Geçişin Koşulları Üzerine Eleştirel Bir İrdeleme**”, (“Yayınlanmamış Doktora Tezi”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı Felsefe Tarihi Bilim Dalı), Bursa, 2013.

PLATON, **Devlet**, (çev.), Hüseyin Demirhan, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 2002.

RAWLS, **John Ahlak Felsefesi Üzerine Dersler**, çev. Gökçe Metin, Nora Yayın Evi, İstanbul,2021.

ROUSSEAU, Jean Jacques, **Toplum Sözleşmesi**, Nilüfer Yayıncılık, Ankara, 2011.

ROUSSEAU, Jean-Jacques, **Ekonomi Politik**, (çev.), İsmet Birkan, Ankara, 2015.

SATICI, Murat, “**Moral Özneden Yurttaş: Kant’ın Pratik Felsefesinde Öznenin Evrimi**”, İnsan & İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi, Sayı:5, 2015, 70-81.

TATLI, Zehra, “**Kant’ın Ebedi Barış İdeali Bağlamında Habermans ve Rawls’da Uluslararası hukuk**”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı), Aydın, 2014.

- TATLI, Zehra, “**Kalıcı Bir Dünya Barışının Uluslararası Hukuk Bağlamında İmkânı- “Kant’çı Ebedi Barış”**”, Umut Vakfı Araştırma Merkezi 3. Hukukun Gençleri Sempozyumları Dizisi, (Antalya, 12 Ekim,2012), 1-10.
- THİLLY, Frank **Bir Felsefe Tarihi**, (çev.), Nur Küçük ve Yasemin Çevik, İdea Yayınları, İstanbul, 2000.
- TÖLE, Harun Mustafa, “**Immanuel Kant’ta Özgürlük ve Sorumluluk İlişkisi**”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Sistemantik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı), Denizli, 2005.
- TOSUN, Cengiz Mesut, I Kant: “Ebedi Barış” Olanagında Bir Modus Vivendi Taslağı, **Beytülhikme** (7)2, 2017.
- UYGUN, Oktay “**Immanuel Kant ve Ahlakın Temel İlkesi**”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:18, Sayı:2, 1439 – 1454.
- ÜREK, Ogün, Kant’ta Apriori Sentetik Pratik Bir Önerme Olarak Ahlak Yasası ve Saygı Duygusu, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, Kaygı,2008/11, 11-20
- YEKE, Yıldız Karagöz, “Kant’ın Felsefesinde Ebedi Barış Düşüncesinin Güncelliği Üzerine”, **Beytülhikme**, Cilt (6), 142-175.
- YEŞİLÇAYIR, Celal, “**Kant’ın Ebedi Barış Teorisinin Özgünlüğü**”, Mavi Atlas, 7(2) /, 108-120.
- YALÇINÖZ, Ayşe, “**Kant’ın Ebedi Barış Fikrinin Temellendirilmesi**”, (“Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı), Kırklareli, 2014.